

Revision af regnskabsmæssige skøn i relation til regnskabsmanipulation

Analyse af ændringerne til ISA 540 og effekten på revisors mulighed for at opdage regnskabsmanipulation

20192151 - Jonas Lyngberg

20191827 - Peter Grønholdt Martensen

Gruppe nr.: Fri-67401-8

Vejleder: Kim Stormly Hansen

Cand.merc.aud. 4. semester

Aalborg Universitet

Antal anslag: 186.320 (78 normalsider)

5. juni 2022

Executive Summary

In recent years fraud scandals have increased significantly, where a large part of these cases can be attributed to financial statement fraud. The role of the auditor naturally comes under scrutiny in many of these cases which is why it is relevant to discuss if ever changing auditing standards are assisting the auditor in uncovering a potential fraud case.

One of the main ways managements can manipulate financials statements is by aggressive estimation. The objective of this thesis is therefore to investigate if the revised auditing standard ISA 540 (revised) have influenced the auditor's ability to detect fraud in financial statements.

The thesis will account for the auditors' current responsibilities and procedures in relation to financial statement fraud in accordance with ISA 240. In addition, fraud theories such as the fraud diamond will be explained to help understand the reasoning behind the fraud. Consequently, the thesis will describe how the auditor is able to identify a psychopath. The thesis will also account for the significant changes in the auditor's approach to auditing accounting estimates by comparing the previous ISA 540 to the new ISA 540 (revised) including what the background have been for revising this standard.

The included theories will be used in analyzing the two Danish financial fraud scandals HeSaLight A/S and Genan Business Development A/S. The thesis will cover what went wrong in these cases as well as an analysis of the management and their actions. In addition, the auditors' procedures in relation to the audit of accounting estimates will be investigated based on verdicts from The Danish Authority.

Finally, the thesis discusses what the difference is between an aggressive accounting estimate and actual financial statements fraud. This is investigated and discussed based on the cases included in the thesis as well as including the opinion of leading experts in the field.

The thesis concludes that an accumulation of aggressive accounting estimates as well as the auditor's assessment of the managements integrity and character traits will be critical factors when deciding whether the financial statements are fraudulent.

The thesis will contribute to the auditors understanding on how to identify aggressive estimates by management as well as what to do when there might be fraudulent activities by management involved. This topic is deemed highly relevant in a world where the type of fraud is constantly evolving. Recently a lot of scandals have appeared in the new space of crypto assets. And therefore, the question could be asked if the current standard and theories are sufficient to meet what the public can reasonably expect from the auditors in the future.

EXECUTIVE SUMMARY	1
KAPITEL 1 – INDLEDNING OG METODE	4
1. INDLEDNING	4
1.1 PROBLEMFORMULERING	5
1.2 AFGRÆNSNING	5
1.3 ORDFORKLARINGER	6
1.4 AFHANDLINGENS OPBYGNING	7
2. METODISKE OVERVEJELSER	8
2.1 VIDENSKABSTEORI	8
2.2 UNDERSØGELSESDSIGN	9
2.3 DATAINDSAMLING	9
2.4 VALG AF CASES	11
2.5 ANALYSESTRATEGI	11
2.6 KVALITETSSIKRING AF AFHANDLINGEN	12
KAPITEL 2 – TEORI OM REGNSKABSMANIPULATION	14
3. TEORI OM BESVIGELSER MED FOKUS PÅ REGNSKABSMANIPULATION	14
3.1 BESKRIVELSE AF ISA 240	14
3.2 REGNSKABSMANIPULATION	16
3.3 BESVIGELSESMODELLER	18
4. BESVIGERENS PSYKOPATISKE TRÆK	25
5. REVISORS RAPPORTERINGSPLIGTER I RELATION TIL BESVIGELSER	31
KAPITEL 3 – ÆNDRINGER TIL ISA 540	34
6. TEORI OG BAGGRUND FOR ÆNDRINGER TIL ISA 540 (AJOURFØRT)	34
KAPITEL 4 – ANALYSE AF ERHVERVSSKANDALER	47
7. REVISOR OG LEDELSENS HANDLINGER I TIDLIGERE ERHVERVSSKANDALER	47
7.1 HESALIGHT A/S	47
7.2 GENAN A/S	58
7.3 ANALYSE - DELKONKLUSION	68
KAPITEL 5 - DISKUSSION	69
8. FORSKELLE IMELLEM AGGRESSIVE REGNSKABSMÆSSIGE SKØN OG REGNSKABSMANIPULATION	69
8.1 DEFINITION AF AGGRESSIVE REGNSKABSMÆSSIGE SKØN	69
8.2 EKSPERTERS VURDERING AF DEFINITIONEN AF AGGRESSIVE REGNSKABSMÆSSIGE SKØN	71
8.3 AGGRESSIVE REGNSKABSMÆSSIGE SKØN I RELATION TIL CASES	73
8.4 REVISORS HANDLINGER VED HENHOLDSVIS REGNSKABSMANIPULATION OG AGGRESSIVE REGNSKABSMÆSSIGE SKØN	76
KAPITEL 6 – ISA 540 (AJOURFØRT) INDFLYDELSE PÅ REVISORS HANDLINGER	78
9. STANDARDENS INDFLYDELSE PÅ MULIGHEDEN FOR AT OPDAGE REGNSKABSMANIPULATION	78
9.1 ÆNDRINGEN I ISA 540 I FORHOLD TIL OFFENTLIGHEDENS FORVENTNING	78
9.2 HAR ÆNDRINGERNE TIL ISA 540 HAFT INDFLYDELSE PÅ REVISORS MULIGHED FOR AT OPDAGE BESVIGELSER?	81

KAPITEL 7 - KONKLUSION	84
10. KONKLUSION OG ANBEFALINGER	84
LITTERATURLISTE	86
BILAG	90

Kapitel 1 – Indledning og metode

1. Indledning

Besvigelser bliver en fortsat større udfordring i virksomheder både nationalt og internationalt. Problemet er så stort, at PwC i en undersøgelse i 2020 på baggrund af 5.000 respondents svar, fandt frem til, at der var blevet opdaget svindel i virksomheder for ca. 42 milliarder amerikanske dollars i en periode på blot 24 måneder (PwC, 2020). Herunder var andelen af de besvigelser, som kunne henføres til regnskabsmanipulation steget med 10 procentpoint inden for bare en fireårig periode (PwC, 2020).

Regnskabsmanipulation har store konsekvenser for erhvervslivet, som kan lide store økonomiske tab som konsekvens af erhvervsskandaler. Herudover kan det medføre en negativ indflydelse på omverdens opfattelse af revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, uagtet om revisor med sine handlinger burde have konstateret regnskabsmanipulation.

Et af de væsentlige områder, hvor ledelsen har mulighed for at manipulere med regnskabet, er i forbindelse med udøvelsen af regnskabsmæssige skøn. Samtidig er det et af de steder, hvor det kan være svært for revisor at vurdere om der er tale om aggressive regnskabsmæssige skøn eller decideret regnskabsmanipulation. Herudover er det et af de områder, hvor tilstrækkeligheden af revisors udførte arbejde har været mangelfuldt, hvilket har medført at IAASB i 2018 publicerede ISA 540 (ajourført), med det formål at øge kvaliteten af revisionen af regnskabsmæssige skøn.

ISA 540 (ajourført) stiller en række øget krav til revisors forståelse af virksomheden samt processer, som er tilknyttet udøvelsen af regnskabsmæssige skøn. Endvidere er standarden blevet væsentligt mere omfattende for så vidt angår test af ledelsens metoder, data og forudsætninger som danner grundlag for det regnskabsmæssige skøn.

Derfor vil afhandlingen igennem to cases samt inddragelse af ekspertinterviews undersøge, om ændringerne til ISA 540 (ajourført) har haft en indflydelse på revisors mulighed for at identificere regnskabsmanipulation. På baggrund af dette diskuteres det hvilke forhold der bør indgå i revisors vurdering af om der er tale om regnskabsmanipulation, herunder diskussion af om ledelsens personlighedstræk har en indflydelse i skildringen imellem regnskabsmanipulation og aggressive regnskabsmæssige skøn.

1.1 Problemformulering

Ovenstående indledning har foranlediget nedenstående problemformulering:

Har ændringerne til ISA 540 (ajourført) haft en indflydelse på revisors mulighed for at opdage regnskabsmanipulation?

1.1.1 Undersøgelsesspørgsmål

Nedenfor er udarbejdet problemstillinger, som danner grundlag for besvarelsen af problemformuleringen.

- 1) Beskrivelse af ISA 240 samt relaterede teorier om besvigelser med fokus på regnskabsmanipulation
- 2) Hvad er de væsentligste ændringer til ISA 540 (ajourført) og hvad er baggrunden for ændringerne?
- 3) Undersøgelse af ledelsen og revisors handlinger i tidligere Erhvervsskandaler med fokus på regnskabsmanipulation
- 4) Hvornår er der tale om aggressive regnskabsmæssige skøn eller regnskabsmanipulation?
- 5) Ville ændringer til ISA 540 (ajourført) have haft en indflydelse på revisors mulighed for at afdække regnskabsmanipulation i tidligere Erhvervsskandaler?

Ved besvarelse af ovenstående undersøgelsesspørgsmål fører dette til et bidrag til:

- a. Hvordan revisor kan skelne imellem aggressive regnskabsmæssige skøn og regnskabsmanipulation
- b. Hvilke tiltag bør implementeres for at kunne imødegå eventuelle mangler ved den nuværende regulering

1.2 Afgrænsning

For at behandle undersøgelsen af problemfeltet kvalificeret har vi i afhandlingen valgt at foretage en række afgrænsninger.

Afhandlingens undersøgelse af problemfeltet forudsætter at læser har et kendskab til revision og forståelse for de faglige begreber relateret hertil. Der vil derfor kun blive redegjort for betydningen af faglige begreber, hvis dette findes relevant.

Problemformuleringen afgrænses til kun at behandle besvigelser i form af regnskabsmanipulation således i undersøgelsen af problemfeltet, som behandling af cases. Endvidere afgrænses afhandlingens

problemformuleringen sig til det revisionsmæssige aspekt, hvorfor den regnskabsmæssige behandling udelades af afhandlingen.

Afhandlingen tager i forbindelse med undersøgelse af problemfeltet afsæt i dansk lovgivning og reguleringer samt de gældende internationale standarder udstedt af IAASB. Afhandlingen vil derfor ikke tage afsæt i øvrige lovgivninger eller standarder.

Afhandlingen har i forbindelse med den indhentede teori omhandlende besvigelsesmodeller og psykopatiske træk afgrænset sig til a) at inddrage bestanddelene i besvigelsestrekanten, som en del af besvigelsesdiamanten og b) afgrænset de psykopatiske karaktertræk i Robert D. Hares psykopati tjekliste til dem der har relevans for afhandlingens undersøgelse.

1.3 Ordforklaringer

Der er i forbindelse med afhandlingens udfærdigelse anvendt en række forkortelser, som er forklaret nedenfor:

IFRS: International Financial Reporting Standards

SØIK: Statsadvokaten For Særlige Økonomiske og International Kriminalitet

ISA: International Standard of Audit

IAASB: International Auditing and Assurance Standards Board

IPO: Indirect Production Overhead

FSR: Brancheforeningen for Statsautoriserede revisorer i Danmark

1.4 Afhandlingens opbygning

Kapitel 1 Indledning og metode	Første kapital har til formål at danne rammerne for afhandlingens problemfelt samt undersøgelse. Det første kapital indeholder derfor en indledning, problemformulering med dertilhørende undersøgelsesspørgsmål, en afgrænsning, ordforklaringer og metodiske overvejelser anvendt igennem afhandlingen.
Kapitel 2 Teori om regnskabsmanipulation	Andet kapitel har til formål at beskrive revisors arbejde i henhold til ISA 240 med fokus på regnskabsmanipulation samt relateret besvigelsesteorier herunder besvigelsesdiamanten og identifikation af psykopatiske karaktertræk.
Kapitel 3 Ændringer til ISA 540	Tredje kapitel har til formål at redegøre for de væsentlige ændringer der har været til ISA 540 ved hjælp af en komparativ analyse imellem ISA 540 og ISA 540 (Ajournført).
Kapitel 4 Analyse af erhvervsskandaler	Fjerde kapitel har til formål at analysere to erhvervsskandaler ved anvendelse af den redegjorte teori. Der vil i kapitlet være fokus på, hvilke handlinger ledelsen og revisor har foretaget i forbindelse med de enkelte skandaler.
Kapitel 5 Diskussion	Det femte kapitel har til formål at diskutere, hvornår aggressive regnskabsmæssige skøn overgår til at være regnskabsmanipulation. Der vil i kapitlet blive inddraget ekspertinterviews samt teoretiske eksempler for at underbygge hovedpointerne.
Kapitel 6 ISA 540 (Ajournført) indflydelse på revisors handlinger	Det sjette kapitel undersøger, hvilken effekt de væsentlige ændringer til ISA 540 (Ajournført) har haft på revisors mulighed for at identificere regnskabsmanipulation.
Kapitel 7 Konklusion	Konklusionen har til formål at besvare problemformuleringen ved at sammenfatte afhandlingens hovedpointer og teorier herunder en anbefaling til fremtidige forbedringsforslag.

2. Metodiske overvejelser

Afhandlingens opbygningen er fastlagt ud fra metode og videnskabsteori, hvor den videnskabsteoretiske del indebærer at der reflekteres over den opnåede viden samt en forståelse for, hvordan denne viden skabes på baggrund af forskellige teorier og metoder.

2.1 Videnskabsteori

Da afhandling tager afsæt i et projektorienteret projektarbejde, er det essentielt at medtage de videnskabsteoretiske overvejelser da disse overvejelser er med til at danne grundlag for, hvordan verden iagttages, som analytiker samt bidrager til at der i forbindelse med afhandlingen udfærdigelse sker korrekt viderebringelse af data. Afhandlingens videnskabelige undersøgelser tager afsæt i den videnskabsteori, som giver de bedste forudsætninger for videreførelse af undersøgelsens fund (Fuglsang & Olsen, 2004, s. 17-18).

Afhandlingen tager udgangspunkt i realistisk videnskabsteori i form af positivisme. Den positivistiske videnskabsteoretiske tilgang knytter sig til den naturvidenskabelige paradigme og bestræber sig på en sandhed med baggrund i kvantitative data, hvor man kan drage objektive konklusioner på baggrund af. Revisor vurderer individuelt regnskabsmæssige skøn foretaget af ledelsen i de virksomheder der revideres. Indenfor revision er udgangspunktet at regnskabsmæssige skøn er noget, hvor alle med de professionelle kompetencer vil komme frem til det samme resultat. I praksis viser det sig imidlertid at der kan anlægges subjektive skøn mere eller mindre bevidst (Weber, 2004, s. 5-6).

De subjektive skøn belyses i afhandlingen ved hjælp af besvigelsesteorier samt teori indenfor regnskabsmæssige skøn. Disse teorier har afsæt i det humanistiske paradigme og i dette tilfælde en fænomenologisk tilgang. Metodisk betyder det at vi med afsæt i generelle hypoteser om vilkår der afstedkommer besvigelser (besvigelsesteori) undersøger kvalitativt, hvordan det subjektive skøn viser sig i de givne cases.

Gennem undersøgelsen vil det komme til udtryk, at det er bestræbelserne på det objektive der ønskes, men det er påvirkningen af det subjektive, som påvirker udfaldet af skønnene der foretages.

Siden verden er konstrueret af individer der træffer beslutninger og der til hver en tid vil være subjektive handlingsmønstre forekommer muligheden for besvigelser i regnskabsmæssige skøn. Hvis regnskabsfaget ikke muliggjorde subjektive regnskabsmæssige skønsvurderinger og alene tog afsæt i objektive kriterier for indregning og måling, ville regnskabsmanipulation ved skøn ikke være mulig (Jepsen, 2020).

2.2 Undersøgelsesdesign

Afhandlingen tager afsæt i det tværsektorielle undersøgelsesdesign, som definerer undersøgelser af et problemfelt der forekommer inden for en specifik tidsperiode. Da undersøgelsen studerer en specifik periode, vil undersøgelsen anvende forskellige kilder fra den pågældende tidsperiode. (Olsen & St. George, 2004, s. 7-8).

Derfor vil anvendelsen af historisk data udelukkende belyse den tidsperiode, som problemfeltet omhandler. Anvendelsen af historisk data inden for den valgte tidsperiode for problemfeltet er særlig relevant, når undersøgelsen tager afsæt i besvigelser og lovgivningen på området, som er i konstant udvikling og meget modtagelig over for forandringer.

Undersøgelsen designes så det kan undersøges hvordan de revisionsstandarder der omhandler regnskabsmæssige skøn kan bidrage til opdagelsen af besvigelser. Specifikt er ISA 540 (ajourført) undersøgt og om den er med til at afspejle den virkelighed, som er gældende. Den deduktive undersøgelsesmetode tager afsæt i teori, som vil efterprøves med data fra virkeligheden. Dette stemmer overens med undersøgelsesdesignet der er valgt til at belyse afhandlingens formål (Andersen, 2014, s. 31).

For at belyse den anvendte teori der ligger til grund for undersøgelsen er der i afhandlingen anvendt både kvalitative samt kvantitative data, som tager afsæt i henholdsvis primære og sekundære data (Andersen, 2014, s. 136-137).

2.3 Dataindsamling

Der er i afhandlingen anvendt både primære -og sekundære data. Primære data sonder mellem stimuli data og ikke-stimuli data. I afhandlingen består de primære data af kvalitative stimuli data, som er gennemført som personlige dybdeinterviews med den primære kilde til informationen. De sekundære data i afhandlingen omfatter alt øvrigt data indhentet i form af lovgivninger, standarder, litteratur mv (Andersen, 2014, s. 137).

2.3.1 Primære data

Anvendelsen af primære data i afhandlingen tager afsæt i interviews, da det vurderes at være nødvendigt for besvarelse af afhandlingens problemstilling, at inddrage førstehånds ekspertvurderinger. Årsagen er, at vurdering af regnskabsmæssige skøn objektiviseres i form af standarderne selvom disse skøn oftest bærer præg af subjektive vurderinger. Som følge heraf stiller dette krav til revisors professionelle dømmekraft, som ikke er klart defineret i standarderne.

Afhandlingen tager afsæt i den semistrukturerede interviewform da vi ønsker at få respondentens syn på og holdning til problemfeltet. Det giver mulighed for at respondenterne afviger fra den udarbejdede interviewguide så der kan tilvejebringes yderligere synspunkter og information, som kan belyse problemfeltet (Andersen, 2014, s. 155).

Afhandlingens problemstilling gør det nødvendigt med en eksperts subjektive vurdering og holdning til problemfeltet. Derfor vil anvendelsen af en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse ikke kunne besvare afhandlingens problemstilling i en tilstrækkelig grad.

Vi har valgt at interviewe 2 fagpersoner, som i deres daglige virke berører problemfeltet der omkranser afhandlingen.

Lisbeth Hansen, Statsautoriseret revisor med daglige virke i Grant Thorntons faglige afdeling. Lisbeth har mange års erfaring indenfor revisionsbranchen, hvor hun tidligere har været ansat hos Deloitte med fokus på små- og mellemstore virksomheder indtil hun i 2021 skiftede sin stilling, som director hos Deloitte ud med titlen, som director of quality hos Grant Thornton. Endvidere har Lisbeth i over 8 år været ekstern kvalitetskontrollant for revisortilsynet sideløbende med hendes virke, som revisor. Lisbeth er valgt, som respondent da hun til dagligt er ansvarlig for den faglige sparring hos Grant Thornton, hvor hun som følge af dette virke besidder en dybdegående indsigt og forståelse for revision herunder gældende standarder og deres praktiske indvirkning i arbejdet, som revisor.

Lars Kiertzner, statsautoriseret revisor med daglige virke, som chefkonsulent hos FSR.

Lars arbejder til dagligt for revisorerne brancheorganisation FSR, hvor han siden 2013 har været chefkonsulent. Lars har sideløbende med sin stilling, som chefkonsulent for FSR arbejdet, som redaktør for Karnov. Det har for afhandlingen været relevant at inddrage Lars synsvinkel og information i vores undersøgelser af problemstillingen. Lars har beskæftiget sig med begge cases der behandles i afhandlingen gennem sit virke i FSR samtidig med at han har en god forståelse for de gældende standarder. Lars har som respondent i undersøgelsen bidraget med sin subjektive mening omkring problemfeltet.

De udarbejdede interviews er lydoptaget og vedlagt afhandling som lydfiler i bilag. Vi anvender citater fra de gennemførte interviews, som er markeret med kursiv og det nøjagtige tidspunkt i interviewet er angivet.

2.3.2 Sekundære data

Afhandlingens anvendelse af sekundære data tager primært afsæt i revisionsstandarderne ISA 240, ISA 540 og ISA 540 (Ajourført), hvilket der er afledt af afhandlingens problemfelt. Da de anvendte revisionsstandarder kun foreligger i en endelig form anses disse, som værende kvalitative sekundære data (Andersen, 2014, s. 137).

Endvidere er der anvendt sekundære data i form af artikler, bøger, rapporter, websider og lignende litteratur. De øvrige sekundære data har karakter af både at være kvalitative sekundære data i form bøger, artikler og anden litteratur samt kvantitative sekundære data i form af regnskaber og rapporter (Andersen, 2014, s. 137).

2.4 Valg af cases

For at kunne belyse problemformuleringen er der i afhandlingen taget udgangspunkt i casestudier. Der er ved valg af cases taget udgangspunkt i nyere tids største besvigelser i Danmark, som har den fællesnævner at der er foretaget besvigelser i form af regnskabsmanipulation. For at kunne vurdere, hvilken type cases der var relevant for afhandlingens problemformulering, har vi gennemlæst erhvervsstyrelsens afgørelser, empiri samt øvrig litteratur med henblik på at finde cases der afspejler afhandlingens problemformulering. Der er i afhandlingen taget udgangspunkt i følgende cases:

- HeSaLight A/S
- Genan A/S

Årsagen til at netop disse cases er anvendt i afhandlingen kan henføres til, at a) begge cases er blandt de nyeste og største besvigelssager i Danmarkshistorien b) Besvigelsen begået i begge cases bestod i et stort omfang af regnskabsmanipulation, c) både Lars Nørholt (HeSaLight) og Bent A. Nielsen (Genan) er meget karismatiske personer, hvorfor det er spændende at analysere på deres handlinger og d) Revisorerne var i begge cases involveret i skandalen.

2.5 Analysestrategi

I forbindelse med undersøgelse af afhandlingens problemfelt tages der afsæt i både kvalitative og kvantitative data. Der er for undersøgelsesfeltet taget udgangspunkt i 2 case virksomheder i form af HeSaLight og Genan, hvor der anvendes kvalitative data i form af rapporter, tidsskrifter samt øvrigt litteratur og kvantitative data i form af de aflagte årsregnskaber for selskaberne.

Til understøttelse af undersøgelsesområdet bliver der inddraget ekspertviden i form af interviews. Den kvalitative data, indsamlet igennem interviews, bliver konkret anvendt til diskussionen af grænsefladen

mellem aggressive regnskabsmæssige skøn eller regnskabsmanipulation. Argumenterne som inddrages fra interviews sammenholdes med case virksomhederne, som førnævnt, samt det teoretiske grundlag som udspringer af revisionsstandards, regnskabsstandards, rapporter og anden relevant lovgivning.

2.6 Kvalitetssikring af afhandlingen

Det er centralt for afhandlingen, at der ved undersøgelsen af problemfeltet er foretaget den nødvendige kvalitetssikring af den anvendte teori og empiri. Der bestræbes derfor efter at opnå høj grad af validitet og reliabilitet i afhandlingen.

2.6.1 Validitet

Det er essentielt for afhandlingen at læser modtager kvalitet, hvorfor der i afhandlingen stræbes efter at have en høj validitet og reliabilitet. For at opnå en høj kvalitet i afhandlingen er det vigtigt at opnå den bedst mulige overensstemmelse mellem de teoretiske begreber og de empiriske variable nærmere betegnet definitionsvaliditet. Endvidere er det vigtigt for afhandlingens kvalitet at den indsamlede data er tilstrækkelig pålidelig (Andersen, 2014, s. 84).

For at sikre validiteten i afhandlingen, har vi ved behandling af de indsamlede data sikret at denne har relevans samt at den anvendte data ikke er forældet. Dette er blandt andet gjort i forbindelse med de anvendte interviews, hvor den interviewede har fået spørgsmål relateret til afhandlingens problemformulering.

Endvidere tager afhandlingens opbygning afsæt i relevante lovbestemmelser i form af ISA 240, ISA 540 og ISA 540 (Ajourført). De i afhandlingen anvendte lovbestemmelser er gældende og vedtaget revisionsstandards, som selskaber i Danmark er underlagt forudsat at deres årsregnskab aflægges efter årsregnskabsloven. Da afhandlingen tager afsæt i lovgivning og vedtaget standarder, kan gyldigheden og validiteten af disse ikke anfægtes, hvorfor det kan konkluderes at definitionsvaliditeten er høj.

2.6.2 Reliabilitet

Reliabiliteten har til formål at angive i, hvor høj grad resultaterne fra måleinstrumenter og målemetoder bliver påvirket af tilfældigheder med henblik på at målinger anvendt så vidt muligt er fri for unøjagtigheder (Andersen, 2014, s. 84).

Reliabiliteten for den indsamlede data i afhandlingen sonder mellem to typer data henholdsvis inddata og uddata. Reliabiliteten af inddata i afhandlingen beror på henholdsvis anerkendt data i form af lovgivning, standarder og teorier, hvor reliabiliteten er høj samt data i form af artikler, interviews og bøger som er subjektivt betonet. For denne type inddata er der så vidt muligt forsøgt at sikre en høj

reliabilitet men dog erkendes det at det er svært da der altid vil være subjektivitet, som påvirker reliabiliteten.

For at sikre reliabiliteten på uddata er der ved anvendelse af inddata foretaget analyse således at outputtet af data er pålideligt. Da dele af afhandlingen beror på subjektive holdninger, vil reliabiliteten af uddata kun være sikret ved forfatterens syn på dataene.

Kapitel 2 – Teori om regnskabsmanipulation

3. Teori om besvigelser med fokus på regnskabsmanipulation

Fejlinformation i et regnskab kan enten forekomme bevidst eller ubevidst, hvor den bevidste handling er en besvigelser. Besvigelser kan bestå af enten misbrug af aktiver eller regnskabsmanipulation, hvor der i nedenstående afsnit vil være fokus på regnskabsmanipulation.

Afsnittet har til formål at introducere teorien om besvigelser i henhold til revisionsstandarden ISA 240 samt fortolkninger af besvigelsestyper og psykopater. Det redegørende afsnit af besvigelser er struktureret således:

- Beskrivelse af ISA 240
 - Definition af regnskabsmanipulation
- Besvigelsermodeller
 - Besvigelserdiamanten
 - Incitament/pres
 - M.I.C.E. (Money, Ideology, Coercion, Ego)
 - Mulighed
 - Retfærdiggørelse
 - Kapabilitet
- Den nye besvigelserdiamant
- Besvigerens psykopatiske træk
- Hvilke rapporteringsforpligtelser revisor har i relation til besvigelser

3.1 Beskrivelse af ISA 240

Den internationale standard om revision 240, nærmere betegnet ISA 240, omhandler revisors ansvar i forhold til identifikation og reaktion på besvigelser ved revision af regnskaber.

ISA 240 er med til at uddybe anvendelsen af ISA 315, som omhandler identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser samt ISA 330, som omhandler revisors reaktion på vurderede risici (ISA 240, afsnit 1)

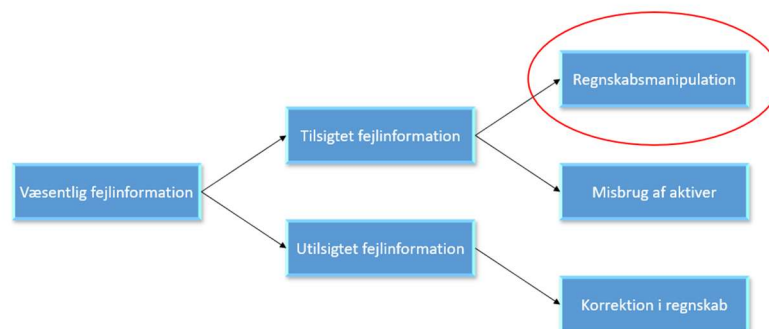
ISA 240 definerer tydeligt, hvad der generelt forstås ved a) besvigelser samt, b) hvilke risikofaktorer der er associeret med besvigelser:

- a) *“besvigelser – en bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel” (ISA 240, afsnit 11a)*
- b) *“besvigelsesrisikofaktorer – begivenheder eller forhold, som peger i retning af et incitament eller et pres til at begå besvigelser eller giver mulighed herfor.” (ISA 240, afsnit 11b)*

I henhold til ISA 240 udspringer en potentiel besvigelse af en væsentlig fejlinformation i regnskabet, hvor der ved vurdering af den væsentlige fejlinformation sondres mellem en tilsigtet og utilsigtet fejlinformation.

Den tilsigtede fejlinformation er bevidst og har til hensigt at vildlede omverdenen, hvorimod den utilsigtet fejlinformation er opstået på baggrund af en egentlig fejl, som ikke har været bevidst. Ved identificering af en tilsigtet fejlinformation sondres der mellem (ISA 240, afsnit 2)

- 1) fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og
- 2) fejlinformation som følge af misbrug af aktiver, som vist i nedenstående figur.

Figur 1 - Egen tilvirkning med udgangspunkt i ISA 315

Relevansen af ISA 240 skal ses i lyset af at revisor bør erkende, at der kan være en fejlinformation i regnskabet, som følge af besvigelser. Dette understøttes blandt andet af en undersøgelse fra 2020 foretaget af PwC, hvor 5.000 ledere blev spurgt om de havde oplevet regnskabsmanipulation. Her var der 28% (PwC, 2020, s. 4), som havde oplevet besvigelser i form af regnskabsmanipulation. Dette er en stigning på 10 procentpoint sammenholdt med samme analyse udarbejdet af PwC i 2016, hvor det blot var 18% (PwC, 2016, s. 9). Dette indikerer en stigende tendens i regnskabsmanipulation, og dermed øget relevans af standarden.

Det primære ansvar for forebyggelse af besvigelser, herunder regnskabsmanipulation, foreligger hos den øverste -og daglig ledelse. Da det er ledelsen, som har til opgave at føre tilsyn samt opretholde effektive kontroller med henblik på at imødekomme risikoen for besvigelser. Det er derimod ikke

revisors ansvar at tilrettelægge revisionen med henblik på specifikt at opdage besvigelser. Formålet med revisionen er at opnå en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejlinformationer, uagtet om dette relaterer sig til besvigelser eller fejl (ISA 240, afsnit 4-8).

I forlængelse af ISA 200 er det beskrevet at det er krævet, at revisor udviser professionel skepsis ved udførelsen af en revision. Det indebærer, at der ved udførelse af revisionen skal tages højde for den potentielle mulighed for væsentlige fejlinformationer, som følge af fejl - omend de er tilsigtet eller utilsigtet.

Dette indebærer også at revisor ved identificering af inkonsistente svar og tilbagemeldinger fra den øverste -og daglige ledelse har pligt til at undersøge uoverensstemmelsen yderligere (ISA 240, afsnit 12-14).

3.2 Regnskabsmanipulation

Regnskabsmanipulation er i henhold til ISA 240 defineret, som værende en tilsigtet fejlinformation i regnskabet, herunder udeladelse af beløb eller oplysninger med henblik på at vildlede regnskabsbrugerne. Endvidere er der i ISA 240 udspecificeret, hvilke måder hvorpå regnskabsmanipulation kan foretages:

- *“Manipulation, forfalskning (inklusive dokumentfalsk) eller ændring af bogføringen eller af underliggende dokumentation, som danner grundlag for regnskabsudarbejdelsen*
- *forkert præsentation eller bevidst udeladelse af begivenheder, transaktioner eller anden betydelig information i regnskabet*
- *bevidst forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb, klassifikation, præsentation eller oplysning.” (ISA 240, afsnit A3)*

Det ses oftest at regnskabsmanipulation bliver foretaget af den daglige ledelse med det mål at forbedre præstationer og indtjening for på den måde at vildlede regnskabsbrugerne. Årsagen til at ledelsen vælger at foretage regnskabsmanipulation kan udspringe af forhold, hvor specielt elementer såsom pres og incitament fra omverdenen er blandt de primære årsager (ISA 240, afsnit A2).

Endvidere er der i ISA 240 udspecificeret en række teknikker, som ledelsen historisk set har fundet anvendelse i ved regnskabsmanipulation herunder tilsidesættelse af de interne kontroller:

- *“bogføring af fiktive registreringer for at manipulere med driftsresultatet eller nå andre mål, især tæt på regnskabsperiodens afslutning*

- *upassende tilpasninger af forudsætninger og ændringer af vurderinger ved skøn af regnskabsposter*
- *undladelse, fremskyndelse eller udskydelse af indregning i regnskabet af begivenheder og transaktioner, som er indtruffet i regnskabsperioden*
- *fortielse af eller undladelse af oplysning om fakta, der kunne påvirke de beløb, der er registreret i regnskabet*
- *deltagelse i komplekse transaktioner, der er konstrueret med det formål at fortegne virksomhedens finansielle stilling eller resultat*
- *ændring af registreringer og betingelser i relation til betydelige og usædvanlige transaktioner.” (ISA 240, afsnit A4)*

Med udgangspunkt i ovenstående teknikker, som der kan anvendes til at tilsidesætte kontroller hos virksomheden, er der i ISA 240 beskrevet en række revisionshandlinger der skal foretages af revisor i forbindelse med revisionen af regnskaber. Disse handlinger har til formål at imødekomme den forbundet risiko der er for besvigelser i virksomheden. Revisionshandlinger tager primært afsæt i drøftelser samt indhentning af skriftlige dokumenter fra ledelsen i relation til deres vurdering af risikoen for besvigelser (ISA 240, afsnit 16-29).

I forlængelse af ovenstående er der i forbindelse med revisors reaktion på risici for den daglige ledelses tilsidesættelse af kontroller en række revisionshandlinger, som revisor skal udforme i forbindelse med revisionen, herunder gennemgang af regnskabsmæssige skøn for manglende neutralitet.

Revisor har i forbindelse med udformning af de planlagte revisionshandlinger til formål at teste, hvorvidt posterings samt øvrige justeringer er passende registreret og bogført i virksomhedens regnskabssystem. Revisor skal i forbindelse med test af posterings specifikt fokusere på transaktioner omkring skæringsdagen samt vurdere på baggrund af det udførte arbejde om der er behov for test af øvrige posterings samt justeringer i løbet af perioden dvs. regnskabsåret.

Endvidere skal revisor ved gennemgang af regnskabsmæssige skøn tage stilling til om den daglige ledelse i forbindelse med opgørelse af de regnskabsmæssige skøn har udvist tilstrækkelig neutralitet samt foretage en bagudrettet gennemgang af ledelsens forhenværende vurdering af de regnskabsmæssige skøn indeholdt i de foregående års regnskab.

ISA 240 tager afsæt i at beskrive besvigelser ud fra en revisions- og regnskabsmæssig tilgang, hvorimod der kan være andre væsentlige forhold at tage i betragtning for at vurdere om der er tale om besvigelser herunder særligt besvigerens personlighedstræk. Disse personlighedstræk kan være væsentlige for at identificere for at vurdere om ledelsen den nødvendige kapabilitet til at begå regnskabsmanipulation.

Dette har i mange år været et centralt emne inden for forskningen i besvigelser, som har resulteret i en række besvigelsermodeller- og teorier.

3.3 Besvigelsermodeller

Som følge af forskning inden for området besvigelser er der udviklet en række besvigelsermodeller, som har til formål at karakterisere besvigeren og kan anvendes af revisorer såvel som omverdenen til at identificere, opdage og forebygge besvigelser.

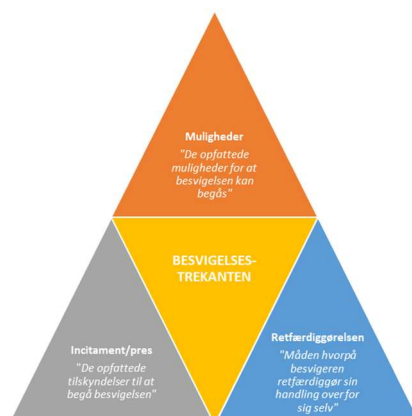
3.3.1 Cressey's besvigelsestrekanter

Donald R. Cressey udgav i 1950 et studie i forbindelse med hans Ph.d. i kriminologi, som omhandlede den kriminelle tankegang bag besvigelser. I forbindelse med hans studie foretog Cressey en række interviews med indsatte i Illinois statsfængsel, som afsonede tid for såkaldte "White-collar offenses". I forbindelse med studiet arbejdede Cressey ud fra en hypotese om at følgende tre forhold skulle være til stede før en betroet medarbejder ville misbruge den tillid de var blevet givet af ledelsen (Dorminey et. al, 2012, s. 557-558):

1. *"Non-shareable financial problem"*
2. *"Knowledge of the workings of a specific enterprise and the opportunity to violate a position of trust"*
3. *The ability to adjust one's self-perception such that violating this trust does not constitute in his or her mind"*

Med udgangspunkt i resultaterne af Cressey's studie udsprang en besvigelsesteori, som danner grundlag for besvigelsestrekanter. Besvigelsestrekanter indeholder i alt tre elementer, som ifølge Cressey skal være til stede hos en person for at en besvigelse kan finde sted (Dorminey et. al, 2012, s. 557-558):

1. Incitament/pres for at begå besvigelsen
2. Muligheder for at begå besvigelsen
3. Retfærdiggørelse af besvigelsen

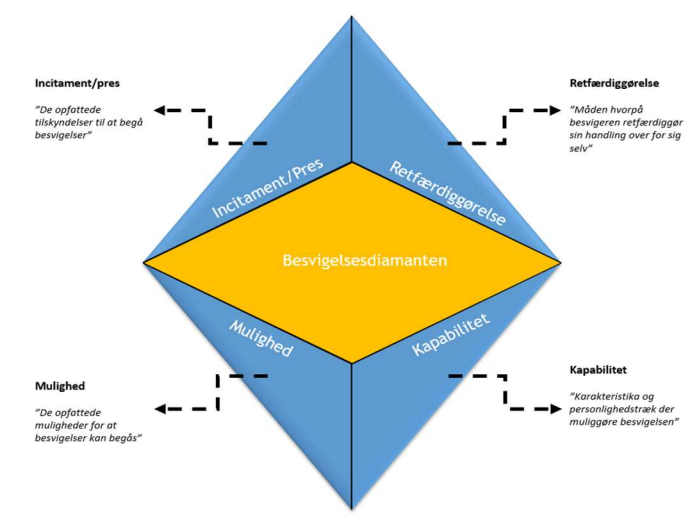

Figur 2 - Egen tilvirkning med udgangspunkt i Dorminey et. al (2012) s. 558

David T. Wolfe og Dana R. Hermanson (2004) kritiserer imidlertid besvigelsestrekanten da den efter deres opfattelse ikke er tilstrækkelig til at identificere de væsentlige karakteristika ved en besviger. Efter deres vurdering manglede der et element der beskrev de personlighedstræk hos besvigeren, der medførte at besvigelsen blev foretaget (Wolfe & Hermanson, 2004, s. 1-2). Derfor har de videreudviklet Cressey's oprindelige besvigelsestrekant og tilføjet et ekstra element: "kapabilitet". Wolfe & Hermanson (2004) har benævnt deres modifikation af Besvigelsestrekanten for "Besvigelsesdiamanten".

3.3.2 Besvigelsesdiamanten

Wolfe & Hermanson (2004) Besvigelsesdiamant består af 4 elementer og er illustreret nedenfor:

Figur 3 – Egen tilvirkning med udgangspunkt i Wolfe & Hermanson's teori omkring besvigelsesdiamanten

I såvel Cressey's (1950) oprindelige teori omkring besvigelser samt Wolfe og Hermansons (2004) modificering heraf er det en forudsætning, at alle besvigelseselementerne skal være til stede før en

besvigelse, kan forekomme. Dog behøver der ikke nødvendigvis at forekomme ligevægt mellem disse elementer. Det kan f.eks. være at incitamentet/presset er overskyggende og dermed underminere muligheden eller retfærdiggørelsen (Dorminey et. al, 2012, s. 558).

Vi vil i det følgende afsnit gennemgå de fire elementer i detaljer for at belyse, hvilke elementer, som i henhold til teorien indgår i besvigerens motivation og adfærd.

3.3.2.1 Incitament/pres:

Incitamentet eller presset bunder i henhold til Cressey's (1950) teori fra et "non-shareable financial problem". Med dette menes et tabubelagt emne af finansiell karakter, som man ikke snakker om (deraf "non shareable") (Dorminey et. al, 2012, s. 558).

Disse typer af problemer kan f.eks. være økonomiske vanskeligheder, personlige fejltagelser, manglende anerkendelse mv.

Besvigelsesteorien, der bygger på Cressey's besvigelsestrekant, er udviklet i 1940-1950'erne, hvilket har medført, at modellen i nyere tid har været genstand for kritikpunkter på trods af den internationale anerkendelse teorien har. Kritikken tager primært udgangspunkt i den teknologiske udvikling samt den stigende kompleksitet og kreativitet af besvigelserne. Kritikken af Cressey's besvigelsestrekant har medført at Mary-Jo Kranacher i 2011 udgav en modificeret teori omkring incitamentet bag en besvigelse kaldet M.I.C.E. modellen, som er beskrevet nedenfor:

M.I.C.E. (Money, Ideology, Coercion, Ego)

M.I.C.E. er en besvigelsermodel, som har til formål, at bidrage med en nyfortolkning og udvidelse af incitament elementet i besvigelsestrekanten. Modellen består af 4 aspekter, som er henholdsvis penge, ideologi, tvang og ego/berettigelse.

I modsætning til Cressey's oprindelige forskning, som konkluderede, at incitamentet ved besvigelser bunder i tabubelagte emner, peger Kranacher's forskning på, at Incitamentet for at begå besvigelser ikke altid er så entydigt, men kan udspringe af mange forhold, herunder særligt følgende fire forhold (Dorminey et. al, 2012, s. 562-564):

1. Penge:

Penge eller udsigten til at blive økonomisk beriget er blandt en af de mest gængse incitamenter for at begå besvigelser.

Penge-incitamentet kan dække over flere forhold. Det kan f.eks. være at man ønsker, at vise omverdenen, at man er velhavende. Det kan ligeledes være, at personen har økonomiske udfordringer, hvilket er det, som Cressey i sin fortolkning af incitamentet definerer, som værende “non-shareable” (Dorminey et. al, 2012, s. 563).

2. Ideologi:

Det ideologiske incitament for besvigelser er blandt de mere sjældne incitamenter, da det oftest fremstår som et fortolkningsspørgsmål. Det kan f.eks. være, at en person mener, at man har betalt nok i skat og af den årsag, ikke mener at man skal betale mere til skattevæsenet.

En ideologisk årsag kan også være karakteriseret ved at en besviger begår besvigelser uden egen vinding. Grundlæggende er det ideologiske incitament ikke så håndgribeligt og tager oftest afsæt i et spørgsmål om retfærdiggørelse (Dorminey et. al, 2012, s. 563).

3. Tvang:

Medvirken til besvigelser i form af tvang kan i mange tilfælde forekomme hos en person der sidder i en mellemliderstilling, hvor de nemt kan blive presset af den primære besviger til, at foretage ulovlige handlinger og dermed være medvirkende til svig - typisk den øverste ledelse. Tvang som incitament kan udspringe af mange ting bl.a., hvorvidt det er forpligtelser overfor besvigeren, frygt, ambitioner mv. (Dorminey et. al, 2012, s. 563).

4. Ego/berettigelse:

Ego eller berettigelse er ligesom penge et af de mere almene incitamenter for at begå besvigelser. Her har besvigeren et konstant behov for opnå anerkendelse fra omverdenen for derigennem at styrke sit ego. Dermed har vedkommende en større tendens til at begå besvigelser, hvis f.eks. personen ser et angreb eller trussel på deres nuværende magtposition.

Personer der er styret af sit ego, har en tendens til at se sig selv og deres egne behov først, og har oftest en tankegang der giver dem en berettigelse til ting fremfor andre. Med deres tankegang er det ikke forkert at begå besvigelser, da de oftest mener de er berettiget til de ting de besviger (Dorminey et. al, 2012, s. 562).

3.3.2.2 Mulighed

For at muligheden for besvigelser skal opstå, uagtet om der er tale om regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver, kræver det, at vedkommende besidder en position, hvorfra det er muligt at undgå eller tilsidesætte de implementerede sikkerhedsforanstaltninger. Dette vil i mange tilfælde kræve, at

besvigeren har et indgående kendskab til virksomhedens forretningsprocesser, samt hvor i systemet der forekommer sikkerhedsbarriere.

Det er ofte personer der besidder en lederstilling eller mellemliderstilling der udfører besvigelsen. Da de besidder en position i virksomheden, hvorfra de har eller kan tilegne sig de nødvendige adgange og har et tilstrækkeligt kendskab til virksomheden til at kunne forbigå de implementerede interne kontroller (Dorminey et. al, 2012, s. 558).

3.3.2.3 Retfærdiggørelse

Retfærdiggørelse er det sidste element i Cressey's besvigelsestrekant. Elementet refererer til det punkt, hvor vedkommende fortsat kan bevæge sig indenfor sin moralske komfortzone ved at have en overbevisning om, at den udførte handling er berettiget.

Ofte rationaliserer vedkommende sine handlinger ved at overbevise sig selv om, at den situation vedkommende står i, er anderledes fra andres situation, for derigennem at kunne anskue sig selv i et positivt aspekt.

Retfærdiggørelse af en besvigelse kan forekomme i mange former. Det kan f.eks. være grundet ringe arbejdsforhold, hvor besvigeren føler sig berettiget til noget eller det kan være at man føler man har ret til en vis status der dermed retfærdiggør ens handlinger (Dorminey et. al, 2012, s. 558).

3.3.2.4 Kapabilitet

Besvigelsesdiamanten tilføjer et nyt element, "kapabilitet", til den kendte besvigelsestrekant. Den tidligere teori redegør for, at det er nok at vurdere besvigeren ud fra om vedkommende har incitament, har muligheden og kan retfærdiggøre besvigelsen. Men i henhold til Wolfe og Hermanson (2004), skal besvigeren også have den fornødne kapabilitet til at udføre besvigelsen.

Ifølge Wolfe og Hermansons (2004) undersøgelse forekommer der flere markante kendetegn og karakteristika hos personer, som begår besvigelser, hvor disse specielt forekommer hos personer der begår besvigelser for større beløb samt over en længere periode. Til vurdering af, hvorvidt en person har de fornødne kapabiliteter til at begå en besvigelse, har Wolfe og Hermanson inddraget 6 elementer, som beskriver denne type person (Wolfe & Hermanson, 2004, s. 1-2):

1. Position/function: For at det er muligt for en person at begå besvigelser er det essentielt at personen besidder en position eller stilling i virksomheden, hvorfra han/hun kan udføre besvigelsen.

2. Intelligence: Personen skal være intelligent nok til at kunne forstå og udnytte svaghederne i virksomhedens interne kontrolsystem og anvende sin position til egen fordel.

3. Ego/confidence: Personen skal have et stærkt ego samt høj selvtillid. Herunder skal personen have tiltro til at han/hun ikke vil blive opdaget i forbindelse med besvigelsen.

4. Persuasion skills: Personen skal derudover have en karismatisk personlighed samt være i stand til let at kunne overtale og overbevise andre om enten at deltage i besvigelsen eller blot kigge den anden vej.

5. Effective lies & consistency: Personen skal være i stand til at lyve og være konsistent i deres udtalelser. Dette har især stor betydning, når personen skal lyve overfor revisorer, aktionærer og ledelsen med henblik på at overbevise dem om at alt er som det skal være.

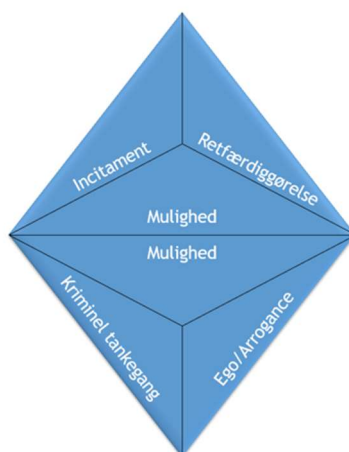
6. Stress: Endeligt skal personen være god til at omgås og håndtere stress, herunder stressede situationer. Wolfe og Hermanson beskriver i deres undersøgelse, at stressfaktoren ved at udføre en besvigelse, herunder konstant at skulle lyve overfor omverdenen, er enorm og at det derfor kan være svært for mange mennesker at udføre en længerevarende besvigelse.

Ifølge Wolfe og Hermanson er de ovenstående elementer med til at definere en succesfuld besviger og essentielt for at udføre en længerevarende besvigelse.

Wolfe og Hermanson har med deres nyfortolkning af Cressey's oprindelige besvigelsesteori dannet fundamentet for den videre forskning inden for området, som blandt andet har udmøntet sig i den nye besvigelsesdiamant.

3.3.3 Den nye besvigelsesdiamant

Dorminey, Fleming, Kranacher og Riley udgav i 2012 en videnskabelig artikel der redegjorde for udviklingen i besvigelsesteorier. Af den bagvedliggende teoretiske redegørelse udsprang der på baggrund af redegørelsen en ny besvigelsesteori ”*Den nye besvigelsesdiamant*”, som blandt andet tager afsæt i både Cressey's oprindelige besvigelsestrekanter, Wolfe og Hermansons besvigelsesdiamant samt Mary-Jo Kranachers M.I.C.E model. Nedenfor er vist en illustrativ præsentation af ”*den nye besvigelsesdiamant*”

Figur 4 – Egen tilvirkning med udgangspunkt i Dorminey et. Al (2012), s. 568

I modsætning til Cressey's oprindelige besvigelsestrekant og Wolfe og Hermansons besvigelsesdiamant redegør studiet for at der skal skelnes mellem to typer besviger, henholdsvis den tilfældige besviger" og den bevidste besviger også kaldet "The predator". I studiet defineres de to typer som "The Accidental Fraudster versus the Predator" (Dorminey et. al, 2012, s. 565).

3.3.3.1 Den tilfældige besviger

Den tilfældige besviger, bliver i studiet af Dorminey et. Al (2012) beskrevet på følgende måde:

"The typical fraudster is often depicted as a first-time offender, middle-aged, well-educated, trusted employee, in a position of responsibility, and/or considered a good citizen through work in the community" (Dorminey et. al, 2012, s. 565).

Det vil derfor sige, at studiet definerer den tilfældige besviger, som værende "den almen borger" uden nogen kriminel baggrund, som oplever et incitament i form af et "non-shareable problem", jf. Cressey's definition. Beskrivelsen og elementerne indeholdt i karakteristikaene af den tilfældige besviger kan sidestilles med Cressey's oprindelige besvigelsesteori, hvor de 3 elementer mulighed, incitament og retfærdiggørelse alle skal være til stede (Dorminey et. al, 2012, s. 565).

3.3.3.2 Den bevidste besviger ("The predator")

Ifølge Dorminey et al. (2012) er den oprindelige besvigelsestrekant ikke dækkende for alle typer besvigere, hvorfor der af artiklen udspringer en ny type besviger, i form af den bevidste besviger "The Predator".

Den bevidste besviger beskrives som værende en besviger, der på forhånd har en kriminel tankegang og er velvidende om, at det de gør, er ulovligt. Derfor mener Dorminey et al. (2012), at elementerne rationalisering og incitament spiller en meget lille rolle for denne typer besviger, hvorimod elementerne “*Criminal mind-set*” og “*Arrogance*” bedre karakteriserer denne type besviger (se figur 4). Her ses det, at der i den nye besvigelsesdiamant drages paralleller over til den oprindelige besvigelsesdiamant, da der inddrages personlighedstræk i vurdering af besvigeren.

Der hvor den nye besvigelsesdiamant differentierer sig fra den oprindelige er ved at Dorminey et al. (2012) mener, at den ubevidste besviger med tiden, kan udvikle sig til en bevidst besviger, hvis besvigelsen lykkedes uden at blive opdaget. Det kan medføre, at fristelsen for at foretage besvigelsen igen kan vokse, som så kan resultere i, at personen i stedet bliver en bevidst besviger (Dorminey et. al, 2012, s. 566).

4. Besvigerens psykopatiske træk

Psykopati er en af de karakteristika, som der går igen hos mange mennesker, som begår besvigelser. Dette er særligt relevant for den bevidste besviger. Derfor har nedenstående afsnit til formål at introducere teori omkring psykopati, som er relevant i relation til regnskabsmanipulation.

Når man nævner ordet psykopat er det en generel opfattelse, at der er tale om personer man kun ser i gyserfilm eller i en dokumentarserie omhandlende seriemordere. Men selve lidelsen bag psykopati er i dag meget mere udbredt end tidligere da forskning heri har gjort det nemmere at identificere de karaktertræk der gør sig gældende hos psykopater og kan anvendes i en bredere fortolkning af mennesker og deres adfærd (Udsen, 2006, s. 1).

Psykopati er en mangeltilstand og ikke en sindslidelse, hvor personen der lider af dette, har mangel på flere karaktertræk, som mennesker i det normale liv besidder. Dette bidrager til at personen, som har denne psykiske lidelse, ofte vil agere anderledes end den brede “gennemsnitlige” befolkning. Tilegnelsen af denne lidelse er påvirket af mange aspekter, hvor det blandt andet kan være en genetisk tilegnelse, men det kan ligeledes også blive fremkaldt af den pågældende persons opvækst og omgivelser gennem livet (Udsen, 2006, s. 10).

Skildringen imellem en psykopat og en “*Sindssyg*” er at psykopatens virkelighedsopfattelse er “normal”, hvorimod virkelighedsopfattelsen for en sindssyg adskiller sig fra den almindelige persons virkelighedsopfattelse (Udsen, 2006, s. 10).

Der er i blandt velkendte forskere en bred enighed om definitionen af en hverdagspsykopat, som tager udgangspunkt i "Hares psykopati-tjekliste", som består af i alt 20 karakteristika der er med til at definere en psykopat (Erikson, 2017, s. 23-25). De 20 karakteristika er følgende:

1. Veltalenhed/overfladisk charme	11. Uansvarlig
2. Grandiositet	12. Tidlige adfærdsproblemer
3. Fravær af anger og skyldfølelse	13. Asocial adfærd i voksenalder
4. Manglende evne til empati	14. Snyltende livsstil
5. Patologisk løgnagtig	15. Promiskuitet
6. Bedragerisk/manipulerende	16. Fravær af langsigtede mål
7. Overfladisk følelsesliv	17. Tager ikke ansvar for egne handlinger
8. Impulsiv	18. Ungdomskriminalitet
9. Manglende kontrol over egen adfærd	19. Overtrædelse af vilkår for betinget løsladelse
10. Behov for spænding/kommer nemt til at kede sig	20. Kriminel alsidighed

For at der skal være tale om en psykopat, skal der være tale om vedvarende personlighedstræk over flere år, hvorfor man ikke nødvendigvis kan stemple en person, som psykopat blot fordi de i en enkelt sekvens udviser mangel på samvittighed.

Ifølge økonomen Sanne Udsen behøver en psykopat ikke nødvendigvis at besidde alle ovenfor nævnte karakteristika for at kunne defineres som værende en psykopat (Udsen, 2006, s. 4).

Herunder er der nedenfor redegjort for 12 væsentlige karakteristika, som finder anvendelse i analysen.

1. Veltalenhed/overfladisk charme

En af karakteristikaene ved en psykopat er deres overfladiske charme, som oftest karakteriseres ved et stort ordforråd og muligheden for at få folk til at tro på det de siger er sandt (Erikson, 2017, s. 25).

2. Grandiositet

Psykopaten ser oftest sig selv, som værende højt hævet over andre. I deres øjne fortjener de succes i livet og har ikke noget problem med at prale eller opdigte historier for at opnå den (Erikson, 2017, s. 25).

3. Fravær af anger og skyldfølelse

Psykopater er ude af stand til at føle anger. De har mulighed for at fremvise anger i de scenarier, hvor det er relevant. Dog vil psykopaten aldrig reelt føle anger og vil i en given situation ikke blive påvirket af at skade andre mennesker (Erikson, 2017, s. 26).

4. Manglende evne til empati

I forlængelse af psykopaten fravær af anger, udviser han/hun også mangel på empati. Psykopaten anser oftest det aspekt at have manglende empati med stolthed da det gør det nemmere for dem at mishandle og svindle (Erikson, 2017, s. 26).

5. Patologisk løgnagtighed

Det kommer let til Psykopaten at lyve for egen vindings skyld. Psykopaten vil ved en løgn ikke føle nogen skam og i tilfælde af at løgneren bliver opdaget vil psykopaten blot vende på en tallerken og hævde det aldrig er noget, som han/hun har sagt. Der skal for psykopaten ikke forekomme en speciel anledning for at lyve men kan gøre det i alle situationer blot for den tilfredsstillelse han/hun får ud af det (Erikson, 2017, s. 26).

6. Bedragerisk/manipulerende

Psykopaten har ved at besidde mange af de førnævnte karakteristika let ved at manipulere og aflæse menneskers svaghed og udnytte dem til egen fordel. Psykopaten har ingen anger eller empati overfor andre mennesker. Dette gør personen til en dygtig manipulator, hvilket også medfører at personen oftest er villig til at tage større chancer da risikoen for at blive opdaget ikke påvirker psykopaten (Erikson, 2017, s. 26).

7. Overfladisk følelsesliv

Psykopatens følelsesliv er ikke eksisterende. Han/hun lever et liv uden anger, frygt eller uro, hvor den emotionelle fattigdom er total. Psykopaten trives i denne opfattelse af livet, da det bidrager til at han/hun kan snyde og bedrage uden at være særlig emotionel involveret med de pågældende personer (Erikson, 2017, s. 26-27).

8. Impulsiv

Psykopaten er desuden en person, som vil have svært ved at handle langsigtet da personens handlinger oftest vil være impulsive ud fra et kortsigtet perspektiv. Psykopaten foretager i forbindelse med personens handlinger ikke en konsekvensanalyse af den udførte handling men

handler derimod blot i nuet. Thomas Erikson refererer til at de psykopater, som besidder impulsive karaktertræk oftest ikke når at opfatte de har gjort noget galt, hvilket fører til, at dem, som har en dårlig impuls kontrol, har en tendens til at ende i fængsel da de ikke når at indse konsekvenserne ved deres handlinger før det er for sent (Erikson, 2017, s. 27).

9. Manglende kontrol over egen adfærd

Psykopaten har på trods af hans egenskab til at udsætte andre for overgreb svært ved at undertrykke sin egen irritation og aggression.

Psykopaten har ikke samme tærskel, som normale mennesker og bliver lettere irriteret, hvilket kan føre til vredesudbrud over mindre ting, som den almene befolkning blot ville se igennem fingrene med (Erikson, 2017, s. 27).

10. Snyltende livsstil

Psykopaten mener at hans egen overlegenhed og succes giver ham ret til at snylte på andre. Psykopaten vil i situationer, hvor det er muligt, få andre til at betale for regninger og oftest fremgår psykopaten i register for dårlige betalere da han ikke gider belemre sig med detaljer, som forfaldsdatoer på regninger (Erikson, 2017, s. 28).

11. Tager ikke ansvar for egne handlinger

Psykopaten vil næppe indrømme sine handlinger, hvis han har gjort noget forkert. I tilfælde af, at psykopaten bliver opdaget, vil han/hun blot benægte og det har ingen betydning for psykopaten, hvor og hvem han skal lyve overfor for at fralægge ansvaret. Desuden har psykopaten ingen problemer med at ofre gamle relationer eller gode kollegaer for ikke selv at stå til ansvar over for disse handlinger (Erikson, 2017, s. 29).

12. Kriminel alsidighed

Psykopater med et kriminelt mindset har en meget alsidig tankegang. Han/hun er villig til at tage chancer og er meget nysgerrig over at teste grænsen for, hvad der er lovligt. Psykopaten med en kriminel tankegang er villig til at gå over stregen og har oftest en blakket fortid (Erikson, 2017, s. 29).

4.1 Identifikation af en psykopat

Som beskrevet ovenfor er der en række særlige karakteristika, som er med til at definere en psykopat, hvor disse karakteristika tager udgangspunkt i Robert D. Hares Psykopati-tjekliste. Tjeklisten er

udformet som et pointsystem, hvor der for hver karakteristika gives point alt efter, hvor alvorlig den enkelte forstyrrelse er for den pågældende person.

Hvis en person på ingen måder viser tegn på en narcissistisk tankegang vil personen score 0 point, hvorimod der ved konstant optrædelse af et karakteristikum scores 2 point.

Robert D. Hare beskriver, at der allerede ved 15-20 point er grund til at være på vagt, hvorimod der ved en score på over 30 point er tale om decideret psykopater der er til fare for deres omgivelser. Robert D. Hare nævner blandt andet, at den amerikanske seriemorder, Charles Manson, ville score 35-40 point ved brug af tjeklisten (Erikson, 2017, s. 29-30).

Det betyder dog ikke nødvendigvis, at en person kan karakteriseres som en psykopat, hvis blot han/hun kan identificeres med enkelte af de angivende karaktertræk i Robert D. Hares psykopati-tjekliste, men derimod skal der foretages en samlet vurdering af personens totale karakteristika (Erikson, 2017, s. 31).

Robert D. Hare mener at der i den industrialiserede verdens befolkning minimum er 2%, som vil score så højt på psykopati-tjeklisten at de ville kunne klassificeres, som psykopater.

Mange forfattere og forskere har efterfølgende via nyere undersøgelser kunnet fremvise, at der i de senere år er sket en stigning i den procentuelle andel af personer med karakteristika af psykopati. Den svenske psykolog Sigvard Lingham der er anerkendt for at have skrevet mange velunderbyggede bøger omkring psykopati, mener at tallet burde være 4-5%, men samtidig godt kunne være højere (Erikson, 2017, s. 32).

4.2 Psykopaten som chef

Ifølge økonomen Sanne Udsen består omkring 10% af cheferne i dansk erhvervsliv af psykopater. Disse psykopater har til fælles, at de i et eller andet omfang sidder i en chefstilling, hvor de har mulighed for at påvirke og operere indefra i virksomheden (Udsen, 2006, s. 55).

En ting er, at der i dansk erhvervsliv findes en så stor procentdel af personer i en chefstilling med psykopatiske karakteristika. En anden ting er effekten disse personer har på deres omgivelser, herunder deres kollegaer, da drivkraften for mange psykopater der besidder en chefstilling, består i magt, penge og prestige.

Psykopater i erhvervslivet bliver oftest beskrevet som værende et socialt rovdyr, da de ikke er bange for at lukrere på baggrund af andres arbejde og det generer dem ikke, hvis de skal lyve, fralægge sig ansvar eller tage æren for andres arbejde for at opnå succes (Udsen, 2006, s. 57-58).

Når man i erhvervslivet omtaler en chef, som psykopat, kan den pågældende person ikke blot sættes i bås og blive generaliseret, som en psykopat, da alle psykopater har forskellige identiteter.

Psykologen Paul Babiak har identificeret 3 arketyper, som kan bruges til at definere forskellige psykopater i erhvervslivet, herunder deres specifikke karakteristika:

- Svindleren
- Tyrannen
- Dukkeføreren

Svindleren som arketype psykopat arbejder oftest alene og opererer ud fra én til én-basis. Kendetegnet ved svindleren er, at han/hun oftest anvender sin charme, selvtillid og manipulerende egenskaber til at overtale intetanende ofre til at købe en ikke-eksisterende feriebolig eller give ham penge fordi han er på flugt fra den kriminelle underverden.

Svindleren vil sjældent være en person, som når til tops i erhvervslivet da han oftest vil være en “overperformer” der leverer rigtig gode resultater, hvor det efterfølgende viser sig at der blot er tale om varm luft. Et eksempel kan være en sælger der konstant leverer rigtig mange salg, som på papiret ser godt ud, men for hvert salg han/hun laver kommer der en tilsvarende klage over den pågældende medarbejder (Udsen, 2006, s. 59-60).

Tyrannen er i modsætning til svindleren en arketype af psykopat der får sin magt over medarbejderen via frygt, hvor frygten kan forekomme via blandt andet direkte trusler, verbale trusler, indirekte trusler og endda fysisk vold. I erhvervslivet ses tyrannen oftest besidde en mellemliderstilling, hvorfra han/hun har mulighed for at underminere medarbejderstaben under sig via frygt. Tyrannen i erhvervslivet benytter sig oftest af direkte og indirekte trusler, hvorvidt det omhandler decideret fyringer eller uudtalte truende signaler (Udsen, 2006, s. 60).

Dukkeføreren er den sidste af de 3 arketyper og nok også den farligste psykopat af dem alle. Dukkeføreren er af Paul Babiak beskrevet, som “mestermanipulatoren”, da han/hun er en mester i at aflæse menneskers adfærd og udnytte den for egen vindings skyld. Dukkeføreren er den af de 3 arketyper, som i erhvervslivet har mulighed for at opnå den højeste lederstilling, hvor denne arketype i henhold til Paul Babiak opnår og bibeholder sin stilling ved manipulation af tre forskellige typer kollegaer (Udsen, 2006, s. 60-61):

Pawns (skakbrikkerne): som han/hun udnytter til at gøre arbejdet for sig. Denne type kollega er oftest medarbejdere under dukkeføreren, som besidder stor loyalitet (Udsen, 2006, s. 60).

Patrons (beskytterne): defineres af Paul Babiak, som værende de af dukkeførerens overordnede, som sikrer hans stilling hos virksomheden. Dukkeføreren har et stort incitament

for at bibeholde den gode relation til hans patrons og går derfor også langt for at gøre dem glade. Det gode forhold mellem dukkeføreren og hans patron medfører også, at de vil beskytte dukkeføreren overfor eventuelle trusler (Udsen, 2006, s. 60).

Organisational police (organisationspoliti): Anvendes af dukkeføreren, som værende en kontrolgruppe, som giver dukkeføreren besked, hvis nogen i organisationen ytrer den mindste kritik om ham. Organisationspolitiet kan både bestå af “Pawns” og “Patrons” (Udsen, 2006, s. 60-61).

På baggrund af ovenstående teori om revision af besvigelser samt psykopatiske træk i ledelsen vurderes ovenfor nævnte besvigelsermodeller samt teorien om de psykopatiske træk i ledelsen at være relevante til at undersøge, hvorfor erhvervsskandaler forekommer. Dette vil derfor blive anvendt til at analysere henholdsvis revisor og ledelsens handlinger i analysen af tidligere Erhvervsskandaler.

5. Revisors rapporteringspligter i relation til besvigelser

Revisor har forskellige værktøjer, som kan eller skal tages i brug på baggrund af forhold konstateret i forbindelse med revisionen. Dette omfatter:

- 1) Kommunikation med ledelsen samt meddelelsespligt
- 2) Rapporteringspligt i henhold til erklæringsbekendtgørelsen
- 3) Rapporteringspligt i henhold til revisorloven

5.1 Kommunikation med ledelsen samt meddelelsespligt

Revisor har pligt til rettidigt at oplyse ledelsen på et passende niveau om forhold konstateret i forbindelse med revisionen i henhold til ISA 260 (ISA 260, 2015, afsnit 9). De enkelte revisionsstandarter specificerer herunder, hvilke forhold, til hvem og hvornår der skal kommunikeres. Særligt relevant i forhold til regnskabsmanipulation kan nævnes ISA 265, ISA 540(ajourført) samt ISA 240, hvor følgende forhold er særligt relevant:

1. Væsentlige mangler i den interne kontrol (ISA 265 & ISA 540 - ajourført).

”Hvis revisor har konstateret en eller flere mangler i intern kontrol, skal revisor på grundlag af det udførte revisionsarbejde afgøre, om disse enkeltvis eller tilsammen udgør betydelige mangler” (ISA 265, 2014, afsnit 8).

Revisor skal endvidere i henhold til ISA 540 - ajourført, overveje om der på baggrund af revisionen af regnskabsmæssige skøn er særlige forhold, som bør kommunikeres til ledelsen.

2. Rapportering af besvigelser

Såfremt revisor har identificeret faktiske besvigelser eller har formodning om at der er forekommet besvigelser, skal dette kommunikeres straks til den øverste ledelse, medmindre samtlige ledelsesmedlemmer er involveret i den daglige drift og forholdet kan henføres til:

- a) Den daglige ledelse
- b) Medarbejder med essentielle opgaver i den interne kontrol
- c) Andre, når bevægelsen medfører en væsentlig fejl i regnskabet (ISA 240, 2014, afsnit 42).

Såfremt det er den daglige ledelse der er involveret i besvigelsen, skal revisor i fællesskab med den øverste ledelse fastlægge handlinger, som er nødvendige for at afslutte revisionen, medmindre, at dette er forbudt i henhold til anden lovgivning eller regulering (ISA 240, 2014, afsnit 42).

5.2 Rapporteringspligt i henhold til erklæringsbekendtgørelsen (revisionspåtegning)

Revisor skal ved revisionen af regnskaber i henhold til Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer ("Erklæringsbekendtgørelsen") modificere sin konklusion, såfremt revisor konstatere, at der er væsentlig fejlinformation jf. §6, stk. 1 i regnskabet eller såfremt revisor ikke har mulighed for at opnå tilstrækkeligt eller egnet revisionsbevis jf. §6 stk. 2 (BEK nr 1468, 2017).

Såfremt der er foretaget besvigelser, som ikke er i et væsentligt omfang, men hvor ledelsen har overtrådt f.eks. straffelovgivningen, skal revisor give oplysning herom i påtegningen ved at fremhæve dette forhold jf. §7 (BEK nr 1468, 2017).

5.3 Rapporteringspligt i henhold til revisorloven

I henhold til Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven) §22 skal revisor ved identifikation eller en formodning af, at et eller flere medlemmer begår økonomisk kriminalitet af særlig væsentlighed eller grov karakter, skal dette straks rapporteres til ledelsen i lighed med forskrifterne i ISA 240. Revisor skal ligeledes kommunikere dette i revisionsprotokollen, såfremt der føres sådan en. Ledelsen har herefter 14 dage til at tage de fornødne skridt til at berettiggel forholdet. Såfremt revisor konstaterer, at dette ikke er gjort inden for fristen på 14 dage, skal revisor underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK). I henhold til §22 stk. 2 skal revisor rapportere direkte til SØIK, og dermed udenom ledelsen, såfremt revisor mener, at en

underretning til ledelsen vil være uegnet til at forhindre de formodet kriminelle handlinger (LBK nr 25, 2021).

Kapitel 3 – Ændringer til ISA 540

6. Teori og baggrund for ændringer til ISA 540 (Ajourført)

Nedenstående afsnit har til formål at undersøge hvad baggrunden er for, at IAASB valgte at udarbejde en ajourført revisionsstandard vedrørende revisionen af regnskabsmæssige skøn. For at undersøge problemstillingen vil nedenstående afsnit redegøre for ændringer, der har været til standarden samt hvor væsentlige disse ændringer egentligt har været. Nedenstående afsnit har derfor til formål at lave en sammenholdelse af henholdsvis ISA 540 og den nyere ISA 540 ajourført. I bilag 1 i denne opgave er der udarbejdet en sammenholdelse af de to standarder, hvor der i nedenstående afsnit udelukkende er medtaget de væsentlige ændringer. Afsnittet er struktureret således:

- Baggrunden for ændringen af ISA 540
- Væsentlige ændringer til ISA 540
 - Risikovurderingshandling og tilknyttede aktiviteter
 - Identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation
 - Reaktion på vurderede risici for væsentlig fejlinformation
 - Overordnet vurdering baseret på de udførte revisionshandling
 - Kommunikation med den øverste ledelse, den daglige ledelse eller andre relevante parter

6.1 Baggrunden for ændringen af ISA 540

ISA 540 standarden sætter rammerne for revisors tilgang til revisionen af regnskabsmæssige skøn. Standarden er opdateret flere gange, herunder var der tidligere både en *ISA 545 - Revision af dagsværdi og noteoplysninger* samt en *ISA 540 - Revision af regnskabsmæssige skøn (andre end dem der måles til dagsværdi)*. Dette blev dog i 2007 sammensat til én samlet standard da IAASB, som skulle indeholde begge de tidligere standarder. Årsagen var, at IAASB ikke mente at der burde være forskel på standarden for revisors arbejde i revisionen af regnskabsmæssige skøn som følge af hvilken måling der ligger til grund for det regnskabsmæssige skøn (IAASB, 2016).

Regnskabsstandarden er senest blevet opdateret i 2018 (gældende revisioner efter d. 15. december 2019), som er udmøntet i den nye ISA 540 - (ajourført).

Regnskabsmæssige skøn har altid krævet stor opmærksomhed, da dette ofte baserer sig på komplekse modeller og/eller ledelsen subjektive skøn. Den ajourførte ISA 540 standard stiller dog højere krav til revisor samt ledelsen i virksomheden til dokumentation af forudsætninger som måtte danne grundlag

for det regnskabsmæssige skøn. Herudover mener FSR at standarden bidrager til en øget professionel skepsis som revisor (Jepsen, 2020).

Formålet med ændringerne til standarden er i forlængelse heraf, ifølge IAASB, at regnskabsmæssige skøn fortsat er en af de kritiske fokusområder i kvalitetskontrollen af revisionen, hvorfor højere krav samt fokus herpå burde medføre en højere kvalitet af revisionsdokumentation. Herudover er ændringer foretaget for at imødekomme den stigende kompleksitet af virksomhedernes og deres omverdens forretningsgange og rapportering (ISA 540 at a Glance, 2018). Dette ses blandt andet ved ændringer af væsentlige internationale regnskabsstandarde, som ligeledes indeholder væsentlige regnskabsmæssige skøn, herunder f.eks. IFRS 9 - Finansielle instrumenter, IFRS 13 - Dagsværdimåling samt IFRS 16 - Leasing.

IFRS 9 - Finansielle instrumenter: Virksomheder har tidligere skulle indregne finansielle aktiver og forpligtelser i henhold til IAS 39, hvor det faktiske tab blev indregnet. I henhold til IFRS 9 skal virksomheden opgøre en forventet kredittab, dvs. at der tages en generel porteføljetragtning, som også vedrører fremtidige tab. Dette stiller således yderligere krav til ledelsen om at opgøre et forventet kredittab (KPMG, 2020).

IFRS 13 - Dagsværdimåling: Standarden stiller specifikke krav til indregning og måling af aktiver og forpligtelser til dagsværdi, som ofte indeholder et element af skøn. Endvidere har standarden medført øget notekrav (IFRS 13, 2013).

IFRS 16 - Leasing: Tidligere har virksomheder skulle opgøre en operationel leasingforpligtelse, som blev oplyst i en separat note i regnskabet. Introduktionen af IFRS 16 medførte, at virksomhederne skulle opgøre en tilbagediskonteret værdi af pengestrømme og indregne dette som et leasingaktiv samt forpligtelse i balancen, hvorefter forpligtelsen løbende skal amortiseres og aktivet afskrives – også for aktiver, som tidligere kunne have været klassificeret som operationel leasing i henhold til IAS 17. Her indgår der væsentlige skøn som f.eks. implicit rente, afskrivningsperiode mv., hvorfor det stiller høje krav til ledelsens vurdering af disse (Deloitte, 2016).

Selvom mange danske virksomheder aflægger årsrapport efter Årsregnskabsloven og ikke IFRS viser det alligevel, at nylige ændringer til den internationale regnskabsregulering, at der stilles højere krav til indregning, måling og oplysning om regnskabsmæssige skøn.

6.2 Væsentlige begreber og definitioner i ISA 540

6.2.1 Regnskabsmæssige skøn:

I henhold til ISA 540 (ajourført) defineres et regnskabsmæssigt skøn som værende:

“Et beløb, hvis måling, i overensstemmelse med kravene i den relevante regnskabsmæssige begrebsramme, er forbundet med skønsmæssig usikkerhed” (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 12a).

Det regnskabsmæssige skøn defineres altså som være forbundet med en skønsmæssig usikkerhed. Der kan dog være stor forskel på typen og kompleksiteten af regnskabsmæssige skøn. Af regnskabsmæssige skøn kan følgende blandt andet nævnes:

- Værdiansættelsen af ejendomme til dagsværdi
- Hensættelse til tab på tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser
- Hensættelse til langsomt omsættelige varer/ukurante lagerbeholdninger
- Vurdering af brugstid på anlægsaktiver
- Skøn vedrørende udfaldet på en retssag

6.2.2 Skønsmæssig usikkerhed

Den skønsmæssige usikkerhed, som definerer det regnskabsmæssige skøn, er endvidere beskrevet i standarden som:

“Udsathed for manglende nøjagtighed i målingen” (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 12b)

Den skønsmæssige usikkerhed er altså et udtryk for en transaktion, som ikke kan måles præcist og man kan derfor ikke sætte to streger under resultatet, men derimod er der oftest tale om et interval.

Et eksempel på dette kan f.eks. være ved værdiansættelse af ejendom, som er indregnet til dagsværdi. Her kan det være svært, præcist at måle værdien, da der er en række forudsætninger, som f.eks. budgetteret nettooverskud og afkastkrav, som er fastsat på baggrund af ledelsens vurderinger. Her kan en lille ændring i f.eks. afkastgrad medføre en stor ændring i værdiansættelsen af ejendommen.

6.2.3 Manglende neutralitet hos ledelsen

Neutralitet udtrykker ledelsens mulighed for at forholde sig objektivt, hvor den manglende neutralitet derfor hænger sammen med ledelsen subjektivitet i fastsættelsen af det regnskabsmæssige skøn. Det

kan f.eks. være, at deres bonusafłønning afhænger af deres evne til at øge virksomhedens resultat (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit A17).

Dermed er der en motivation for ledelsen for ikke at være objektive i deres skønsfastsættelse.

6.2.4 Professionel skepsis

Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant og skal udvise god revisorskik. Et centralt element i den gode revisorskik er, at revisor udviser professionel skepsis jf. revisorloven §16. Dette indebærer blandt andet, at revisor stiller sig kritisk over ledelsens udarbejdede regnskabsmæssige skøn og de forudsætninger der måtte ligge til grund herfor (LBK nr 25, 2021).

6.3 Væsentlige ændringer i forhold til ISA 540

Nedenstående afsnit vil ved hjælp af en komparativ analyse belyse, hvilke væsentlige ændringer der har været til ISA 540 (ajourført) samt hvilken effekt dette har haft på revisors arbejde. Ajourføringen af ISA 540 har bevirket flere væsentlige ændringer i standarden. Der er i virkeligheden mere tale om en gen-skrivning af regnskabsstandarden, hvor der for de fleste afsnit er sket en omskrivning eller foretaget tilføjelser. Herunder har den ajourførte standard fokus på at inddrage samspillet mellem revisors arbejde i øvrigt, herunder med henvisning til ISA 330, ISA 315 og ISA 500.

For at analysere de væsentlige ændringer til standarden er der i bilag 1 til denne afhandling inkluderet en komparativ analyse mellem ISA 540 og ISA 540 (ajourført). Dog er der i den komplette sammenholdelse på visse punkter tale om mindre væsentlige ændringer. På baggrund af denne sammenholdelse vurderes det at nedenstående afsnit har været underlagt de væsentligste ændringer - og er derfor redegjort yderligere for nedenfor:

- 1) Risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter
- 2) Identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation
- 3) Reaktion på vurderede risici for væsentlig fejlinformation
- 4) Overordnet vurdering baseret på de udførte revisionshandlinger
- 5) Kommunikation med den øverste ledelse, den daglige ledelse eller andre relevante parter

6.3.1 Risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter

Som det fremgår af bilag 1, er standarden udvidet i forhold til revisors risikovurderingshandlinger. I den tidligere ISA 540 var der et samlet afsnit, som adresserede revisors risikovurderingshandlinger og dette gik primært på kravene i begrebsrammen samt hvordan ledelsen havde foretaget det regnskabsmæssige skøn.

I henhold til den ajourførte ISA 540, skal revisor opnå en bredere forståelse for virksomheden og dens omgivelser samt virksomhedens interne kontrol.

6.3.1.1 Virksomheden og dens omgivelser:

Den ajourførte ISA 540 inddrager væsentlige forhold fra standarden *ISA 315 - Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation*, hvor revisor skal opnå forståelse af virksomheden og dens omgivelser. Dermed antydes det, at revisor ikke kan planlægge sin revision af regnskabsmæssige skøn, såfremt der ikke først og fremmest opnås et indgående kendskab til forretningen og den omverden.

I forlængelse af virksomheden og dens omgivelser har standarden endvidere introduceret to nye afsnit:

1. Regulatoriske faktorer

Ligesom dem fremgår ovenfor med eksemplet inden ændringen af de internationale regnskabsstandarder (IFRS) er der en lang række andre regulatoriske faktorer, som fortsat bliver mere komplekse. Komplexiteten af lovgivning stiger i takt med at virksomhedernes kompleksitet stiger. IAASB fremhæver også, at der er visse brancher, som besidder kompleks regulering, såsom bank- og forsikringsindustrien mv., hvor revisor på baggrund af sin forståelse af denne regulering, skal vurdere, om der er særlige oplysningskrav, som gør sig gældende. (IAASB Exposure Draft, 2017).

2. Arten af de regnskabsmæssige skøn

Den ajourførte ISA 540 lægger vægt på at revisor opnår en forståelse af arten af de regnskabsmæssige skøn samt tilhørende oplysninger. IAASB anfører i forslaget til ændringer, at dette medfører en øget anvendelse af professionel skepsis i risikovurderingsprocessen ved at undgå eller afværge situationer som f.eks. bekræftelses bias (IAASB Exposure Draft, 2017).

6.3.1.2 Virksomhedens interne kontrol

Den ajourførte ISA 540 har konkretiseret, hvilke forhold revisor skal opnå forståelse for i den interne kontrol relateret til regnskabsmæssige skøn. Dette med formål, at revisors handlinger kan planlægges på baggrund af, hvilke interne kontroller, som ledelsen har implementeret for, at adressere den skønsmæssige usikkerhed. Dette krav er affødt af *ISA 315*, som sætter rammen for revisors forståelse af virksomhedens interne kontroller og risikovurderingsproces.

Herunder er den ajourførte standard blevet mere konkret i henhold til:

1. Metoder (herunder modeller)

IAASB har i deres forarbejde til den ajourførte ISA 540 erfaret, at brugen af modeller er steget på grund af ændringer i regnskabsstandards, som f.eks. IFRS 9 (kreditabsmodel) (IAASB Exposure Draft, 2017).

Derfor er det i den ajourførte ISA 540 tilføjet, at revisor skal identificere, hvilke metoder og modeller, som virksomheden ligger til grund for udarbejdelsen af det regnskabsmæssige skøn med henblik på at opnå en stærkere risikovurdering.

2. Forudsætninger

I den tidligere standard, var det blot anført at revisor skulle opnå forståelse for, hvordan ledelsen udøvede det regnskabsmæssige skøn, herunder forudsætninger.

Den ajourførte standard uddyber dette forhold og lægger vægt på, at revisor i forbindelse med forståelsen af den interne kontrol:

- Identificerer relevante forudsætning
- Opstiller de forudsætninger som anvendes

Denne ændring lægger derfor op til, at revisor allerede i sin planlægning af revisionen, i højere grad skal beskrive sine overvejelser i henhold til de forudsætninger, som ledelsen anvender.

3. Datakilder

Den ajourførte ISA 540 har inddraget begrebet ”datakilder”, som dækker over, at revisor skal forstå, hvordan ledelsen har udvalgt den data, som danner grundlag for det regnskabsmæssige skøn. Revisor bør i forbindelse med sin revision af datakilder kontrollere fuldstændigheden af data. Dette kan f.eks. være ved revision af IT-generelle kontroller eller ved substanshandlinger, som f.eks. afstemning og efterregning af dataudtræk.

6.3.3 Identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation

I den ajourførte ISA 540 er der tilføjet en række punkter, som skal assistere revisor med at identificere og vurdere iboende risici og kontrolrisici relateret til det regnskabsmæssige skøn. Der bliver lagt mere vægt på at revisor identificere og vurderer den iboende risiko og kontrolrisikoen som relaterer sig til det regnskabsmæssige skøn. Dette har udmøntet sig i tilføjelsen af nedenstående (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 16):

- 1) *“hvilken grad følgende påvirkes af kompleksitet, subjektivitet eller andre iboende risikofaktorer”*

Forhold som kan gøre det regnskabsmæssige skøn komplekst, kan f.eks. være hvis arten og typen af transaktioner, som indgår i det regnskabsmæssige skøn, indeholder kompleksitet.

Subjektiviteten går derimod på om ledelsen er neutrale i den måde som skønnet er estimeret på.

- 2) *“Valget og anvendelsen af metode, forudsætninger og data ved udøvelsen af det regnskabsmæssige skøn”*

Revisor skal i sin identifikation af væsentlig fejlinformation forholde sig til, hvilken metode, forudsætninger og data, som ledelsen har anvendt.

- 3) *“fastlæggelsen af den daglige ledelses punkttestimat og tilknyttede oplysninger”*

Revisor skal identificere, hvilke risici der måtte være forbundet med den måde, hvor ledelsen fastsætter intervallet for det regnskabsmæssige skøn.

6.3.4 Reaktion på vurderede risici for væsentlig fejlinformation

Ved introduktionen af den ajourførte ISA 540, har standarden i relation til revisors handlinger ved udførelsen af revisionen (reaktion på vurderede risici) ændret sig betydeligt. Det ses, at standarden inddrager flere forhold fra ISA 330, hvor det i ajourføring af ISA 540 fremgår, at revisor skal (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 18):

- a) Vurdere om begivenheder indtil erklæringsdatoen har betydning for indregningen og målingen af det regnskabsmæssige skøn.
- b) Test af hvordan den daglige ledelse udøver det regnskabsmæssige skøn
- c) Fastlægge revisors punkttestimat eller beløbsinterval

Endvidere skal revisor foretage test af kontroller, såfremt revisor har en forventning om at der er designet og implementeret effektive kontroller samt at substanshandling ikke alene på revisionsmålsniveau kan afdække de risici som der måtte være tilknyttet det regnskabsmæssige skøn (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 19).

Den ajourførte ISA 540 lægger i højere grad vægt på, at revisor skal forholde sig til og dokumentere revisionen af det regnskabsmæssige skøn. Dette indebærer blandt andet, at revisor skal forholde sig til den skønsmæssige usikkerhed, subjektivitet og kompleksiteten af det regnskabsmæssige skøn.

6.3.4.1 Test af hvordan den daglige ledelse udøver det regnskabsmæssige skøn samt fastlægge revisors punktestimat eller beløbsinterval

Den ajourførte ISA 540 stiller højere krav til revisors test af metoder, data og forudsætninger som danner grundlag for det regnskabsmæssige skøn. Herudover har standarden specificeret, hvordan revisor skal revidere ledelsens punktestimat eller alternativt fastsætte sit eget punktestimat. Nedenfor er gennemgået de yderligere forhold, som standarden fremhæver.

6.3.4.2 Metoder

Tidligere har revisor ifølge standarden skulle forholde sig til om metoderne til at foretage de regnskabsmæssige skøn har været passende, hvilket må siges at overlade et stort ansvar til revisors egen forståelse af dette begreb. Derfor er der i den ajourførte standard præciseret, hvilke forhold, som revisor skal vurdere om er passende, herunder (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit 22):

a) om metoden er passende ift. den relevante begrebsramme samt om ændringer til den anvendte metode er passende

Revisor skal i forbindelse med revisionen af det regnskabsmæssige skøn forholde sig til om metoden er passende i forhold til den relevante begrebsramme. Typisk vil det i Danmark primært være årsregnskabsloven eller IFRS. Revisor skal dog også overveje om der er andre metoder, som i højere grad måtte være passende. Derfor stiller den ajourførte standard højere krav til at revisor skal udfordre ledelsen på valg af metode.

Såfremt der f.eks. har været ændringer i valget af metode, skal baggrunden for disse ændringer undersøges nærmere, da dette som udgangspunkt kan være et brud på konsistens. Revisor skal derfor i sådanne tilfælde foretage yderligere handlinger som f.eks. drøftelser med ledelsen (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A95).

b) om valget af metoden, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen

Revisor skal vurdere om der i ledelsens anvendte metoder er indikation på manglende neutralitet. Dette kan f.eks. være, hvis ledelsen har anvendt metoder, hvor det positive udfald af flere forudsætninger vælges (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A96).

c) om beregningerne er matematisk nøjagtigt

Revisor skal foretage test af den matematiske nøjagtighed af beregningerne som måtte ligge til grund for skønnet. Dette kan blandt andet indebærer efterregning af de beregninger, som danner grundlag for det regnskabsmæssige skøn.

d) om integriteten af betydelige forudsætninger og data er opretholdt

Revisor skal sikre nøjagtigheden og fuldstændigheden af det data og de forudsætninger, som anvendes igennem hele revisionen. Dermed bør det sikres, at der ikke sker væsentlige ændringer til det data og de forudsætninger, som ville kunne resultere i fejlinformation i regnskabet (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A101).

6.3.4.3 Betydelige forudsætninger

Den ajournførte ISA 540 stiller en række nye krav til revisors arbejde i forbindelse med revisionen af de betydelige forudsætninger, som indgår i det regnskabsmæssige skøn, herunder (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit 24):

- a) *"Om de betydelige forudsætninger er passende ift. begrebsrammen samt om ændringer ift. tidligere perioder er passende.*
- b) *om vurderinger ifm. betydelige forudsætninger, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen*
- c) *om de betydelige forudsætninger er indbyrdes konsistente*
- d) *om den daglige ledelse har til hensigt at udføre specifikke handlinger"*

a) Om de betydelige forudsætninger er passende ift. begrebsrammen samt om ændringer ift. tidligere perioder er passende.

Revisor skal sikre forståelse for ledelsens rationale for valget af den givne forudsætning. Derudover skal det vurderes om forudsætningen er rimelig både i forhold til relevant lovgivning, men også forhold til branchefaktorer mv.

Endeligt skal der tages stilling til om der har været ændring i anvendte forudsætninger i forhold til tidligere. Det er i henhold til Årsregnskabsloven §13 stk. 7 et krav, at indregningsmetoder og målegrundlag er ensartet. Dette indebærer, at der skal være konsistens i regnskabet, så regnskabsbruger kan sammenholde regnskabet med tidligere års resultater. En eventuel ændring kan endvidere indikere en manglende neutralitet hos ledelsen (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit

A101-A102). Det kan f.eks. være, at ledelsen har ændret afkastkravet på en ejendom betydeligt, men hvor markedsforhold mv. ikke har ændret sig.

b) om vurderinger ifm. betydelige forudsætninger, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen

Revisor skal vurdere om betydelige forudsætninger kan give indikation på manglende neutralitet hos ledelsen. Dette kan f.eks. være, hvis ledelsen har valgt forudsætninger, som giver et positivt udfald for ledelsen sammenholdt med forudsætninger som ellers ville kunne være anvendt og muligvis resulteret i et andet udfald. (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit A96). Ved revisionen af betydelige forudsætninger bør revisor derfor sammenholde de forudsætninger, som ledelsen har anvendt med alternativer forudsætninger og vurdere, hvilken forudsætning, som er mest passende.

c) om de betydelige forudsætninger er indbyrdes konsistente

Revisor skal sikre at forudsætningerne anvendt til udarbejdelsen af det regnskabsmæssige skøn er konsistente indbyrdes. Dette indebærer, at revisor skal sikre, at der ikke foreligger dokumentation, som er opnået i forbindelse med den øvrige revision, som måtte være i strid med forudsætningerne. Dette kan f.eks. være konkret revisionsdokumentation, men kan ligeledes være revisors forståelse af virksomheden og branchen som er opnået gennem planlægningen af revision (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit A104).

d) om den daglige ledelse har til hensigt at udføre specifikke handlinger

De betydelige forudsætninger kan i visse tilfælde afhænge af ledelsens evne til at udføre specifikke handlinger. Dette kan indebære den daglige ledelses intentioner og planer i forhold til visse aktiver og forpligtelser. Omfanget af handlinger fastsættes på baggrund af revisors professionelle dømmekraft samt gældende standarder (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit A105).

6.3.4.4 Data

Den ajourførte ISA 540 specificerer, hvilke krav der er til revisionen af regnskabsmæssige skøn i relation til data. Kravene minder om de krav, som er fastsat til revisionen af betydelige forudsætninger og omfatter: (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 25):

- a) *Om data er passende ift. begrebsrammen samt om ændringer ift. tidligere perioder er passende.*
- b) *om vurderinger ifm. data, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen*
- c) *om dataene er relevante og pålidelige efter omstændighederne*
- d) *om den daglige ledelse har haft en passende forståelse og fortolkning af data*

a) om data er passende ift. begrebsrammen samt om ændringer ift. tidligere perioder er passende

Ved vurderingen af om data er i overensstemmelse med begrebsramme, bør revisor først og fremmest forholde sig til om det data der danner grundlag for det regnskabsmæssige skøn, understøtter er rimelige i forhold til det, som er påkrævet i begrebsrammen. Dette kan f.eks. være, at der er særlige brancheforhold som gør sig gældende.

Revisor skal derudover undersøge hvad argumentet fra ledelsen side har været ved valget af data samt om data er passende i forhold til virksomhedens og de omstændigheder, som gør sig gældende

I lighed med argumentationen for ændringer til betydelige forudsætninger ovenfor skal revisor forholde sig til om der har været væsentlige ændringer datagrundlaget for det regnskabsmæssige skøn. Såfremt revisor identificerer en ændring i forhold til tidligere perioder, bør dette begrundes (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A106).

b) om vurderinger ifm. data, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen

Det er oftest ledelsen som leverer det datagrundlag, som revisor skal bruge i sin revision af regnskabsmæssige skøn. Derfor er det vigtigt, at revisor er opmærksom på, at ledelsen kan have valgt det data, som er mest passende i forhold til deres egen agenda.

Det kan derfor være, at der foreligger data som er mere passende eller relevant for udarbejdelsen af det regnskabsmæssige skøn end det ledelsen har valgt. Denne risiko bør afdækkes blandt andet ved at drøfte rationale bag valg af data med ledelsen (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A96).

c) om dataene er relevante og pålidelige efter omstændighederne

Revisor skal vurdere om data, som indgår i det regnskabsmæssige skøn, er pålidelige med reference til ISA 500 - Revisionsbevis. Dette vil typisk inkludere handlinger som drøftelser med ledelsen, test af IT generelle kontroller eller test af fuldstændigheden af udtræk. Revisor skal endvidere vurdere om det data der er anvendt, er tilstrækkeligt som grundlag for fastsættelsen af det regnskabsmæssige skøn (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A107).

d) om den daglige ledelse har haft en passende forståelse og fortolkning af data

Når ledelsen udarbejder et skøn, er det vigtigt, at de har den fornødne kunne og viden til at udarbejde dette. Dette inkluderer, at ledelsen skal have en tilstrækkelig forståelse af hvilke data der bliver anvendt samt rationale for at netop dette datagrundlag er anvendt.

Dette er især relevant, hvis der er tale om komplekst data, hvor det bør overvejes, om ledelsen har den tilstrækkelige forståelse heraf. Dette kan f.eks. være hvis der er særligt komplekse kontraktuelle eller lovmæssige forhold der gør sig gældende.

Endvidere skal revisor overveje om revisor selv har de nødvendige kompetencer til at vurdere og revidere dette eller om der er behov for involvering af specialister (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A108).

6.3.4.5 Den daglige ledelses fastlæggelse af punktestimat og tilknyttede oplysninger om skønsmæssig usikkerhed

Den daglige ledelses punktestimat er det beløb eller beløbsinterval, som ledelsen har valgt at indregne eller oplyse i regnskabet. Revisor skal i forbindelse med revisionen vurdere om den daglige ledelse har foretaget passende handlinger til at forstå den skønsmæssige usikkerhed, som er forbundet hermed. Revisors vurdering af om den daglige ledelses punktestimat kan anvendes kan blandt andet tage udgangspunkt i, om estimatet er udarbejdet efter begrebsrammen (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A114).

6.3.4.6 Fastlæggelse af revisors punktestimat eller beløbsinterval

Revisors punktestimat er derimod revisors eget estimeret beløb eller beløbsinterval, som er udledt af revisionsbevis opnået i forbindelse med revisionen til vurdering af den daglige ledelses punktestimat. Revisor kan enten anvende ledelsens punktestimat eller revisors eget punktestimat i revisionen.

Såfremt revisor vælger at udarbejde sit eget punktestimat, skal dette være underbygget tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for at det regnskabsmæssige skøn er rimeligt (ISA 540 (Ajournført), 2018, afsnit A124-A125). Tilfældet, hvor revisor fastlægger et punktestimat, kan være, at det vurderes at ledelsens punktestimat ikke er retvisende. Eksempelvis kan det være at estimatet ikke tager forhold som begivenheder efter balancedagen med i vurderingen. Det kan ligeledes være at revisor vurderer at det er mere effektivt at udarbejde estimatet selv.

Det ses ved sammenholdelse af standarden, at fastlæggelse af punktestimat er blevet væsentligt mere omfattende. Den øget fokus på revisionen af ledelsens punktestimat er udarbejdet for at øge kvaliteten

af revisors arbejde i forbindelse med revisionen af regnskabsmæssige skøn, som er et af formålene ved opdatering af standarden, som beskrevet ovenfor.

6.3.4.7 Overordnet vurdering baseret på de udførte revisionshandlinger

I den tidligere ISA 540 fremgik det, at revisor skulle tage stilling til om det regnskabsmæssige skøn var rimeligt i forhold til begrebsrammen på baggrund af det indhentede revisionsbevis.

Dette er udvidet i den ajourførte ISA 540, hvor der blandt andet refereres til *ISA 330*, som skal tages i betragtning ved vurdering af:

- *om risici fortsat er passende*
- *om indregning og måling er i overensstemmelse med begrebsrammen*
- *om der er opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 33).*

Endvidere skal revisor forholde sig til om det regnskabsmæssige skøn er rimeligt eller indeholder væsentlig fejlinformation. Dette er delvist afdækket af ovenstående punkter. Dog skal revisor også forholde sig til om der er afgivet tilstrækkelige oplysninger udover hvad der måtte være krævet i begrebsrammen for, at regnskabet giver et retvisende billede af virksomhedens finansielle situation.

6.3.5 Kommunikation med den øverste ledelse, den daglige ledelse eller andre relevante parter

Afsnittet vedrørende kommunikation til ledelsen fremgik ikke af den tidligere ISA 540 og er derfor en væsentlig ændring til ISA 540 (ajourført). Revisor skal i henhold til ISA 260 (ajourført) og ISA 265 rapportere betydelige kvalitative aspekter samt betydelige mangler i virksomhedens interne kontrol (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit 38). I denne forbindelse har den ajourførte ISA 540 fokus på, at dette ligeledes relaterer sig til regnskabsmæssige skøn. Det kan f.eks. være, at revisor har identificeret væsentlige, mangler i virksomhedens interne kontrol i forbindelse med udarbejdelsen af en dagsværdiberegning, hvorfor dette forhold skal kommunikeres til ledelsen. Væsentlige mangler kan rapporteres til ledelsen i form af et management letter eller ultimativt til den øverste ledelse i revisionsprotokollen.

Kapitel 4 – Analyse af Erhvervsskandaler

7. Revisor og ledelsens handlinger i tidligere erhvervsskandaler

For at undersøge, hvordan regnskabsmanipulation påvirker virksomheder og deres omverden har vi nedenstående analyse valgt at inddrage to tidligere Erhvervsskandaler, HeSaLight A/S samt Genan A/S. Afsnittet vil endvidere undersøge ledelsens handlinger i forbindelse hermed, og om der fra ledelsens side har været udvist tegn på psykopati. Endelig vil afsnittet belyse, hvilke handlinger revisor foretog i forbindelse hermed, samt om disse handlinger har været tilstrækkelige i henhold til revisionsstandarden. Analysen er for begge cases struktureret således:

- Beskrivelse af virksomheden og skandalen
- Analyse af ledelsens handlinger
 - Mulighed
 - Incitament/pres
 - Retfærdiggørelse
 - Kapabilitet
- Analyse af psykopatiske træk hos ledelsen
- Analyse af revisors handlinger, med afsæt i Erhvervsstyrelsens afgørelser
- Analyse - delkonklusion

7.1 HeSaLight A/S

7.1.1 Beskrivelse af skandalen

HeSaLight A/S herefter omtalt “selskabet” blev stiftet i maj 2009 af Lars Nørholt og Michael Lynggaard med Frans Toft som direktør i selskabet (Vorre, 2020, s. 10). Selskabet primære aktivitet var at indkøbe LED-belysning fra Kina med henblik på videresalg på det europæiske marked. Ideen bag selskabet udsprang fra en kunde, som Lars Nørholt havde i sit daværende bogholderi firma Brightness ApS, som nævner LED-belysning, hvilke kort tid efter fører til stiftelsen af selskabet (Vorre, 2020, s. 10).

Selskabet blev i begyndelsen drevet, som en hobby virksomhed indtil Frans Toft kom ind i billedet og tog en ubetalt fuldtidsstilling i selskabet (Vorre, 2020, s. 10-11). Frem til og med den 30. august 2012 besidder Frans Toft direktørposten i selskabet men efter uoverensstemmelser med Bestyrelsesformanden Lars Jørgensen og Lars Nørholt bliver han afskediget, hvorefter Lars Nørholt overtager direktørstillingen (Vorre, 2020, s. 33-34). Ændringen på direktørposten betød nu at Lars Nørholt med sin nyerhvervede direktørpost havde kontrol med alle aspekter af selskabet. Nu kunne Lars

Nørholt, i samarbejde med forhenværende studiekammerat Michael Norsker (bogholder), Revisor Frank Bergmann Hansen og forhenværende rådgiver og bestyrelsesformand Lars Christian Jørgensen føre selskabet til det næste niveau (Vorre, 2020, s. 50-51). Selskabet får dertil i slutningen af 2013 en håndsrekning fra Danmarks daværende statsminister Helle Thorning-Schmidt, som i maj 2013 nævner selskabet i kontekst til den grønne omstilling, som netop lige var blevet vedtaget af regeringen (Vorre, 2020, s. 37). Den positive udtalelse fra den daværende statsminister bidrager også til et øget kendskab til selskabet samt et puljetilskud på 3 millioner kroner. Det medførte at selskabet blev sat i kontakt med Danmark Eksportkredit (EKF), som bistår danske selskaber med salg i udlandet. Partnerne i selskabet udformer en skræddersyet salgsmodel kaldet “Pay as you save” (Vorre, 2020, s. 38-39).

Pay as you save:

“Hvis selskabet får en ordre, skal kunderne ikke have penge op af lommen. I stedet skal de betale tilbage med de penge, de over årene sparer på elregningen ved at skifte til LED. Og det er ikke engang Hesalight, som skal vente på penge fra kunderne. Når kontrakten er skrevet under, får selskabet penge i hånden fra en bank, og så skal kunderne i stedet betale banken løbende. Hjørnestenen i modellen er EKF, som dækker bankens tab, hvis Hesalights kunde skulle gå konkurs eller af andre grunde ikke betaler. Derfor er hele modellen afhængig af, at Eksportkreditfonden siger god for kunderne.”

Den nye salgsmodel medfører en øget interesse for selskabets produkter, hvilke kort tid efter medfører en kontrakt med et stort tyrkisk selskab kaldet Mavi Group svarende til 25 millioner kroner. Formålet er at det tyrkiske selskab skal forsøge at sælge LED-belysningen og, hvis ikke de gør dette kan de få refunderet kontraktens værdi. Dog er den fortælling, som Lars Nørholt giver EKF en anden, hvor aftalen præsenteres som en bindende kontrakt (Vorre, 2020, s. 41).

Med de nytilkomne midler begyndte Lars Nørholts misbrug af aktiverne for alvor at tage fart, hvor han bl.a. køber en grund i centrum af Roskilde, et løbebånd til 85.000 kr. mv., som alt sammen betales med midler fra den indgåede aftale med Mavi Group (Vorre, 2020, s. 41).

De første tegn på at der var noget galt i selskabet kom i 2014, hvor Lars Nørholt og Lars Christian Jørgensen i samarbejde med Dansk OTC herunder direktøren Jesper Bak påbegyndte rejsning af kapital til selskabet via virksomhedsobligationer (Vorre, 2020, s. 44). I salgspræsentationen udsendt til investorerne fremgik der et resultat for regnskabsåret 2013/14 på 12 millioner kroner og et budgetteret resultat for andet halvår af 2014 på 55 millioner (Vorre, 2020, s. 47-48). Disse resultater var groft manipuleret ved indregning af henholdsvis falske kontrakter med Starbucks & Iren (Vorre, 2020, s. 54). Herudover var der indregnet en hensigtserklæring fra brillekæden Salmoiraghi & Vigano (Vorre, 2020,

s. 46). Alle de fiktive indtægter bliver indregnet i de pågældende perioder med velsignelse fra selskabets revisor Frank Bergmann.

De flotte budgetter og resultater bidrager til at selskabet i 2015 modtager obligationslån fra større danske investorer såsom PenSam og IKEA, hvorefter mange investorer efterfølgende følger trop og smider penge i selskabet. Alle lånene blev givet uden at der på noget tidspunkt blev foretaget en due diligence på selskabet (Vorre, 2020, s. 57).

Herfra ser Lars Nørholt sig ikke tilbage. Han bruger i perioden efter rejsning af kapitalen adskillige af de netop erhvervet penge på privatforbrug blandt andet ved køb af en villa og to grunde på Mallorca, nyt tøj samt en stor villa lige ud til Roskilde Fjord mv. (Vorre, 2020, s. 59).

Det flotte image, som selskabet har etableret hen over årene på baggrund af de oppustede tal, kulminerer i starten af 2016 i et potentielt salg af selskabet via Atrium Partners, som hurtigt når offentligheden (Vorre, 2020, s. 99-100). I foråret 2016 bliver Børsen kontaktet af en anonym kilde, som har en række opsigtsvækkende oplysninger omkring selskabet (Vorre, 2020, s. 101). Det får Børsen til at bringe en kritisk artikel af selskabet, som efterfølgende får de kritiske historier til at pible frem (Vorre, 2020, s. 106). Den negative information omkring selskabet får investorerne til at undersøge situationen nærmere, hvorved de kort tid efter finder ud af, at selskabet består af varm luft. Det får dem til at nedsætte en "redningsgruppe", som kort tid efter fremsætter en række ufravigelige krav til selskabet (Vorre, 2020, s. 136):

- *"Frank Bergmann Hansen skal erstattes af enten KPMG, EY, Deloitte, PWC eller BDO*
- *Långiverne vil indsætte deres eget medlem i Hesalights bestyrelse. Der skal ansættes en ny, rutineret finansdirektør*
- *Hesalight skal igen benytte EKF i forbindelse med indgåelse af kontrakter*
- *Der skal ikke kun laves regnskaber én gang om året, men i stedet hvert kvartal*
- *Al kommunikation med pressen skal afstemmes"*

På baggrund af de ufravigelige krav fra redningsgruppen indsættes EY og KPMG, som rådgiver og revisor og de opdager en række uoverensstemmelser i forbindelse med deres arbejde. Blandt andet finder EY frem til at der i alt er blevet trukket over 60 millioner ud i privatforbrug fra selskabet samtidig med at der i det senest aflagte regnskab var opgjort et vareforbrug på 242 millioner kroner mod at EY kun kunne finde vareforbrug for 140 millioner (Vorre, 2020, s. 139-140).

Den negative omtale medfører også en øget interesse hos erhvervsstyrelsen, som den 7. marts fremsender et brev til selskabet og beder om en redegørelse for deres indregningsprincipper. De beder også efterfølgende om fremsendelse af kontrakter til yderligere undersøgelse, hvor de på baggrund af

deres underliggende arbejde, kan konkludere at regnskabet for 2013/14 og andet halvår af 2014 ikke lever op til lovens rammer og derfor bedes omgjort (Vorre, 2020, s. 116).

Med de opdagelser der bliver gjort i forbindelse med ovenstående undersøgelser, vælger erhvervsstyrelsen den 19. september 2016 at fremsende en anmeldelse til bagmandspolitiet (Vorre, 2020, s. 146).

De underliggende undersøgelser resulterer i at Lars Nørholt bliver tiltalt og dømt for bedrageri, dokumentfalsk, mandatsvig, skyldnersvig og momssvig af særlig grov karakter og idømmes i alt 7 års fængsel og en tillægsbøde på 15 millioner kr. (Anklagemyndigheden, 2020)

Frank Bergmann Hansen bliver på baggrund af erhvervsstyrelsens underliggende undersøgelse indbragt for revisornævnet, som idømmer ham en bøde på 200.000 kr. samt fratagelse af hans bestalling i 2 år (Vorre & Meisner, 2018). Endvidere blev Frank Bergmann Hansen sammen med Direktør Lars Nørholt, bestyrelsesformanden Lars Christian Jørgensen og bestyrelsesmedlem Martin Kent Nielsen dømt til tilbagebetaling af 200 millioner kroner til konkursboet (Ritzau, 2020).

7.1.2 Analyse af ledelsens handlinger

Vi vil til brug for analysen af ledelsens handlinger anvende besvigelsermodellerne fra kapitel 2, herunder besvigelsestrekanten og teori omkring psykopatiske træk i ledelsen. Disse modeller vurderes at belyse årsagerne til at ledelsen i casene handlede som de gjorde.

7.1.2.1 Besvigelседiamanten

Mulighed

Muligheden for at begå besvigelsen i selskabet kom Lars Nørholt naturligt da han havde mulighed for at sætte sig i en position, hvorfra han kunne kontrollere begivenhederne i selskabet. Blandt de essentielle faktorer der bidrog til Lars Nørholts mulighed, var sammensætningen af nøglemedarbejdere, som bestod af familie og venner. På den måde vidste Lars Nørholt at han altid havde personer tæt på sig, som han kunne stole på. I forbindelse med kapitalrejsning havde Lars Nørholt fået Frans Toft ryddet af vejen og på daværende tidspunkt så nøglefunktionerne i selskabet således ud (Vorre, 2020, s. 49-50):

- *“Bogholder - Barndomsven Michael Norsker*
- *Ansvarlig for indkøb og logistik - Svigerfar Hans Henning Nørholt Hansen*
- *IT- og sikkerhedschef - tidligere kollega og privat ven Thomas Mikkelsen*
- *Udviklingsansvarlig - tidligere kollega og medejer Martin Kent Nielsen*
- *Dansk/italiensk salgsschef - Fra den lokale fodboldklub Luciano Jens Hansen Grosso*
- *Revisor - Skandaleramte Frank Bergmann Hansen”*

Med familie og venner i nøglefunktioner samtidig med at Lars Nørholt besad både direktørstillingen og en bestyrelsespost gav ham alle muligheder for at operere efter sin egen agenda. Dette havde også en afgørende betydning i forbindelse med kapitalrejsning med Dansk OTC, hvor Lars Nørholt, i samarbejde med den daværende revisor Frank Bergmann Hansen, havde fri mulighed for at foretage regnskabsmanipulation ved indregning af fiktive kontrakter (Vorre, 2020, s. 61) og anvendelse af en yderst kritisabel regnskabspraksis ved indregning af omsætning (Vorre, 2020, s. 16).

Incitament

For at vurdere og analysere incitamentet for besvigelsen, foretaget af Lars Nørholt, er det relevant at kigge på M.I.C.E. modellen.

Lars Nørholt har allerede fra begyndelsen af hans karriere som selvstændig vist, at han har været drevet af sit ego og penge. Dette kom allerede frem i hans tid som ejer for Brightness ApS, hvor han kørte rundt i en stor audi og trak hundredtusindvis af kroner ud til sig selv ulovligt igennem selskabet. Dette på trods af at Brightness ApS på daværende tidspunkt havde oparbejdet en stor skattegæld på 2 millioner kroner (Vorre, 2020, s. 9).

Det bliver meget tydeligt at Lars Nørholt fra dag et af er draget og motiveret af penge og sit ego undervejs i udviklingen af selskabet. Han foretager gentagne gange private køb gennem selskabet og størrelsesordenen af disse køb eskalerer gradvist i takt med at der strømmer flere penge ind i selskabet. Det kan indikere, at han føler sig berettiget til en andel af den succes, som han har skabt for selskabet (Persson, 2018).

“Han er normalt klædt ganske almindeligt, men i dag ligner han nærmere noget fra en catwalk i Milano. Med en pikant klud om halsen og en taske med en lille hund i på skødet.

De mange millioner har muligvis klædt Lars Nørholt pænt på, købt ham en villa på Mallorca og fjernet en række bekymringer.” (Vorre, 2020, s. 60)

Der tegner sig et meget tydeligt billede af at Lars Nørholt altid har set sig selv, som en del af den danske elite. Dog har han aldrig haft de fornødne resultater til at kunne tilgå den kategori. Det kommer tydeligt frem ved at han blandt andet til lokalavisen Sjællandske udtaler at selskabet er i konkurrence med nogle af de store aktører på markedet for belysning såsom Philips og Osram:

“Vi er ved at blive rigtig store i udlandet og slås med sådan nogle som Philips og Osram, fortæller Lars Nørholt til journalisten, der også får noteret Disneyland i Paris som en af selskabets kunder.”
(Vorre, 2020, s. 22)

Retfærdiggørelse

Det er svært at redegøre for retfærdiggørelsen af Lars Nørholts handlinger i forbindelse med besvigelsen i selskabet. Han har i et interview efter skandalen blev afsløret, udtalt sig til Børsen at det fra hans synsvinkel ikke kunne være gjort meget anderledes og han ikke fortryder de handlinger han har foretaget i forbindelse med hele skandalen (Vorre & Meisner, 2017).

Dog kan man ved gennemlæsning af Nicolaj Vorres bog "*bag lyset*" få et dybdegående indblik i, hvordan Lars Nørholt har opereret gennem hele besvigelsen i selskabet. Bogen beretter om en mand der er båret af sit ego og besættelsen af at være en del af den danske erhvervselite, som ikke er bange for at gå over grænsen for at opnå sine mål.

Hvis man analyserer de handlinger Lars Nørholt foretog gennem hele besvigelsen tegner der sig et billede af en person, som fandt retfærdiggørelsen gennem øget opmærksomhed og status fra omverdenen. Dette kommer tydeligt frem i forbindelse med at selskabet tilbage i december 2014 modtog den første pulje obligationslån fra PenSam og IKEA på baggrund af fiktive tal (Vorre, 2020, s. 57). Under et halvt år efter i foråret 2015 påbegynder Lars Nørholt og selskabet en børsnotering af selskabet på den amerikanske børs Nasdaq (Vorre, 2020, s. 69-72). Dette illustrerer tydeligt en mand der retfærdiggjorde sine handlinger ved den øgede opmærksomhed og succes der omkransede ham.

Kapabilitet

Lars Nørholt havde før HeSaLight påbegyndt en uddannelse som revisor og efterfølgende ejet og administreret et bogholderi firma kaldet Brightness, som rådgav kunder i bogføring og skat (Vorre, 2020, s. 9). I den tid oparbejdede han en viden omkring økonomi og virksomhedsprocesser, som han efterfølgende har fundet anvendelse af ved stiftelsen af selskabet. Dette, kombineret med at Lars Nørholt har været med fra stiftelsen af selskabet, hvor han selv har været med til at etablere de interne retningslinjer og sikkerhedsforanstaltninger. Dette har medført at han har tilegnet sig de faglige kvalifikationer og kendskab til virksomhedens sikkerhedsforanstaltninger og mulighed for at omgå disse. Dette kombineret med EKF samarbejdet og "*Pay as you save*" modellen åbnede døren for de forestående besvigelser i selskabet, hvilket var en mulighed Lars Nørholt greb og eksekverede. Samarbejdet med EKF er en essentiel nøgle til de udførte besvigelser i selskabet da mange af de større aftaler der blev indgået samt diverse kapitalforhøjelser alt sammen var indgået med den tro om at EKF havde dannet et sikkerhedsnet under selskabet i tilfælde af at aftalen eller investeringen gik i vasken (Vorre, 2020, s. 41).

Ikke nok med at Lars Nørholt havde de nødvendige faglige kvalifikationer til at udføre besvigelsen i selskabet. Han havde også en stærk personlighed der medførte, at han ikke havde noget problem med

at lyve overfor omverdenen samt begå sig i det stressede miljø, der omkransede hele besvigelsen. Dette ses tydeligt i forbindelse med at presset på Lars Nørholt og den øvrige ledelse stiger, som følge af at besvigelsen i selskabet er på grænsen til at blive opdaget og selskabet er kommet i både mediernes samt myndighedernes søgelys. Samtidig med at omverdenen begyndte at fange interesse for selskabet oplevede selskabet et økonomisk pres da midlerne erhvervet i forbindelse med kapitalrejsningen begyndte at rinde ud og det var nødvendigt med ny kapitalindsprøjtning, hvis selskabet skulle fortsætte.

Selv i en situation som denne, hvor alt omkring Lars Nørholt brændte, formåede han at agere fattet og begå sig i miljøet. Det kom blandt andet til udtryk i et interview med Børsen mens Erhvervsstyrelsen undersøger selskabets regnskaber for svindel. Børsen har bragt adskillige artikler omkring den varme luftballon selskabet er:

”Det har ikke været den bedste sag for mig og ikke noget, jeg har ønsket. Sådan et menneske er jeg ikke. Jeg troede ikke, jeg havde fjender rundt omkring. Men jeg har ikke formået at fortælle den positive historie om selskabet,” (Vorre, 2020, s. 114)

Dette bevidner, at Lars Nørholt er en person, som har kapabiliteten til at begå besvigelser, idet han formår at begå sig i det stressende miljø der omkranser besvigelsen og har moralen til at lyve for egen vindings skyld. Alt dette samtidig med at han med sin baggrund inden for økonomi forstår synergien i en virksomhed og besidder de fornødne faglige kvalifikationer til at se og udnytte muligheden.

7.1.2.2 Analyse af psykopatiske træk hos Lars Nørholt

I litteraturen omkring selskabet forekommer der flere lighedspunkter mellem Robert D. Hares definition af en psykopat og Lars Nørholts karakteristika og ageren i forbindelse med selskabets skandale, hvoraf følgende kan fremhæves:

- Det fremgår af litteraturen at Lars Nørholt oftest er en meget veltalende og charmerende person der ved, hvad han skal sige for at overtale folk. Dette kommer tydeligt til kende ved den loyalitet Lars Nørholt har skabt hos sine medarbejdere. I forbindelse med bagmandspolitiets undersøgelse af selskabet udtaler Michael Norsker *“Du kan til enhver tid gøre mig til syndebug”* i relation til opdagelsen af alle de private udgifter Lars Nørholt har afholdt gennem selskabet (Vorre, 2020, s. 150).
- Det kommer flere gange til udtryk i bogen *“bag lyset”* at Lars Nørholt havde en grandios selvopfattelse, hvor hans udstråling udadtil var altafgørende. Lars Nørholt ville gerne se sig selv som værende en del af den danske erhvervselite, hvilket også kommer tydeligt frem da han gentagne gange oplever tilbageslag men i hvert scenarie ikke vil erkende nederlaget.

- Det fremgår af litteraturen at Lars Nørholt ingen anger eller skyldfølelse havde over det enorme misbrug af midlerne fra pensionskasser, SKAT samt øvrige investorer. Dette kommer tydeligt til kende i forbindelse med konkursboet, hvor Lars Nørholt forsøger at løbe om hjørner med kurator Henrik Selchau Poulsen. Først ved at overdrage NPDP (Nordic Property Development Finance), som ejer 2 byggegrunde i Spanien til Claus Dalgaard og dernæst forsøger Sanne Nørholt at sælge deres fællesejet Villa i Spanien uden om konkursboet (Vorre, 2020, s. 177-179). Alt dette er drevet af Lars Nørholt og gjort i et forsøg på at redde nogle af alle de misbrugte millioner. Dette er et tydeligt tegn på at Lars Nørholt i forløbet ikke har haft en anger eller skyldfølelse over de handlinger han har foretaget selv om det har været på bekostning af mange andre.
- Lars Nørholt lyver i litteraturen gentagne gange for omverdenen omkring, hvilken succes selskabet er velvidende at det ingen succes er.
- Det fremgår underforstået i litteraturen at Lars Nørholt har en meget impulsiv livsstil. Det kommer blandt andet til kende ved køb af de mange huse i Spanien samt renovering af hans hus i Roskilde.
- Det fremgår af litteraturen at Lars Nørholt er en yderst effektiv manipulator over for sine omgivelser. Allerede fra begyndelsen har han vist, at han ved anvendelse af sine overtalelsesevner og charme har kunnet manipulere andre for egen vindings skyld. Det kommer blandt andet til udtryk da Lars Nørholt manipulerer Lars Jørgensen og Martin Kent Nielsen til at fyre den daværende direktør Frans Toft grundet nogle uoverensstemmelser mellem ham og Lars Nørholt (Vorre, 2020, s. 34).
- Lars Nørholt udviste gentagne gange at han var kriminell alsidig og konstant ønskede at prøve grænser med, hvor langt han kunne tillade sig at gå. I litteraturen er der adskillige eksempler på den kriminelle tankegang der var at finde hos Lars Nørholt, hvorvidt det omhandlede hans gæld til SKAT i Brightness, hans køb af boliger i Spanien for selskabets midler eller hans valg af revisor Frank Bergmann, som i sin karriere har ry for at være på kant med loven.

Hvis man kigger på hele historien om Lars Nørholt og hans rejse fra ingenting til en bemærkelsesværdig person i danske erhvervsliv afspejler det også en historie om en person der inderligt ønskede at være en del af den danske erhvervselite for enhver pris. Det resulterer også i at han kontinuerligt overpræsterede på baggrund af varm luft, dvs. fiktive kontrakter og indhold i regnskabet. Historien tegner et billede af at der findes mange lighedspunkter mellem Lars Nørholts ageren og svindleren, som psykopat arketype. Svindleren er typisk en person som overperformer på baggrund af varm luft og aldrig når helt til tops, hvilket må sige at gøre sig gældende i historien om Lars Nørholt.

Ved at analysere Lars Nørholt i relation til Robert D. Hares psykopati-tjekliste tegner der sig et billede af en person, som besidder en stor del af de karakteristika der definerer en psykopat. Hans væremåde

beskriver en person, som har tilstrækkeligt med psykopatiske karakteristika til at være til fare for sine omgivelser. Lars Nørholt besidder i større grad de karakteristika der er under arketyperen “Svindleren” såsom “*Fravær af anger og skyldfølelse*”, “*Veltalenhed/overfladisk charme*”, “*Patologisk løgnagtig*” “*Snyltende livsstil*” og “*Kriminel alsidig*”.

7.1.3 Analyse af revisors handlinger

I forbindelse med at der i 2016 kom et øget fokus på selskabet fra omverden, herunder specielt fra Børsen, vakte det opmærksomhed i Erhvervsstyrelsen. Erhvervsstyrelsen igangsatte en undersøgelse af selskabets regnskab for 2014 samt en række øvrige revisionspåtegninger afgivet af revisor Frank Bergmann Hansen (Erhvervsstyrelsen, 2017). Erhvervsstyrelsen offentliggjorde i 2017 afgørelsen af deres undersøgelse, som medførte at revisor Frank Bergmann Hansen blev indbragt for revisornævnet med indstilling om, at han blev frataget sin revisor godkendelse (Erhvervsstyrelsen, 2017).

Blandt de kritikpunkter der blev rejst af Erhvervsstyrelsen var følgende blandt de væsentligste i relation til besvigelsen i selskabet:

7.1.3.1 Revisionen af de igangværende arbejder

I regnskabet for selskabet for regnskabsperioden 1. juli - 31. december 2014 fremgår der igangværende arbejder for fremmed regning for 116 mio. mod 25 mio. for regnskabsperioden 1. juli 2013 - 30. juni 2014 (HeSaLight årsrapport A/S 2014). Det svarer til en procentuel stigning på 364% på et halvt regnskabsår. De igangværende arbejder for fremmed regning udgjorde på daværende tidspunkt ca. 40% af den samlede aktivmasse, som i henhold til revisor Frank Bergmann Hansen var indregnet efter produktionskriteriet. Dog blev det i forbindelse med Erhvervsstyrelsens undersøgelse afdækket, at produktionskriteriet ikke var blevet anvendt korrekt. Selskabet valgte nemlig at indregne de forventede indtægter fra de indgående kontrakter og forventede udgifter i resultatopgørelsen, hvorefter den forventede avance blev indregnet som igangværende arbejder i balancen (Erhvervsstyrelsen, 2017). Selskabet skulle i stedet, ved anvendelse af produktionskriteriet, have opgjort en færdiggørelsesgrad for derefter at indtægtsføre den forholdsmæssige del af den totale omsætning og omkostninger. Hertil skulle aktivet bestå af de faktisk medgåede omkostninger og andelen af avancen svarende til salgsværdien af det foretagne arbejde.

Revisor Frank Bergmann har i forbindelse med afgivelse af årsrapporten for 2014 aflagt årsregnskabet med en påtegning uden anmærkninger. Det betyder, at der i forbindelse med udførelse af revisionen ikke har været identificeret forhold, som kunne skabe væsentlig tvivl omkring indholdet af regnskabet. Dog fremgår det tydeligt af Erhvervsstyrelsens afgørelse, at revisionen af de igangværende arbejder for

fremmed regning mildest talt har været mangelfulde og der ved mange af de planlagte revisionshandlinger, herunder vurdering af færdiggørelsesgraden og dækningsgraden blot blev responderet med “OK” (Erhvervsstyrelsen, 2017).

Det er erhvervsstyrelsens samlede vurdering, at revisor Frank Bergmann Hansen i forbindelse med revisionen af de igangværende arbejder i regnskaberne for selskabet har overtrådt en lang række lovgivninger samt internationale standarder. Specielt er der sket overtrædelse af ISA 540, afsnit 23, som udspecificerer at revisor i forbindelse med revisionen af regnskabsmæssige skøn blandt andet skal forholde sig til: a) om den valgte metode er passende i forhold til den valgte regnskabsmæssige begrebsramme og b) om der i forbindelse med anvendelse heraf foreligger indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen. Der er også en manglende overholdelse af revisorloven § 16, stk 1, som beskriver, at revisor i forbindelse med det udførte arbejde har udvist manglende professionel skepsis samt mangel på god revisorskik (Erhvervsstyrelsen, 2017). Dette kommer tydeligt til udtryk i forbindelse i Nicolaj Vorre’s bog “*bag Lyset*”. Her fremgår det i detaljer, at Frank Bergmann Hansen i forbindelse med overholdelse af de førnævnte lovgivninger og standarder blot har vendt det blinde øje til og reelt ikke har forholdt sig kritisk til revisionen forinden regnskaberne blev afgivet med en blank påtegning.

Dette kommer til kende i forbindelse med aflæggelse af årsregnskabet for 2013/14, hvor der i regnskabet bliver indregnet en omsætning på 25 mio. kroner med udgangspunkt i en hensigtserklæring fra den italienske brillekæde Salmoiraghi & Vigano (Vorre, 2020, s. 46);

“Derfor vælger han – med velsignelse fra Hesalights revisor, Frank Bergmann Hansen – at betragte hensigtserklæringen med den italienske brillekæde som en bindende aftale. Og selv om der ikke er anført noget beløb på hensigtserklæringen, vælger de at sætte værdien til 25 millioner kroner.”

7.1.3.2 Revisionen af udviklingsprojekter

I årsrapporten for sidste halvår 2014 var der i selskabets regnskab indregnet færdiggjorte udviklingsprojekter svarende til 5.340 t.kr. mod 4.995 t.kr. for regnskabsåret 2013/14 (HeSaLight årsrapport A/S 2014).

Erhvervsstyrelsen kunne i forbindelse med deres undersøgelse af regnskabet for 2014 konkludere, at revisor i forbindelse med det udførte arbejde ikke havde forholdt sig tilstrækkeligt til revisionen af de færdiggjorte udviklingsprojekter. Og i forbindelse med udførelsen havde revisor blot konkluderet arbejdet med besvarelse af “OK” uden at have bagvedliggende dokumentation til understøttelse af konklusionen for det udførte arbejde (Erhvervsstyrelsen, 2017).

Som led i Erhvervsstyrelsens undersøgelse kunne det dermed konkluderes at selskabets revisor har overtrådt en række lovgivninger herunder revisorlovens §16, stk. 1, ISA 540, afsnit 23 samt ISA 500, afsnit 6 (Erhvervsstyrelsen, 2017).

Ovenstående konklusion fra Erhvervsstyrelsen bygger blandt andet på, at revisor, i forbindelse med revisionen skal udforme og udføre revisionshandlinger der er passende med det formål at opnå egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis. I henhold til ISA 500, afsnit 6 samt at udvise god revisorskik i forbindelse med udførelsen af disse handlinger, hvor der blandt andet skal udvises integritet, professionel skepsis og objektivitet (Erhvervsstyrelsen, 2017).

Endvidere er udviklingsprojekter tilknyttet en vis skønsmæssig usikkerhed i forbindelse med opgørelse af den samlede aktiveret værdi. Derfor har revisor i forbindelse med det udførte arbejde til opgave at sikre tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for det indregnede skøn i henhold til ISA 540. I Erhvervsstyrelsens afgørelse konkluderes det, at der i forbindelse med det udførte revisionsarbejde for årsregnskabet 2014 ikke er indhentet tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for den skønsmæssige værdi af udviklingsprojekter. Mere specifikt har revisor ikke forholdt sig til, hvorvidt der har været manglende neutralitet fra selskabets ledelse, hvilke der med al sandsynlighed ikke har været, da grundlaget for årets tilgang på udviklingsprojekter består af en faktura fra moderselskabet, som er ejet af Lars Nørholt (Erhvervsstyrelsen, 2017).

Endvidere fremgår det tydeligt af ISA 540, afsnit 23 at det er revisors ansvar, i forbindelse med revisionen af en skønsmæssig post, at vurdere hvorvidt beregning og valget af metode bag opgørelsen er opgjort korrekt i henhold til den relevante regnskabsmæssige begrebsramme.

I og med at Erhvervsstyrelsen i deres afgørelse af 2014 regnskabet kan konkludere at der i forbindelse med revisionen af de aktiverede udviklingsprojekter har været tegn på en mangelfuld revision, hvor revisor ikke har indhentet tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for indregning af det regnskabsmæssige skøn, vurderes det at revisor i forbindelse med det udførte arbejde har tilsidesat at følge standarderne.

7.1.3.3 Øvrige forhold

I forbindelse med erhvervsstyrelsens afgørelse den 14. august 2017 fandt de, ud over de to førnævnte forhold som specifikt er en overtrædelse af ISA 540, også en række øvrige uoverensstemmelser, som var i strid med de gældende standarder og lovgivning herunder (Erhvervsstyrelsen, 2017):

- Overtrædelse af ISA 550 ved manglende oplysning omkring nærtstående parter samt markedsvilkår for transaktioner med disse.

- Manglende overholdelse af ISA 230 og 250 ved udlån fra HeSaLight A/S til moderselskab til brug for køb af aktier i HeSaLight A/S.
- Manglende overholdelse af årsregnskabslovens § 37, stk. 2, nr. 3 ved manglende amortisering af stiftelses provenu ved obligationsudstedelse.

Afgørelsen fra Erhvervsstyrelsen tegner et meget klart billede af, hvor involveret revisor Frank Bergmann Hansen har været i skandalen omkring selskabet. Frank Bergmann Hansen kan defineres som en nøglefigur i hele skandalen idet han har tilsidesat relevant lovgivning samt standarder på ellers meget væsentlige regnskabsposter.

7.2 Genan A/S

7.2.1 Beskrivelse af skandalen

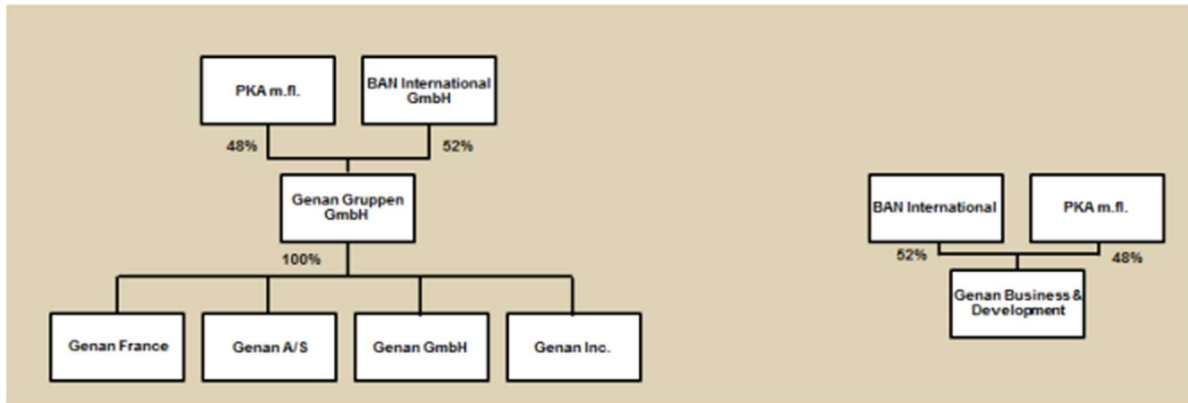
Genan Business & Development A/S herefter omtalt ”Selskabet” er en virksomhed som blev stiftet i midten af 1970’erne, da der var en stigende affaldsmængde i form af brugte dæk fra automobilindustrien som var i rivende udvikling. De brugte dæk var en større miljømæssig trussel, da størstedelen af dæk fra denne industri blev kasseret som affald eller brændt. Forretningsidéen var derfor at genanvende materialerne som blandt andet tekstiler, stål og gummi fra brugte dæk til blandt andet fremstilling af gummigranulat, som kan bruges på støddæmpende materiale på f.eks. kunststofbaner eller på legepladser.

Selskabet blev stiftet af Bent A. Nielsen, som flere år havde beskæftiget sig med dæk, blandt andet gennem dækfirmaet Viborg Gruppen. Bent A. Nielsen var ligeledes en del af ledelsen i størstedelen af selskabets historie. I 1980’erne byggede selskabet sin første fabrik til genanvendelse af dæk i Viborg, som havde en kapacitet til at genanvende op til 35 tusinde tons om året. Ledelsen og omverdenen fik hurtigt øje på, at der var en god forretning i genanvendelse af dæk. Kapaciteten på fabrikken i Viborg blev derfor udvidet til 70 tusinde tons om året og selskabet åbnede herudover tre fabrikker i Tyskland i perioden 2003-2008 samt i USA i 2014 (Genan, 2022).

I 2002 solgte Bent A. Nielsen Viborg Gruppen til den franske dæk-mastodont Michelin og kastede sig i stedet over at videreudvikle forretningen i selskabet. Viborg Gruppen blev solgt for ca. 2,2 mia. kr., hvilket på daværende tidspunkt var Europas største handel inden for dækbranchen. Dette endte dog kort tid efter ud i en voldgiftssag, da Michelin mente, at der ikke var grundlag for en væsentlig del af de indregnede aktiver. Dette resulterede i at Michelin efter købet var nødsaget til at foretage store regnskabsmæssige nedskrivninger (Holm, Høberg, Aagaard, & Sandsøe, 2014).

Uvidende om skandalen i Viborg Gruppen investerede pensionsselskabet PKA 900 millioner i selskabet i 2007 og PKA endte samlet set med at investere mere end 1 mia. kr. Investeringerne blev foretaget på

baggrund af flotte regnskaber, som på papiret viste en sund virksomhed i vækst (Holm, Høberg, Aagaard, & Sandsøe, 2014). Frem til og med 2013 havde Bent A. Nielsen aktiemajoriteten i koncernen igennem selskab BAN International GmbH og kunne derfor enevældigt træffe beslutninger på vegne af selskabet. Nedenfor er vist et koncerndiagram fra årsrapporten 2013:

Figur 5 – Kilde: Genan Årsrapport 2013

De første tegn på at der var noget galt i selskabet var da Bent Hansen, som var bestyrelsesformand i PKA, modtog et anonymt opkald fra en whistleblower i 2012, som hævdede at selskabets økonomi ikke var det som regnskaberne gav udtryk for, og at han havde bestukket ledelsen i PKA med dyre rejser til Canada og Italien. Bent Hansen bragte anklagerne videre til direktionen i PKA, som dog ikke mente at der var nogle problemer. Herefter bragte han beskyldningerne videre til Bent A. Nielsen, som dog afviste beskyldningerne på det groveste (Holm, Høberg, Aagaard, & Sandsøe, 2014).

I 2014 var der igen tegn på at noget var galt i selskabet. Deloitte havde fået en række underretninger fra whistleblowers, som påstod at noget var helt galt i selskabet. Deloitte igangsatte på baggrund af disse underretninger en intern undersøgelse med henblik på at finde ud af, om der var nogen sandhed i disse.

Deloitte udarbejdede i forbindelse med revisionen af årsrapporten for 2013 en revisionsprotokol, hvori de redegjorde for en del kritiske punkter, som blev kommunikeret til virksomhedens øverste ledelse. De var kommet frem til, at virksomhedens regnskaber ikke afspejlede den reelle finansielle situation og havde derfor svært ved at komme i mål med revisionen. Herudover var der identificeret et ulovligt kapitalejerlån på 420 mio. kr. Som følge heraf havde Deloitte fjernet Bjarne Nielsen, som havde været den ansvarlige revisor på sagen og i stedet indsat et nyt revisionsteam.

Deloitte's interne undersøgelse tog udgangspunkt i revisionen af årsregnskabet 2012, hvor konklusionen heraf var, at revisionsdokumentationen var mangelfuld og der ikke forelå dokumentation for revisionen af væsentlige poster i regnskabet. Herunder mente Deloitte at der ikke var opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for indregningen, målingen og værdiansættelsen af udviklingsprojekter og

tilgodehavender. Endvidere var indregningen af tre ud af seks igangværende arbejder ikke indregnet i henhold til anvendt regnskabspraksis. Deloitte vurderede at dette forhold havde medført, at regnskabet ikke gav et retvisende billede af virksomhedens finansielle situation (Erhvervsstyrelsen, 2016).

7.2.2 Analyse af ledelsens handlinger

7.2.2.1 Besvigelsesdiamanten

Mulighed

Den primære besviger i sagen er den tidligere bestyrelsesformand for selskabet, Bent A. Nielsen. Det fremgår af Det Centrale Virksomhedsregister at bestyrelsesformanden har haft mulighed for at tegne på vegne af selskabet alene, så længe han var bestyrelsesformand. Herudover havde Bent A. Nielsen 52% af ejerandelene frem til 2014. Dermed har Bent A. Nielsen haft rig mulighed for at indgå aftaler på vegne af selskabet alene. Herudover har overvågningen fra omverdenen været begrænset. PKA har sandsynligvis været påvirket af det "gode" samarbejde, hvor ledelsen i PKA blev beriget med gaver og rejser. Dette må have givet Bent A. Nielsen endnu større mulighed for at udføre regnskabsmanipulation. Endvidere havde Deloitte ikke indhentet tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for væsentlige regnskabsposter, hvilket giver et indtryk af at revisor er blevet forsynet med utilstrækkelig dokumentation uden dette tidligere havde haft konsekvenser for Bent A. Nielsen.

Incitament

Bent A. Nielsen havde gennem sit liv opbygget et stort og flot socialt omdømme, hvilket blev understøttet af den positive omtale selskabet modtog fra omverden, blandt andet blev selskabet fremhævet som en af de største danske miljøvirksomheder på Miljøministeriets hjemmeside. Bent A. Nielsen succes med selskabet havde endvidere skabt en af de største virksomheder i verden inden for dækbranchen, hvilket havde medført at han blev kendt under den uofficielle titel "Dækkongen". Endvidere var bestyrelsesformanden en af de eneste i branchen, som formåede at skabe så store økonomiske resultater i en branche som ellers var præget af lave marginer og aktører, som var økonomisk udfordret. Direktøren fra den Hollandske konkurrent Rimal Jan van den Brand udtalte om selskabet, at "*De måtte være magikere*", med en hentydning til, at det må være umuligt at skabe så gode resultater i branchen (Holm, Sandsøe, & Høberg, 2014). Dermed er der indikationer af, at der er tale om ego/berettigelse i henhold til M.I.C.E modellen, hvor Bent A. Nielsen har haft et konstant behov for anerkendelse fra omverdenen for derigennem at styrke sit ego.

Udover incitamentet til at opnå status og omdømme er der i Genan-sagen også tale om væsentlig materiel berigelse. Bent A. Nielsen havde efter salget af Viborg Gruppen opnået en stor personlig formue. Herudover var der identificeret en ulovligt kapitalejerlån på 420 mio. kr., hvor

bestyrelsesformanden altså har brugt selskabets midler til private formål. Dette indikerer at Bent A. Nielsen ligeledes var drevet af penge og den status, hans fiktive store succes, medførte.

Retfærdiggørelse

Retfærdiggørelsen er måden hvorpå besvigeren retfærdiggør besvigelsen overfor sig selv og omverdenen. Bent A. Nielsen har sandsynligvis retfærdiggjort sine handlinger overfor omverdenen ved at selskabet tilsyneladende var en stor succes. Dette kom til udtryk i hvad der lignede en stor vækst i både omsætning, resultat og antal medarbejdere, men også anerkendelsen fra lokalsamfundet samt toppen af Dansk Erhvervsliv. Endvidere havde Deloitte jo blåstemplet regnskaberne igennem mange år. Dermed har Bent A. Nielsen måske kunnet retfærdiggøre overfor sig selv, at regnskaberne ikke var væsentlig forkerte. En kombination af ovenstående forhold gav altså ledelsen i selskabet rig mulighed for at fortsætte med sine svigagtige handlinger.

Kapabilitet

I og med at Bent A. Nielsen har været dominerende ved at have kontrollen i selskabet og derudover været involveret i driften, tyder det på at han har haft mulighed for at tilsidesætte interne kontroller/procedurer, såfremt han mente at det var den rigtige beslutning for selskabet. Bent A. Nielsen har haft mulighed for dette og udnyttet det for at opnå en større ekstern finansiering fra PKA.

Herudover havde Bent A. Nielsen et stort ego, som var opbygget igennem mange år, hvor han blev set som værende den bedste indenfor branchen. Dermed har han formentligt opbygget en vis selvsikkerhed i form af at regnskabsmanipulationen ikke ville blive opdaget. Han havde endvidere formået at overbevise PKA om at investere væsentlige summer i virksomheden, som sandsynligvis har bekræftet ham i hans eget positive syn på virksomheden.

7.2.2.2 Analyse af psykopatiske træk hos Bent A. Nielsen

I omtalen i medierne af Bent A. Nielsen er der tegn på flere personlighedstræk, som kunne karakteriseres som psykopatiske, herunder kan blandt andet nævnes:

- Bent A. Nielsen havde formået at charmere sig ind på omverdenen. Dette ses blandt andet ved at han opnåede væsentlig finansiering på baggrund af det gode forhold med PKA. Som nævnt ovenfor blev dette forhold endvidere smurt med fine gaver til ledelsen i PKA.
- Selskabet fremstod, som en stor erhvervssucces, hvor det på baggrund af artikler dannede et indtryk af en mand som var lig med virksomheden. Endvidere havde han fået meget personlig anerkendelse, hvor han blandt andet i marts 2013 blev hyldet som en innovativ direktør, som var i gang med at opbygge sit livs andet milliardimperium. Journalisten Steen Rosenbak

beskriver det som, at *“Bent A. Nielsen stod på toppen af verden”*. Dette giver derfor indikation af karakteristikaet grandiositet.

- Der er intet, der tyder på at Bent A. Nielsen føler skyld overfor de forhold som gør sig gældende i sagen. Bent A. Nielsen har udgivet en 20 sider lang rapport navngivet *“Den sande historie om Genan”*. I henhold til rapporten skyldes skandalen primært PKA, Deloitte og vildledende medier. Herunder nævner direktøren blandt andet, at det *“er lykkedes PKA sammen med Jyllands-Posten at tale Genan ned under gulvbrædderne”* (Nielsen, 2018, s. 9).
- Udfordringerne i selskabet skyldes i høj grad, at Bent A. Nielsen har formået at føre både omverden, revisorer og professionelle investorer bag lyset. Han har kunnet fortælle en fantasihistorie om en virksomhed, hvor det kan formodes, at han som direktør, burde have vidst at dette til en vis grænse var fiktion. Det tyder derfor ikke på, at direktøren har haft nogle skrupler ved at lyve for disse interessenter.
- Der er flere ting der tyder på, at Bent A. Nielsen har været god til at manipulere mennesker, og at identificere og udnytte deres svagheder. Dette kommer til udtryk i måden hvorpå han gav en tur til Italien til ledelsen til PKA i en fødselsdagsgave. Endvidere er det lykkedes ham at manipulere revisor til at underskrive et regnskab, hvor revisor med sin faglige viden, objektivt burde vide, at der var noget galt.
- Bent A. Nielsen valgte at bruge PKA's midler til private formål. Dette indikerer en snyltende livsstil, hvor han har brugt andre folks penge til at finansiere sin egen livsstil.
- Bent. A Nielsen tager ikke ansvar for sine egne handlinger. Dette kommer blandt andet til udtryk i forbindelse med hans udtalelser omkring den strafferetlige sag

“at hvis man sammenholder anklageskriftet med de sigtelser, der har været forelagt undervejs, kan man konstatere at anklagemyndigheden fortvivlet har forsøgt at få den til at passe ind i den historiefortælling, der er foregået i medierne” (Nielsen, 2018, s. 14).

Det fremgår altså klart, at direktøren er uenig med anklagen og dermed fralægger sig ansvaret.

7.2.3 Analyse af revisors handlinger

Erhvervsstyrelsen har foretaget undersøgelser med henblik på at afgøre om der forelå væsentlig fejlinformation i årsrapporten for 2012 for Genan Business & Development A/S (senere er aktiviteten overdraget til Genan A/S). Erhvervsstyrelsen har endvidere foretaget en gennemgang af Deloitte's egen kvalitetskontrol, som blev udført i 2013 på baggrund af den samme årsrapport for regnskabsåret 2012. Vi har på baggrund af gennemgang af sagen fra Erhvervsstyrelsen vurderet nedenstående forhold, som værende kritiske i forhold til revisionen for Genan koncernen for regnskabsåret 2012.

7.2.3.1 Revisionen af udviklingsomkostningerne

I årsrapporten for 2012 for Genan Business & Development fremgår det, at der er indregnet udviklingsprojekter under udførelse for 196 mio. kr. sammenlignet med 43 mio. kr. året før. Udviklingsprojekterne udgør derfor en væsentlig del af balancesummen, svarende til ca. 45% af de samlede aktiver.

Revisor havde i sine arbejdspapirer konkluderet, at der ikke eksisterede et nedskrivningsbehov for de indregnede udviklingsprojekter. Dog fremgår det af Erhvervsstyrelsens afgørelse, at revisor ikke har udført handlinger for at adressere værdiansættelsen og dermed været i stand til at drage denne konklusion.

Derudover forelå der i revisionsfilen ikke dokumentationen for:

- Om omkostningerne havde haft en tilknytning til det indregnede projekt
- At omkostningerne opfyldte betingelserne for indregning af udviklingsomkostninger
- Om der var tale om omkostninger med karakter af forskning og udvikling (Erhvervsstyrelsen, 2015)

Ovenstående konklusion bygger blandt andet på, at revisor skal udforme og udføre revisionshandling, der er passende, med det formål at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis i henhold ISA 500, afsnit 6.

I forlængelse heraf er regnskabsposten tilknyttet en skønsmæssig usikkerhed. Revisor skal derfor, i henhold til ISA 540, indhente tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for at ledelsen har valgt at indregne det regnskabsmæssige skøn (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit A17). Derudover skal revisor i revisionsdokumentationen inkludere grundlaget for konklusioner vedrørende rimeligheden af regnskabsmæssige skøn samt tage højde for eventuel ledelses bias (ISA 540 (Ajourført), 2018, afsnit A23)

I og med at Erhvervsstyrelsen ikke har kunnet finde dokumentation for ovenstående, vurderes det derfor at revisor har tilsidesat at følge standarderne.

7.2.3.2 Revisionen af Igangværende arbejder

Det fremgår af årsrapporten for Genan Business & Development for 2012, at der er indregnet igangværende arbejder for fremmed regning, som et aktiv i balancen udgørende i alt 73,6 mio. kr. Dette svarer ca. til 17% af den samlede balancesum. Endvidere fremgår det af årsrapportens note 1, at der er indregnet 144,9 mio. kr. i acontoavance vedrørende igangværende arbejder. Dette svarer til ca. 93% af

den samlede omsætning og vurderes dermed at være en meget væsentlig og risikofyldt regnskabspost. De igangværende arbejder, som var indregnet i regnskabet, vedrørte to projekter i henholdsvis USA og Tyskland. Begge projekter blev udført for øvrige selskaber i Genan-koncernen (Erhvervsstyrelsen, 2015).

Projektet i USA

Selskabet havde indregnet et projekt som ifølge ledelsen næsten var færdig med en færdiggørelsesgrad på 95%. Det fremgår af den anvendte regnskabspraksis at færdiggørelsesgraden bliver opgjort som forholdet mellem det faktiske ressourceforbrug og det budgetterede ressourceforbrug. Styrelsen har i deres gennemgang ikke fundet grundlag for, at de bogførte omkostninger, som vurderes at være udtrykket for ressourceforbruget, ikke understøttede en færdiggørelsesgrad på 95% (Erhvervsstyrelsen, 2015).

Projektet i Tyskland

Selskabet havde med det Tyske søsterselskab før regnskabsåret 2012 indgået en kontrakt, hvoraf der ved kontraktindgåelse var indtægtsført 40% af den forventede avance. Herefter havde projektet ligget stille i hele det indeværende regnskabsår.

Revisor havde begrundet straks indregningen af avancen med, at kontrakten indeholdt stort know-how. Objektivt vurderes dette dog ikke at være i overensstemmelse med produktionskriteriet, da det ikke må forventes at 40% af omkostningerne er afholdt ved kontraktindgåelsen.

Erhvervsstyrelsen vurderede, at der endvidere ikke forelå dokumentation for at revisor havde forholdt sig til at projektet havde ligget stille i hele 2012, hvilket utvivlsomt kunne have været en indikation for indregningen og værdiansættelsen af projektet (Erhvervsstyrelsen, 2015).

7.2.3.3 Revisionen af nærtstående parter

Erhvervsstyrelsen fremhæver i deres redegørelse, at revisor fejlagtigt ikke havde identificeret to af selskabets væsentlige selskaber, som nærtstående parter. Dette vedrørte Bent A. Nielsens selskaber i henholdsvis USA og Tyskland, som blev ejet med 52% af samme ejer, men lå i en koncern for sig selv. Her er det væsentligt at bemærke, at størstedelen af aktiviteten af det danske selskabsaktivitet bestod af samhandel med disse selskaber. Herunder bestod mere end 90% af omsætningen samt 90% af omkostninger til udviklingsprojekter der blev faktureret igennem disse nærtstående selskaber (Erhvervsstyrelsen, 2015).

Her er der ligeledes tegn på, at Bent A. Nielsen har forsøgt at forøge resultatopgørelsen og balancen ved at lave intern handel med selskaberne. Argumentationen for at disse ikke er blevet elimineret har med al sandsynlighed været, at disse lå i en anden koncern. Dog må det antages at være i regnskabsbrugers interesse at få oplyst om størstedelen af den danske aktivitet blot var interne transaktioner.

7.2.3.4 Revisionen af Goodwill

Det fremgår af selskabets årsrapport at der er indregnet goodwill udgørende i alt 23.935 t.kr., svarende til ca. 5% af balancesummen pr. 31. december 2012 (Genan årsrapport 2012).

Grundlaget for indregningen af denne goodwill skulle angiveligt være nogle licenskontrakter, som var indgået mellem moderselskabet og Genan Business & Development A/S. Kontrakterne gav selskabet rettighederne til at sælge sine produkter til tredjemand (Erhvervsstyrelsen, 2015).

Erhvervsstyrelsen havde i revisors arbejdsrapporter ikke kunnet finde dokumentation for om betingelserne for indregning af goodwill var opfyldt.

Som udgangspunkt tyder dette på, at Bent A. Nielsen endnu engang har indgået koncerninterne transaktioner for at øge virksomhedens finansielle stilling. Endvidere burde revisor have udført handlinger for at afdække om indregningskriterierne var opfyldt.

7.2.3.5 Revisionen af Indirekte omkostninger

Det fremgår af anvendt regnskabspraksis i årsrapporten for 2012 for Genan Business & Developments, at virksomheden aflagde årsrapport i henhold til bestemmelserne for regnskabsklasse C(stor). I henhold til årsregnskabslovens §82 skal virksomheden derfor indregne indirekte produktionsomkostninger (IPO) på egen fremstillede varebeholdninger. Erhvervsstyrelsen erfarede i forbindelse med deres gennemgang, at det fremgik af revisors arbejdsrapporter, at virksomheden derimod kun havde indregnet 72% af samlede produktionsomkostninger (Erhvervsstyrelsen, 2015).

Revisor burde derfor have forholdt sig til, hvorfor de fulde produktionsomkostninger ikke var indregnet som IPO. Herunder om en afvigelse eventuelt måtte være væsentligt for årsrapporten.

Det er svært at tyde ud fra Erhvervsstyrelsens afgørelse, hvilke omkostninger der indgik i de samlede produktionsomkostninger. Der er derfor en mulighed for, at der ikke er tale om omkostninger, som revisor har ment har være direkte henførbare til produktionen, hvilket er et krav for indregning af IPO i henhold til IAS 2.

7.2.3.6 Overtrædelse af erklæringsbekendtgørelsen

I Erhvervsstyrelsen gennemgang af revisionsdokumentation for selskaberne fandt de, at revisor i revisionsdokumentationen havde anført at der var optaget et ulovligt kapitalejerlån, hvilket er i strid med selskabsloven. Dog fremgår det ligeledes i revisionsdokumentationen, at revisionen ikke har givet anledning til bemærkninger. Endvidere er der afgivet en blank revisionspåtegning i årsrapporten 2012. Ifølge revisor var der tale om en lønudbetaling til direktøren, som ikke var indberettet til skat. Dog kan der spekuleres i denne argumentation var for at Erhvervsstyrelsen skulle se mere favorabelt på afgørelsen (Erhvervsstyrelsen, 2015).

I begge tilfælde burde dette dog have ført til, at revisor burde have taget dette i betragtning ved afvigelse af påtegningen. Nedenfor er redegjort for, hvordan dette ville have haft effekt på revisionspåtegningen:

1. Ulovligt kapitalejerlån

I henhold til selskabsloven §210 må et selskab ikke direkte eller indirekte stille midler til rådighed overfor kapitalejere medmindre der f.eks. er tale om almindelige forretningsmæssige dispositioner til f.eks. et moderselskab.

Der er krav til, at lånet skal tilbagebetales til selskabet og at lånet skal forrentes med udlånsrenten med tillæg af 8% samt en yderligere rente på 2% i henhold til rentelovens bestemmelser. Dette giver samlet en rente på over 10%.

Årsregnskabsloven §73 stiller endvidere krav om at der noteoplyses om kapitalejerlån. Herunder skal tilgodehavende, rentefod og beløb der er tilbagebetalt i året oplyses. Dette fremgår dog ikke af årsrapporten 2012 for BAN international.

Der burde derfor være taget et forbehold i revisionspåtegningen, da lånet ikke har været tilstrækkeligt oplyst og revisor burde derfor være uenig med ledelsen i behandlingen af kapitalejerlånet. Endvidere burde revisor have kommunikeret dette i protokollen til selskabets øverste ledelse.

Endeligt burde revisor have overvejet værdiansættelsen af et sådant tilgodehavende.

2. Manglende indberetning til skat

Ifølge revisor var der dog ikke tale om et ulovligt kapitalejerlån, men derimod en lønudbetaling til ledelsen, som ikke var indberettet til skattemyndighederne. Revisor burde i dette tilfælde have konkluderet, at den manglende indberetning af lønoplysninger ville kunne medføre, at

ledelsen kunne ifalde ansvar herfor. Dermed burde revisor, som minimum, have rapporteret dette i påtegningen i et afsnit om “erklæring i henhold til anden lovgivning”.

Som resultat af ovenstående forhold i revisionen er det klart, at det er væsentlige forhold i revisionen, som enten ikke er dokumenteret eller er i strid med de faktiske forhold, oplysningskrav og indregningskriterier. Revisor måtte eller burde vide, at ovenstående forhold krævede særlig opmærksomhed i revisionen og at aktiver, som minimum, var meget aggressivt værdiansat. Herunder burde revisor have undret sig over, hvordan en virksomhed i en presset branche formåede at skabe så gode resultater.

Alligevel har revisor i sit svar til Erhvervsstyrelsen erklæret sig uenig i alle ovenstående forhold med undtagelse af punktet vedrørende overtrædelse af erklæringsbekendtgørelsen.

Det er Erhvervsstyrelsens holdning, at revisor i sagen har tilsidesat god revisionsskik for fem ud af de seks nævnte punkter. Grundlaget for dette er Revisorlovens §16, som foreskriver, at *at revisor skal udvise professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne*. Ovenstående eksempler bærer altså præg af, at disse faglige standarder i væsentligt omfang er blevet tilsidesat igennem flere år i forbindelse med revisionen af regnskaberne for selskaberne. Ved tilsidesættelse af god revisionsskik kan revisor ifalde ansvar. Revisor endte, som følge af Erhvervsstyrelsens afgørelse, at blive idømt en bøde på 50 t.kr. I forlængelse heraf er det ligeledes opstået en strafferetlig sag. Landsretten har her idømt den tidligere Deloitte revisor Bjarne Nielsen, tre års fængsel (Høberg, 2021). Den strafferetlige dom baserer sig på, at PKA i alt havde tilføjet ca. 1,2 mia. på et forkert grundlag, herunder var det fejlagtigt oplyst, at mellemværendet på de 420 mio. kr. var blevet indbetalt, hvilket ikke stemte overens med virkeligheden. Herudover var der blevet brugt 73 mio. kr. til private formål. Den tidligere revisor Bjarne Nielsens dom er derfor givet ud fra en betragtning om, at han har været medvirkende til svindel.

Det kan være svært at vide præcist hvad årsagen til revisors mangelfulde arbejde har været. Det lykkedes ledelsen i selskabet at overbevise hele verden om, at virksomheden var en stor succes. Det er muligt at revisor er blevet blændet af dette og dermed ikke oprethold den fornødne objektivitet, som følge heraf.

Det fremgår endvidere af årsrapporten for Genan Business & Development for 2012, at honoraret til revisor for 2012 udgjorde 306 t.kr. og for 2011 udgjorde 408 t.kr. Dette tyder på, at selskabet formentligt har været en væsentlig kunde for revisoren Bjarne Nielsen. Det kan

derfor argumenteres, at Bjarne Nielsen har haft et økonomisk incitament til at opretholde det gode kundeforhold.

7.3 Analyse - Delkonklusion

På baggrund af ovenstående analyse af henholdsvis revisors handlinger og ledelsens handlinger i forbindelse med de inddragede cases ses det tydeligt, at det ikke er ét forhold, som har medført skandalen. Ledelsens svigagtige handlinger har været præget af, at der er personer med psykopatiske træk samt at der er flere steder i regnskabet, hvor regnskabsmæssige skøn har været indregnet aggressivt eller direkte forkert i forhold til Erhvervsstyrelsens vurdering. Endvidere har revisors handlinger, kompetencer og neutralitet ikke været tilstrækkelige til at afdække disse forhold. Dette leder os derfor videre til nedenstående problemstillinger:

- Hvornår er der tale om regnskabsmæssige skøn og hvornår er der tale om regnskabsmanipulation
- Hvad er offentlighedens forventning til revisors arbejde i forbindelse med afdækning af regnskabsmanipulation
- Har ændringen i den ajourførte ISA 540 øget muligheden for at opdage regnskabsmanipulation

Kapitel 5 - Diskussion

8. Forskelle imellem aggressive regnskabsmæssige skøn og regnskabsmanipulation

I ovenstående cases er der tale om regnskaber, som i sin helhed bevidst har været vildledende overfor omverdenen. Som det fremgår i case-analysen, har ledelsen valgt at skrue på flere parametre for at få regnskaberne til at fremstå bedre end virkeligheden. Dette afleder dermed spørgsmålet: Hvornår er der tale om et regnskab indeholdende aggressive regnskabsmæssige skøn og hvornår er der tale om regnskabsmanipulation? Konklusionen på dette spørgsmål, har nemlig stor betydning i forhold til revisors arbejde for så vidt angår revisionshandling og rapporteringsforpligtelser. Nedenstående afsnit har derfor til formål at undersøge grænseovergangen herimellem med brug af ekspert interviews. Der vil i afsnittet blive givet et praktisk eksempel på baggrund af Genan-casen. Endeligt vil afsnittet undersøge hvilke forskelle der er i revisors handlinger alt efter om der er tale om aggressive regnskabsmæssige skøn eller regnskabsmanipulation. Afsnittet er struktureret således:

- Definition af aggressive regnskabsmæssige skøn
- Eksperters vurdering af definitionen af aggressive regnskabsmæssige skøn
- Aggressive regnskabsmæssige skøn i relation til cases
 - Eksempler fra Genan-cases
- Revisors handlinger ved henholdsvis regnskabsmanipulation og aggressive regnskabsmæssige skøn

8.1 Definition af aggressive regnskabsmæssige skøn

Det kan være svært at vurdere, hvornår der er tale om et aggressivt regnskabsmæssigt skøn og hvornår der er tale om regnskabsmanipulation. For at undersøge dette har vi først og fremmest inddraget revisionsstandardernes definition på henholdsvis et regnskabsmæssigt skøn og regnskabsmanipulation.

Regnskabsmæssigt skøn defineres i henhold til ISA 540 som værende et beløb hvis måling er forbundet med en skønsmæssig usikkerhed. Den skønsmæssige usikkerhed omfatter den iboende mangel på målingspræcision, som kan være tilknyttet det regnskabsmæssige skøn.

Regnskabsmanipulation er i ISA 240 beskrevet, som værende en tilsigtet fejlinformation i regnskabet, herunder udeladelse af beløb eller oplysninger med henblik på at vildlede regnskabsbrugere.

Aggressive regnskabsmæssige skøn: For at definere, hvad der menes med et aggressivt regnskabsmæssigt skøn, kan der nævnes begivenheder/transaktioner, hvor ledelsen indregner det regnskabsmæssige skøn i den høje/lave ende af, hvad der objektivt anses som værende rimeligt. Dette kunne f.eks. være indregning af investeringsejendomme med udgangspunkt i en afkastbaseret model, hvor afkastet sættes i den laveste ende af intervallet i stedet for at anvende en gennemsnitsværdi. For at illustrere hvor stor effekt, forudsætningen som ligger til grund for det regnskabsmæssige skøn har, har vi opstillet et teoretisk eksempel på et ejendomsselskab som er gengivet i bilag 2. Bilaget indeholder resultatopgørelse og balance, som vurderes at være normalt for denne type af virksomheder. Det fremgår, at selskabet i henholdsvis 2021 og 2020 generere et overskud af den primære drift. Herudover er det væsentligt at fremhæve, at der er indregnet investeringsejendomme i 2020 for 118,7 mio. kr. og i 2021 for 121,6 mio. kr. Der er tale om en investeringsejendom, som ved første indregning måles til kostpris. Efterfølgende måles investeringsejendommen til en skønnet dagsværdi, og årets regulering indregnes i resultatopgørelsen under posten “Dagsværdireguleringer af investeringsejendomme”. Dagsværdien er fastsat ved anvendelse af en afkastbaseret model, som tager udgangspunkt i nettooverskuddet sammenholdt med afkastgraden. Virksomhedens afkastgrad er fastsat til 6,8%, som er et udtryk for det markedsbaseret afkast.

Nedenfor er opstillet en følsomhedsanalyse, som viser hvor stor påvirkning en eventuel ændring i afkastgraden vil have for værdiansættelsen af investeringsejendommene i regnskabet. Herunder fremgår det, at såfremt ledelsen i stedet havde anvendt et afkast på 4,8% ville dette i 2021 have resulteret i en værdistigning af ejendommen til 172,3 mio. kr., svarende til en forskel på cirka 50 mio. kr. sammenholdt med den oprindeligt indregnede værdi på 121,6 mio. kr. Med blot en ændring på to procentpoint sker der altså en resultatpåvirkning på ca. 50 mio. kr. Man kan derfor argumentere for, at hvis ledelsen havde valgt at bruge et afkast på f.eks. 4,8% ville der potentielt være tale om et aggressivt regnskabsmæssigt skøn, da der som udgangspunkt ikke er noget der taler for at markedsforholdene ville have ændret sig så betydeligt mellem de to år.

Afkastberegning	2021	2020
Huslejeindtægter	34.450.000	33.625.000
Driftsudgifter	- 26.182.000	- 25.555.000
Nettooverskud	8.268.000	8.070.000
Afkastgrad	6,80%	6,80%
Ejendomsværdi	121.588.235	118.676.471
Følsomhedsanalyse		
+ 1%	106.000.000	103.461.538
+ 2%	93.954.545	91.704.545
- 1%	142.551.724	139.137.931
- 2%	172.250.000	168.125.000

Figur 6 – Egen tilvirkning med udgangspunkt i bilag 2

Her ses et tydeligt eksempel på den usikkerhed der kan være forbundet ved indregning og måling af et regnskabsmæssigt skøn. Valget af afkastkravet foretages af ledelsen og det kan være svært at vurdere, om et lavt afkastkrav skyldes et aggressivt regnskabsmæssigt skøn eller ledelsens forsøg på at manipulere regnskabsbrugerne.

8.2 Eksperters vurdering af definitionen af aggressive regnskabsmæssige skøn

I forbindelse med at vi ønsker at belyse grænseovergangen mellem et aggressivt regnskabsmæssigt skøn og regnskabsmanipulation, har vi i afhandlingen valgt at interviewe henholdsvis statsautoriseret revisor Lisbeth Hansen fra faglig afdeling hos Grant Thornton samt statsautoriseret revisor og chefkonsulent hos FSR Lars Kiertzner, som har mange års erfaring i revisionsbranchen. Endvidere har Lars Kiertzner haft indblik i både HeSaLight og Genan sagen gennem hans virke hos FSR.

Der er fra begge eksperter en klar holdning omkring at grænsen mellem et aggressivt regnskabsmæssigt skøn og regnskabsmanipulation er svær at definere. I henhold til Lars Kiertzner er der en glidende overgang mellem det aggressive regnskabsmæssige skøn og regnskabsmanipulation. Ifølge Lars Kiertzner så er:

“Regnskabsmanipulation når det er forkert og når det er med vilje.” (Kiertzner, 2022, 1:00:14)

Dette underbygger ligeledes definitionen i ISA 540.

Ved spørgsmålet omkring hvornår der specifikt er tale om et regnskabsmæssigt skøn er hans svar:

“Det er svært, hvis alle skøn ligger på kanten på alle parametre, altså at de er aggressive på alle parametre. Så kan man måske argumentere for, at det akkumulerer op til regnskabsmanipulation”
(Kiertzner, 2022, 57:27)

Vi spurgte Lisbeth Hansen fra Grant Thorntons faglige afdeling om det samme, hvortil hun svarede:

“Det er svært at svare på hvornår der er tale om et aggressivt regnskabsmæssigt skøn og regnskabsmanipulation. Regnskabsmanipulation kan f.eks. være en ny direktør som prøver at få det indeværende regnskab til at fremstå dårligere for at efterfølgende år kan fremstå bedre. Der vil oftest være en gråzone” (Hansen, 2021, 14:42)

“Grænsen kan måske defineres der, hvor at der er flere områder der går en anden vej end hvad dokumentationen kan understøtte.” (Hansen, 2021, 16:48)

På baggrund af de foretagne interview er der altså ikke nogen klar forklaring på, hvornår der er tale om et aggressivt regnskabsmæssigt skøn eller direkte regnskabsmanipulation. Derimod mener både Lars

og Lisbeth, at revisor bør tage den samlede revision i betragtning. Dette vil altså sige, at der kan være tale om at ledelsen prøver at vildlede revisor eller regnskabsbruger, hvis revisor får indtrykket af, at der er en række parametre, hvor ledelsen har forsøgt at være aggressive i deres fastsættelse af regnskabsmæssige skøn. Hvorved der i henhold til ovenstående definition vil være tale om regnskabsmanipulation, i tilfælde af, at ledelsen bevidst forsøger at vildlede revisor eller regnskabsbruger.

Det kan i forbindelse hermed være væsentligt at undersøge, hvad motivationen for ledelsen har været for fastsættelsen af et aggressivt regnskabsmæssigt skøn. Det kan dog i praksis være svært for revisor, at vurderer ledelsen motivation for at være aggressive i deres skønssættelse. Dog tilføjer Lisbeth Hansen, at man som revisor i mange tilfælde godt kan mærke, såfremt ledelsen prøver at manipulere med en, hvilket fremgår af nedenstående citat:

“Man kan jo oftest godt mærke, når folk prøver at manipulere eller vildlede en. Hvis f.eks. direktionen siger alt det rigtige, men der alligevel er en undertone af noget man ikke kan lide.” (Hansen, 2021, 19:10)

Derfor er det vigtigt, at revisor forholder sig kritisk til de udtalelser, som ledelsen måtte komme med. Herunder i forbindelse med revisionen forholder sig objektivt og kritisk til ledelsens udtalelser. Dette er ligeledes kendt som god revisionsskik og bunder i at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant i henhold til Revisorlovens §16 stk. 1. Herunder er det i forhold ovenstående især relevant at fremhæve den professionelle skepsis, som er et underbegreb i den gode revisionsskik.

Revisor skal under planlægningen og udførelsen af en opgave udvise professionel skepsis i erkendelse af, at der kan forekomme omstændigheder, der kan indikere væsentlig fejlinformation i erklæringsemnet. Ved udførelse af revision skal revisor navnlig udvise professionel skepsis ved gennemgangen af ledelsens skøn vedrørende dagsværdier og nedskrivning af aktiver, hensættelser og fremtidige pengestrømme, der har betydning for den reviderede virksomheds mulighed for at fortsætte driften (Kilde??).

Den professionelle skepsis indeholder endvidere et menneskeligt aspekt, hvor revisor skal kunne vurdere hvad intentionen med ledelsens handlinger har været. Herudover skal revisor kunne stille sig kritisk overfor virksomheden og ledelsens historier, som virker for gode til at være sande. Dette kom ligeledes til udtryk i vores interview, hvor Lars Kiertzner blandt andet sagde at:

“Man kan sige til alle de velmenende revisorer: ”Pas på disse typer folk”. De selskaber der bare boomer og virker som en ”fantasihistorie”. Her er det kritisk at man forstår virksomheden.”
(Kiertzner, 2022, 13:47)

8.3 Aggressive regnskabsmæssige skøn i relation til cases

Et eksempel på disse fantasi historier kan blandt andet nævnes HeSaLight sagen. Forretningsmodellen, hvor kunderne først skulle betale for ordren, når de havde opnået en besparelse. Dette burde have fået en objektiv revisor til at undre sig over, hvordan en sådan forretningsmodel overhovedet ville hænge sammen. Endvidere burde det for både revisor og omverdenen have givet anledning til undren da HeSaLight for sidste halvår af 2014 præsenterede et halvårsregnskab med et resultat for året på 46,5 mio. kr. mod et resultat på 12 mio. kr. i regnskabsåret 2013/14, som dækkede 12 måneder. Det vil sige, at HeSaLight på et halvt år formåede at vækste årets resultat med 286% ved salg af lyskilder.

Dette går ligeledes igen i Genan sagen, hvor selskabet så ud til at klare sig langt bedre end alle andre virksomheder på det samme marked. Dette burde have vækket revisors kritiske sans, hvor man burde have forholdt sig til, om det virkelig kunne være rigtigt. En af årsagerne til at dette forhold ikke blev rejst som en del af revisionen, har sandsynligvis været måden hvorpå den ukronede “dæk konge” Bent A. Nielsen har ageret. I henhold til tidligere beskrivelse af casen har han været god til at fortælle historien om en miljørigtig virksomhed i rivende vækst. Endvidere blev samarbejdspartnere smurt med gaver, hvorfor der har været et incitament for virksomhedens interessenter til at kigge den anden vej.

I begge cases gør det sig gældende, at virksomhederne har været i en attraktiv branche, som har nemt ved at tiltrække investeringer, nemlig en branche med fokus på miljøbevidsthed. Endvidere gør det sig gældende, at virksomhedernes forretningsmodel objektivt set ikke har givet mening. Der burde have været rejst en række spørgsmål, særligt hvordan det lod sig gøre, at de var meget bedre til at tjene penge end virksomhedernes konkurrenter. Endelig er der i begge cases tale om en ledelse, som har haft en helt særlig overbevisningsevne og været tillidsvækkende, som har muliggjort at de har kunnet overbevise omverdenen om at de og deres virksomhed har været en succeshistorie.

8.3.1 Analyse af skøn i Genan-casen

For at vurdere om der er tale om regnskabsmanipulation i de tidligere cases er det relevant at se på om der er en række skøn, hvor det vurderes at være fastsat aggressivt og dermed samlet indikerer, at der er tale om regnskabsmanipulation i henhold til definitionen ovenfor. Nedenfor er det valgt at afgrænse denne vurdering til Genan-casen.

I Erhvervsstyrelsens afgørelse vedrørende revisionen af årsrapporten for Genan ses det, at der er flere poster, som indeholder en vis grad af skøn, herunder:

8.3.1.1 Aktiveret udviklingsomkostninger

Udviklingsomkostninger er en regnskabspost, som oftest har tilknyttet en højere iboende risiko på værdiansættelsen, da aktiveringen af omkostninger oftest indeholder en vis grad af skøn. Herunder skal der tages stilling til om omkostninger opfylder kriterierne for indregning af et aktiv.

I og med at revisor i forbindelse med revisionen af udviklingsomkostningerne for 2012 ikke har indhentet tilstrækkelig dokumentation på at de aktiverede omkostninger relaterer sig til det specifikke projekt, giver dette en indikation af at ledelsen har forsøgt at aktivere så mange omkostninger som muligt på balancen, for derigennem at forbedre resultatet for året. Som det fremgår af årsrapporten fra 2012 udgjorde resultat før skat 6,9 mio. kr., hvorfor selskabet med alt sandsynlighed ville have genereret et stort underskud, såfremt de aktiverede omkostninger var bogført korrekt som en omkostning i resultatopgørelsen.

At aktivere i alt 152 mio. kr. i regnskabsåret som udviklingsprojekter, uden at have understøttende dokumentation for at omkostningerne vedrører projektet, samt med det formodede formål at opretholde gode resultater, vurderes det derfor at ledelsen har foretaget et meget aggressivt skøn.

8.3.1.2 Igangværende arbejder

Igangværende arbejder indebærer stillingtagen til en række regnskabsmæssige skøn i forbindelse med opgørelsen samt revisionen heraf. Blandt andet opgørelse af det igangværende projekts forventede dækningsbidrag og færdiggørelsesgrad, som har væsentlig betydning for opgørelse af virksomhedens resultat og egenkapital i og med, at færdiggørelsesgraden definerer hvor stor en del af indtægten på projektet som indregnes.

I Genan-sagen havde man for det Amerikanske projekt indtægtsført 95% omsætningen fra projektet, uden at den underliggende dokumentation understøttede dette. Endvidere havde man indtægtsført 40% af projektet i Tyskland, som ellers havde været uden aktivitet i hele regnskabsåret.

I og med at det var næsten hele avancen på projektet i USA, som var blevet indtægtsført, og næsten halvdelen på det inaktive projekt i Tyskland kunne dette objektivt ligne, at ledelsen har forsøgt at få så mange af indtægterne fra projekterne med som kunne lade sig gøre for at dække over det faldende resultat.

8.3.1.3 Goodwill

I og med Goodwill udgjorde 26 mio. kr. i Genans årsrapport for 2012, vurderes der at være tale om en regnskabspost, hvor der er tilknyttet regnskabsmæssige skøn af væsentlig karakter. Goodwill indregnes

i henhold til Årsregnskabsloven til kostpris med fradrag for akkumulerede afskrivninger. I og med at der ikke har foreligget egentlig dokumentation for den indregnede kostpris, burde ledelsen have taget stilling til om værdien skulle have været nedskrevet til 0 kr. I og med denne stillingtagen ikke indgår i årsrapporten kan det argumenteres, at det er aggressivt at indregne hele værdien af goodwill i balancen.

8.3.1.4 Opsummering af skøn i Genan-casen

Det fremgår altså i eksemplerne ovenfor at der som minimum er tre regnskabsposter i Genans regnskab, hvor ledelsen har indregnet regnskabsmæssige skøn meget aggressivt. På baggrund heraf er der klare indikationer på at ledelsen i Genan har forsøgt at få regnskabet til at fremstå yderst positivt ved at indregne så mange indtægter som muligt samtidig med at der aktiveres en stor del af omkostningerne, som var afholdt i året. Effekten af dette var at resultat i 2012 steg 1.982 t.kr. sammenholdt med samme periode for året før. Dette skal ses i lyset af, at omsætning var omtrent halveret i samme periode. Ovenstående illustrerer altså, at revisor burde konstatere, at der var tale om aggressive regnskabsmæssige skøn.

8.3.1.5 Ledelsens integritet og karakteristika

Udover de objektive indikationer på at ledelsen kan have fastsat aggressive regnskabsmæssige skøn i regnskabet bør revisor også forholde sig til ledelsens integritet. Herunder bør revisor være særligt opmærksom på de karakteristika der definerer ledelsen, da en vurdering af ledelsens karakteristika kan bidrage til vurdering af hensigten med de regnskabsmæssige skøn. Skildringen af ledelsens karakteristika er, i modsætning til vurdering af et regnskabsmæssigt skøn, ikke lige så håndgribeligt, da det fokuserer mere på de bløde værdier hos en person og kan for revisor være svært at vurdere. Dog er det et væsentligt aspekt at have med i vurderingen af, hvorvidt der er tale om aggressive regnskabsmæssige skøn eller regnskabsmanipulation. Et aspekt at tage med er ledelsens drivkraft, dvs. hvad motivere og interesserer ledelsen. Et andet aspekt er det forhold, som definerer ledelsen som person dvs. har ledelsen karakteristika der øger risikoen for at de ved fastsættelse af et regnskabsmæssigt skøn har regnskabsmanipulation for øje. Til vurdering af dette er det essentielt at kigge på de psykopatiske træk hos ledelsen da disse karakteristika er med til at vurdere ledelsens tankegang. Disse træk kan i sidste ende være et vigtigt aspekt at tage med i den samlede vurdering, da der i tilfælde af at ledelsen udviser mange psykopatiske karakteristika kan være mere tilbøjelig til at fastsætte et regnskabsmæssigt skøn med henblik på at vildlede regnskabsbrugeren.

Det kan for revisor være svært at foretage denne helhedsvurdering. Da revisor i mange tilfælde ikke oplever den daglige ageren fra ledelsens side og derfor ikke har muligheden for at vurdere disse karakteristika. Endvidere er det i henhold til de internationale revisionsstandarder ikke et krav fra revisor at revidere decideret efter besvigelser, hvorfor det i de fleste tilfælde må antages at revisor ikke

foretager en psykopatanalyse af selskabets ledelse hvis der er identificeret regnskabsmæssige skøn der har karakter af at være aggressive.

I skandalerne omkring HeSaLight og Genan ses det i et retrospektiv at ledelsen havde mange af de psykopatiske træk, hvilket også bidrog til at de let kunne overbevise revisor og øvrige interessenter om deres vision. Det ses dog at der undervejs i skandalerne ikke var nogen, som tog stilling til om ledelsen besad karakteristika af at være en psykopat. Det understreger blot at selvom det er et vigtigt aspekt at have med i vurdering af om det er et aggressivt regnskabsmæssigt skøn eller regnskabsmanipulation ikke er noget, der bliver praktiseret i den virkelige verden før det er gået galt.

Man kan altså ikke sætte to streger under, om der er tale om aggressive regnskabsmæssige skøn. I stedet bør dette være en helhedsvurdering af de objektive data, herunder om der gennemgående i regnskabet er foretaget aggressive regnskabsmæssige skøn, som illustreret ovenfor. Endvidere bør revisor tage stilling til om ledelsens personlighed gør dem i stand til krydse grænsen fra aggressive regnskabsmæssige skøn til direkte regnskabsmanipulation.

8.4 Revisors handlinger ved henholdsvis regnskabsmanipulation og aggressive regnskabsmæssige skøn

En af årsagerne til at det er væsentligt at skelne imellem aggressive regnskabsmæssige skøn og decideret regnskabsmanipulation er, at revisors handlinger i relation hertil kan være vidt forskellige.

Ved revision af regnskabsmæssige skøn er revisor underlagt bestemmelserne i ISA 540 (ajourført) – dette gælder uanset om der er tale om et konservativt eller et aggressivt regnskabsmæssigt skøn. Der er derfor tale om en samlet standard, som skal dække en lang række skøn og situationer.

Hvis revisor derimod har en formodning om besvigelser eller identificerer en besvigelsesrisiko, skal revisor som udgangspunkt, planlægge og udføre revisionshandling som afdækker disse forhold. Det kan f.eks. være at ledelsen systematisk anvender forkerte data eller forudsætninger for at vildlede revisor eller regnskabsbrugere.

Endvidere er der en stor forskel i den måde revisor skal kommunikere på, såfremt der er tale om aggressive regnskabsmæssige skøn eller regnskabsmanipulation. I henhold til ajourførte ISA 540 er der, som redegjort ovenfor, indført et afsnit, hvor revisor skal kommunikere væsentlige forhold vedrørende regnskabsmæssige skøn, herunder væsentlige svagheder i den interne kontrol, som måtte relatere sig til skønnet. Et sådant forhold kan dog kommunikeres til den daglige ledelse og omverdenen bliver derfor ikke nødvendigvis opmærksomme herpå, medmindre revisor mener, at det har påvirkning på regnskabet som helhed.

Ved kommunikation af regnskabsmanipulation har revisor pligt til at kommunikere dette til ledelsen, medmindre samtlige ledelsesmedlemmer er involveret i regnskabsmanipulation. Udover dette skal revisor vurdere væsentligheden heraf, og om dette skal medtages i påtegningen som en modifikation eller alternativt, en erklæring i henhold til anden lovgivning. Såfremt revisor mener, at der er tale om økonomisk kriminalitet, skal forholdet endvidere indrapporteres til SØIK, medmindre ledelsen har formået at påvise, at de har foretaget handlinger for at korrigere dette forhold inden for 14 dage.

Grundet den væsentlige forskel i både revisionshandling og rapporteringsforpligtelser, er det derfor kritisk, at revisor tager stilling til om ledelsen igennem aggressive regnskabsmæssige skøn prøver at manipulere med revisor og virksomhedens interessenter.

Kapitel 6 – ISA 540 (Ajourført) indflydelse på revisors handlinger

9. Standardens indflydelse på muligheden for at opdage regnskabsmanipulation

Den ajourførte ISA 540 er i henhold til forarbejdet af standarden ikke udarbejdet direkte med henblik på at afdække besvigelser. Alligevel ses det, på baggrund af ovenstående cases, at regnskabsmanipulation oftest foregår ved at ledelsen vælger at skrue på de indregnede regnskabsmæssige skøn i regnskabet. Nedenstående afsnit har derfor til formål at undersøge om ændringerne til ISA 540 har haft en indflydelse på revisors mulighed for at afdække regnskabsmanipulation. Analysen er struktureret således:

- Ændringen i ISA 540 i forhold til offentlighedens forventning
- Har ændringerne til ISA 540 haft indflydelse på revisors mulighed for at opdage besvigelser?

9.1 Ændringen i ISA 540 i forhold til offentlighedens forventning

Relevansen af om ændringerne til ISA 540 har haft en indflydelse på revisors mulighed for at afdække regnskabsmanipulation bunder i at offentligheden oftest har en forventning til det arbejde, som revisor udfører i forbindelse med afdækning af regnskabsmanipulation.

Revisorer er ofte blevet kritiseret for, at det udførte arbejde i revisionen, ikke er tilstrækkeligt i forhold til det, som bliver forventet af offentligheden, hvilket især har gjort sig gældende i sager omkring regnskabsmanipulation. Dette blev især tydeligt op igennem 1980'erne, hvor der var en række erhvervsskandaler, hvor der kan nævnes Nordisk Fjer i Danmark, hvor revisorerne modtog kritik for ikke at have opdaget besvigelserne tidligere. Dette medførte at tilliden til revisorer faldt drastisk, hvilket naturligvis er et problem, da revisor burde være *“offentlighedens tillidsrepræsentant”* og i manges øjne netop sikre at sådanne skandaler ikke skete.

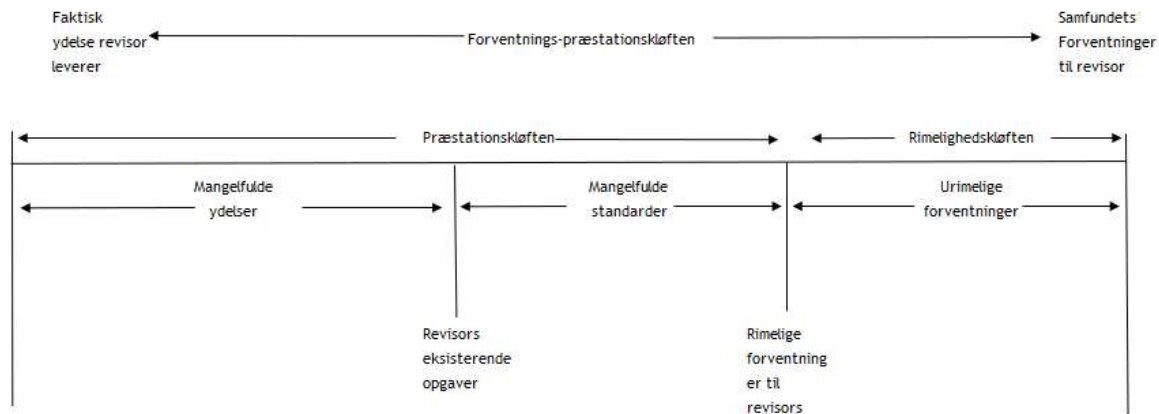
Som følge af denne kritik blev der udgivet en række videnskabelige artikler, som redegjorde for forskellen mellem forventningen til revisor og det faktiske udførte arbejde, herunder hvilke udfordringer der var i forbindelse hermed.

En af de mest anerkendte inden for denne forskning er Brenda Porter, som i 1993 udgav artiklen “*An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance*”. Brenda Porter opstillede i sin undersøgelse, hvor 1700 respondenter via en spørgeskemaundersøgelse skulle forholde sig til 30 arbejdsopgaver og svare på nedenstående (Porter, 1993, s. 51):

1. Er det en eksisterende opgave for revisorer?
2. Såfremt det er en eksisterende opgave for revisorer, hvor godt bliver den så udført?
3. Burde opgaven blive udført af revisorer?

I spørgeskemaundersøgelsen blev to grupper adspurgt (Porter, 1993, s. 50). Den første gruppe bestod af personer fra den finansielle sektor, herunder revisorer, direktører, investorer mv. Den anden gruppe bestod af en bredere skare af mennesker indenfor forskellige faggrupper, som repræsenterede offentligheden.

På baggrund af denne undersøgelse pegede Brenda Porter (1993) på at der er en kløft mellem hvad offentligheden forventer af revisors arbejde og hvad der faktisk er krævet af revisor i henhold til gældende lovgivning og standarder (Porter, 1993, s. 50). Porter illustreret denne forventningskløft ved hjælp af nedenstående figur:

Figur 7 – Afsæt i Porters, 1993 s. 50 + egen tilvirkning

Forventningskløften er opdelt i henholdsvis “præstationskløften” og “rimelighedskløften”.

Rimelighedskløften er forskellen mellem det, som offentligheden forventer at revisor udføre af arbejdsopgaver og det som offentligheden med rimelighed kan forvente (Porter, 1993, s. 50)

Præstationskløften er forskellen imellem det som offentligheden med rimelighed kan forvente at revisorer udfører og opfattelsen af hvad der faktisk bliver udført af revisor (Porter, 1993, s. 50). Dette kan yderligere opdeles i

- 1) Mangelfulde standarder: Forskellen mellem det arbejde, som kan forventes af revisor og det arbejde som er påkrævet af lovgivning og standarder.
- 2) Mangelfulde ydelser: Forskellen mellem det, som kan forventes at revisor udfører og det arbejde, som rent faktisk bliver udført.

Forskellen mellem det som offentligheden kan forvente af revisors arbejde og det som faktisk bliver udført, kommer næsten altid til syne i kølvandet på en skandale. I forbindelse med den landskendte IT-factory sag, udtalte tidligere revisionspartner fra KPMG, Jesper Kofoed:

“Der er utvivlsomt en forventningskløft mellem revisorerne og omverdenen. Mange har en forventning om, at en revision er en garanti mod besvigelser. Det er det ikke. En revision giver en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet er retvisende på grundlag af bogføringen i selskabet, men vi kan ikke garantere, at der ikke sker besvigelser” (Bendtsen, 2009)

Det, som Jesper Kofoed henviser til er, at der kan være en forskel i det som omverdenen med rimelighed kan forvente af revisorerne. ISA 240 og ISA 540 er ikke udarbejdet for med sikkerhed at kunne sige, at et regnskab ikke indeholder væsentlig fejlinformation - om dette måtte være tilsigtet eller utilsigtet.

I både sagen om Genan og Hesalight modtog revisorerne meget kritik af deres arbejde i forbindelse med revisionen. Dette må på baggrund af de foreliggende afgørelser fra Erhvervsstyrelsen siges at være som følge af mangelfuldt arbejde. I begge sager har der i bedste fald været tale om sjusket arbejde og i værste fald været tale om medvirken til bedrageri. Det kan på baggrund heraf udledes, at selvom lovgivning og standarder måtte være tilstrækkelige, så er reglerne kun så gode, som de revisorer, som skal følge dem.

I henhold til PwC's undersøgelse om besvigelser bestod 28% af besvigelser i 2020 af regnskabsmanipulation. Sager vedrørende regnskabsmanipulation kan både være, som nævnt ovenfor, fordi revisor ikke udfører et tilstrækkeligt arbejde, men det kan også være fordi at en fuldstændig afdækning af risikoen for regnskabsmanipulation faktisk ligger udenfor hvad der er rimeligt at forvente af revisors arbejde.

I begge tilfælde gælder det dog, at ledelsens fastsættelse af aggressive regnskabsmæssige skøn er en af de primære områder, hvor ledelsen har mulighed for at foretage regnskabsmanipulation. Dette er nemlig et område, som oftest er tilknyttet en vis usikkerhed ved indregning og måling og hvor ledelsens, måske subjektive, estimater danner grundlag for revisors arbejde. Dette ses endvidere i erhvervsskandalerne om Hesalight og Genan, hvor ledelsen havde udøvet regnskabsmæssige skøn, som efterfølgende viste sig at medvirke til at virksomhedens regnskaber ikke gav et retvisende billede af virksomhedernes finansielle situation.

9.2 Har ændringerne til ISA 540 haft indflydelse på revisors mulighed for at opdage besvigelser?

Derfor er det relevant at undersøge om ændringerne til den ajourførte ISA 540 faktisk har haft indflydelse på revisors mulighed for at opdage regnskabsmanipulation eller begrænse risikoen herfor. Dette forudsætter dog, at revisor rent faktisk følger disse standarder ved revisionen af det regnskabsmæssige skøn.

For at undersøge dette er nedenfor inddraget nogle af de væsentlige ændringer til ISA 540, som vurderes at have indflydelse på revisors mulighed for at opdage regnskabsmanipulation i mere eller mindre grad.

9.2.1 Risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter

Afsnittet i den ajourførte ISA 540 vedrørende risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter, lægger især vægt på, at revisor skal opnå en større forståelse af virksomheden og dens omverden for at revidere regnskabsmæssige skøn. Dette bør, alt andet lige, resultere i at revisor opnår større forståelse af det regnskabsmæssige skøn, herunder de regulatoriske faktorer samt arten af de regnskabsmæssige skøn.

Ved at have fokus på ovenstående bør revisor i højere grad tilrettelægge sine handlinger for at forstå virksomheden samt hvorpå ledelsen udøvede de regnskabsmæssige skøn.

Ved en større forståelse heraf, betyder det at revisor, alt andet lige, har større mulighed for at identificere om ledelsen forsøger at vildlede revisoren med forklaringer, som ikke er konsistente med forståelsen af virksomheden.

9.2.1.1 Identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation

I henhold til den ajourførte ISA 540 skal revisor i forbindelse med vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation have mere fokus på den iboende risiko, kontrolrisiko, vedrørende revisionen af regnskabsmæssige skøn.

ISA 540 (ajourført) lægger herunder vægt på at revisor skal forholde sig til kompleksiteten og subjektiviteten af det regnskabsmæssige skøn. Det kan argumenteres, at revisor altid har haft fokus på disse faktorer. Dog bliver revisor nu "tvunget" til at dokumentere, og derfor tænke over, disse faktorer.

Planlægningen af revisionen bør derfor i højere grad forholde sig til, hvilke revisionshandlinger som bedst adresserer et regnskabsmæssigt skøn med høj grad af kompleksitet og subjektivitet. I forhold til opdagelse af regnskabsmanipulation er det især subjektiviteten, som er relevant at betragte. Revisor bør derfor tilrettelægge sin revision på baggrund af ledelsens subjektivitet i skønnet. Denne skildring i

standarden kan derfor hjælpe revisor med at have særlig fokus på regnskabsmæssige skøn, hvor der er en høj grad af subjektivitet.

9.2.1.2 Reaktion på vurderede risici for væsentlig fejlinformation

Generelt kræver den ajourførte ISA 540, at revisor er omstændig i dokumentationen af udførelsen af sit arbejde, herunder test af hvordan ledelsen udøver deres skøn. Dette stiller samtidig krav til at revisor har en forståelse for de data, metoder og forudsætninger, som ligger til grund.

Endvidere har standarden introduceret revisors punktestimat. Revisor har derfor mulighed for selv at estimere beløb eller beløbsinterval, som er udledt af revisionsbevis til vurdering af den daglige ledelses punktestimat. I praksis kan dette dog være omstændigt at lave, hvorfor det ud fra et effektivitetssynspunkt i de færreste tilfælde giver mening.

Ovenstående ændringer til ISA 540 vurderes altså at kunne have en teoretisk mulighed for at revisor stiller sig mere kritisk over for det regnskabsmæssige skøn, som bliver præsenteret af ledelsen. Det kan ud fra ovenstående ikke direkte konkluderes, at der er en højere chance for at opdage regnskabsmanipulation.

I henhold til vores interview med Lisbeth Pedersen fra Grant Thornton's faglige afdeling er det hendes opfattelse, at ovenstående ændringer dog ikke nødvendigvis har medført nye væsentlige handlinger. I praksis har revisor altid skulle forholde sig til disse ting i mere eller mindre omfang. Dog har ajourføringen af ISA 540 gjort, at revisor nu måske i højere grad er opmærksom på, hvordan revisionen skal tilrettelægges. Endvidere må de øgede dokumentationskrav, alt andet lige, betyde at revisor er nødsaget til at bruge mere tid på at dokumentere sine overvejelser i forbindelse med revisionen af de regnskabsmæssige skøn. Dette kan derfor have en positiv effekt på den teoretiske opdagelsesmulighed af ledelsens aggressivitet i fastsættelsen af regnskabsmæssige skøn.

Der kan dog være stor forskel imellem revisionsteori og praksis. I ovenstående cases ses det blandt andet, at revisorerne har valgt at tilsidesætte de handlinger, som revisor burde have udført i henhold til standarderne. Dermed er standarderne altså kun så gode, som de mennesker der vælger at følge dem. Såfremt der er en revisor der er inkompetent eller handler i ond tro og tilsidesætter sine faglige standarder, gør en muligvis præcisering eller forbedring af eksisterende revisionsstandarder altså ikke nogen forskel.

Derfor ses det i disse typer af skandaler, at det oftest ikke kun er ledelsen, som bærer et ansvar, men derimod også revisor. Skandalerne fremkommer oftest også fordi revisors arbejde ikke har været tilstrækkeligt. Dog er det ikke udelukket, at revisor faktisk kan udføre sit arbejde og opnå tilstrækkeligt

og egnet revisionsbevis og dog stadig ikke opdage regnskabsmanipulation. Ved en revisionspåtegning afgiver revisor nemlig en erklæring på, at regnskabet med 95% sandsynlighed ikke indeholder væsentlig fejlinformation, som følge af tilsigtet eller utilsigtet fejl. Der er flere tilsigtet fejl, som i praksis kan være svære at opdage. Dette kunne f.eks. være, at et regnskabsmæssigt skøn er baseret på en rapport, som er forfalsket. I dette tilfælde vil der være tale om grov kriminalitet og revisor vil have en oplysnings- og indberetningspligt, såfremt det bliver opdaget. Dog er der ikke noget, som specifikt i standarderne adresserer dette. Det vil derfor være op til revisors professionelle skepsis at vurdere om de data og forudsætninger, som ledelsen danner grundlag for det regnskabsmæssige skøn, er troværdige og pålidelige.

Teori og professionel dømmekraft bør derfor ses som et samspil imellem hinanden. Revisor kan ikke nødvendigvis bruge ISA 240 eller den ajourførte ISA 540 alene til at opdage besvigelser, da det blot er et værktøj i værktøjskassen. Revisor bør derimod bruge et samspil af både ISA 240 (og relateret teorier) og ISA 540 samt sin professionelle dømmekraft. Dette kan f.eks. være, at revisor har vurderet, at der er mange regnskabsmæssige skøn som ligger på kanten af hvad der måtte anses for værende rimeligt og samtidig kan vurdere, at ledelsen udviser psykopatiske træk og prøver at manipulere med revisor. Her bør revisor tage begge forhold ind i sine overvejelser om der er tale om regnskabsmanipulation.

Kapitel 7 - Konklusion

10. Konklusion og anbefalinger

Afhandlingens formål var at undersøge, hvilke ændringer der har været til ISA 540 samt om ændringerne har øget revisors mulighed for at opdage besvigelser. Ved undersøgelse heraf, besvares nedenstående problemformulering:

”Har ændringerne til ISA 540 (ajourført) haft en indflydelse på revisors mulighed for at opdage regnskabsmanipulation?”

Vi har redegjort for den teori som relaterer sig til revision af besvigelser (ISA240) med fokus på regnskabsmanipulation. Endvidere er der redegjort for væsentlige teorier inden for forskningen af besvigelser, herunder besvigelседiamanten. For at undersøge regnskabsmanipulation i ledelsen har vi valgt at inddrage teori omkring identifikation af psykopater samt psykopati i ledelsen. Der er endvidere redegjort for, hvilke rapporteringsforpligtelser, som gør sig gældende for revisor, med fokus på besvigelser.

Afhandlingen redegør for hvilke væsentlige ændringer, der har været i ISA 540 samt hvad årsagen har været hertil. De væsentlige ændringer er fundet ved at lave en komplet sammenholdelse af den oprindelige ISA 540 med den ajourførte ISA 540.

I analysen er der inddraget to nyere danske erhvervsskandaler, nemlig Genan og HeSaLight. Der er redegjort for baggrunden for og hvordan disse Erhvervsskandaler fandt sted. På den baggrund er der foretaget en analyse af, hvordan det lykkedes ledelsen at manipulere revisorer og interessenter ved blandt andet at besidde psykopatiske karakteristika.

Herudover er der foretaget en analyse af revisors udførte arbejde i perioden op til at skandalen blev opdaget, som blandt andet er baseret på afgørelser fra Erhvervsstyrelsen.

På baggrund af denne analyse af de udvalgte cases vurderes det, at der er flere forhold, herunder både ledelsens ageren og revisors mangelfulde arbejde, som har muliggjort, at skandalerne har kunnet finde sted.

I forbindelse med vores analyse har vi fundet det relevant at diskutere, hvor grænsen går ved regnskabsmanipulation, herunder hvornår der er tale om et aggressivt regnskabsmæssigt skøn og hvornår der er tale om direkte regnskabsmanipulation. Dette er først og fremmest undersøgt ved brug af ekspertinterviews, hvor vi har interviewet chefkonsulent Lars Kiertzner fra FSR og Lisbeth Hansen

fra revisionshuset Grant Thorntons faglige afdeling. På baggrund heraf kan det konkluderes at der ikke er en entydig konklusion på hvornår der er forskel på et aggressivt regnskabsmæssigt skøn og direkte regnskabsmanipulation, men at der i stedet er tale om en helhedsvurdering baseret på graden af aggressivitet, kontinuitet samt ledelsens handlinger i øvrigt.

Endvidere kan det konkluderes, at ændringerne til ISA 540 burde øge den teoretiske mulighed for at opdage regnskabsmanipulation. Da der i ajourføringen af standarden er lagt betydelig mere vægt på revisors forståelse af det regnskabsmæssige skøn samt selve udførelsen af revisionen, må det, alt andet lige, medføre at væsentlig fejlinformation har en større chance for at blive opdaget.

Dog kan vi konkludere at ændringerne til ISA 540 i praksis ikke har den store indflydelse på at revisor opdager regnskabsmanipulation, da udfordringen med revisionsstandarden er at der er tale om en ramme, som revisor bevæger sig i. I begge cases, som er inddraget i afhandlingen, har revisor dog valgt at tilsidesætte standarden. Derfor kan det konkluderes, at revisionsstandarderne kun er så gode som dem der skal følge dem.

Endvidere kan standarderne ikke alene bruges som værktøj til at identificere regnskabsmanipulation, da der typisk vil en række personlighedstræk, som gør sig gældende hos besvigeren.

Derfor er det relevant at overveje om der i revisionsbranchen er behov for at implementere yderligere tiltag, som ikke nødvendigvis kan indeholdes i en revisionsstandard.

Herunder er det igennem vores interviews blevet klar, at revisor i højere grad skal se på helhedsbilledet af regnskabet og ledelsens handlinger og at personlighedstræk kan være en afgørende faktor for om der er tale om regnskabsmanipulation. Dette understreger et behov for revisor skal kunne aflæse ledelsens personlighedstræk og intentioner. Derfor bør det overvejes om den nuværende uddannelse af revisorer indeholder tilstrækkelige elementer af dette.

Et andet tiltag, som måske kunne bidrage til færre erhvervsskandaler, kunne være hårdere og i højere grad omgående afgivelse af domme i sager, hvor revisor har tilsidesat deres faglighed.

Litteraturliste

- Andersen, I. (2014). *Den skinbarlige virkelighed: Vidensproduktion i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Anklagemyndigheden. (2020). *Højesteret stadfæster dom i Hesalight-sag*. Anklagemyndigheden. Retrieved from <https://anklagemyndigheden.dk/da/hojesteret-stadfaester-dom-i-hesalight-sag>
- Bell, E., Bryman, A., & Harsley, B. (2011). *Business Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bendtsen, S. (2009). *Bagger-revisor: Omverdenen forstår os ikke*. København: Berlingske. Retrieved from <https://www.berlingske.dk/virksomheder/bagger-revisor-omverdenen-forstaar-os-ikke>
- Deloitte. (2016). *IFRS 16*. IFRS. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/dk/Documents/audit/64344%20Deloitte%20IFRS-bog%202016%20IFRS%2016.pdf>
- Dorminey, J., Fleming, A., Kranacher, M.-J., & Riley, jr., R. A. (2012). *The Evolution of Fraud Theory*. American Accounting Association.
- Erhvervsministeriet. (2017). *Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer*. Retsinformation. Retrieved from <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1468>
- Erhvervsministeriet. (2021). *Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven)*. Retsinformation. Retrieved from <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/25>
- Erhvervsstyrelsen. (2015). *Afgørelse vedrørende styrelsens undersøgelse af revisionen af årsrapporterne for Genan A/S, Genan Business og Development A/S, og BAN International A/S*. København: Erhvervsstyrelsen. Retrieved from https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/2019-03/mangelfuld_revision_af_genan_resume_af_afgoerelse.pdf
- Erhvervsstyrelsen. (2016). *Afgørelse vedrørende styrelsens undersøgelse af Deloitte's udførte kvalitetskontrol af revisionen af årsrapporten for 2012 for Genan Business & Development A/S*. København: Erhvervsstyrelsen. Retrieved from https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/2019-03/afgoerelse_vedroerende_deloittes_udfoerte_interne_kvalitetskontrol_af_revisionen_af_aarsrapporten_for_2012_for_genan_business_development_as.pdf
- Erhvervsstyrelsen. (2017). *Afgørelse vedrørende revisionen af årsregnskabet for 2014 for Hesalight A/S under konkurs, samt andre afgivne revisionspåtegninger*. København: Erhvervsstyrelsen. Retrieved from https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/2019-03/revision_af_aarsregnskabet_for_2014_for_hesalight.pdf

- Erikson, T. (2017). *Omgivet af psykoterapeuter: Sådan undgår du at blive udnyttet af andre*. Politikens hus.
- Fuglsang, L., & Olsen, P. B. (2004). Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. In L. Fuglsang, & P. B. Olsen, *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne* (pp. 7-25).
- Genan. (2022, maj 25). www.genan.dk. Retrieved from HISTORIEN OM GENAN: <https://www.genan.dk/om-genan/historien-om-genan/>
- (n.d.). *Genan årsrapport 2012*.
- Grønnemann, K., & Lund-Hansen, C. (2016). *Fakta: Her er Danmarkshistoriens største erhvervsskandaler*. København: Børsen. Retrieved from <https://borsen.dk/nyheder/finans/fakta-her-er-danmarkshistoriens-storste-erhvervsskandaler>
- Hansen, L. (2021, November 28). Interview m. Lisbeth Hansen 28.11.2021. (J. Lyngberg, & P. Martensen, Interviewers)
- (n.d.). *HeSaLight årsrapport A/S 2014*.
- Holm, E., Høberg, J., Aagaard, J., & Sandsøe, N. (2014). *Kollapset i Genan: Kapitel 1 - Whistleblowerne*. København: Finans. Retrieved from <https://finans.dk/erhverv/ECE7068494/Kollapset-i-Genan-Kapitel-1---Whistleblowerne/?ctxref=ext>
- Holm, E., Sandsøe, N., & Høberg, J. (2014). *Dansk dækfirma tjener millioner på at handle med sig selv*. København: Finans. Retrieved from <https://finans.dk/artikel/ECE6769417/Dansk-d%C3%A6kfirma-tjener-millioner-p%C3%A5-at-handle-med-sig-selv/?ctxref=ext>
- Høberg, J. (2021). *Landsretten idømmer Genan-stifter seks års fængsel*. København: Finans. Retrieved from <https://finans.dk/erhverv/ECE12902166/landsretten-idoemmer-genanstifter-seks-aars-faengsel/?ctxref=ext>
- IFRS. (2013). *IFRS 13 Fair Value Measurement*. IFRS. Retrieved from <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-13-fair-value-measurement/#about>
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2014). *ISA 240*.
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2014). *ISA 265*.
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2015). *Kommunikation med den øverste ledelse*.
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2016). *The IAASB's Project to Revise ISA 540*. IAASB. Retrieved from <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-ISA-540-Project-Publication.pdf>
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2017). *Proposed International Standard on Auditing 540 (Revised)*. Retrieved from https://isca.org.sg/docs/default-source/default-document-library/tech/proposed-isa-540.pdf?sfvrsn=85a7ade9_0

- International Auditing and Assurance Standards Board. (2018). *ISA 540 (Ajourført)*. Retrieved from <https://www.fsr.dk/Files/Files/Dokumenter/Faglig/Revision/Revision%20og%20erkl%C3%A6ringsopgaver/G%C3%A6ldende%20standarder/ISA%20540%20%20201911.pdf>
- International Auditing and Assurance Standards Board. (2018). *ISA 540 (Revised) and Related Conforming and Consequential Amendments*. Retrieved from <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ISA-540-At-a-Glance.pdf>
- Jepsen, C. (2020, December 7). Ajourført ISA 540 øger kravene til revisor og regnskabsaflægger. København, Denmark. Retrieved from https://www.fsr.dk/nr-12-ajourfoert-isa-540-oeger-kravene-til-revisor-og-regnskabsaflaegger?gclid=CjwKCAjwp7eUBhBeEiwAZbHwKR6wl4rOCaJ7_15wyOOLUXW51P4i1E6j1PGz1J4bVbBAzMRR4jclLRoCXS4QAvD_BwE
- Kiertzner, L. (2022, marts 3). Interview m. Lars Kiertzner 03.03.2022. (J. Lyngberg, & P. Martensen, Interviewers)
- KPMG. (2020). *New estimates auditing standard*. KPMG. Retrieved from <https://home.kpmg/ie/en/home/insights/2020/09/new-estimates-auditing-standard.html>
- Nielsen, B. (2018). *Den sande historie om Genan*. Issuu. Retrieved from https://issuu.com/ibco/docs/den_sande_historie_om_genan
- Olsen, C., & St. George, D. (2004). *Cross-Sectional Study Design and Data Analysis*. College Entrance Examination Board. Retrieved from http://yes-competition.org/media.collegeboard.com/digitalServices/pdf/yes/4297_MODULE_05.pdf
- Persson, S. (2018). *Hesalight-topfolk kan ikke huske privat lån på 25 mio. kroner til falleret ejer*. København: Berlingske. Retrieved from <https://www.berlingske.dk/virksomheder/hesalight-topfolk-kan-ikke-huske-privat-laan-paa-25-mio.-kroner-til>
- Porter, B. (1993). *An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap*. Massey University.
- PwC. (2016). *Adjusting the Lens on Economic Crime: Preparation brings opportunity*. PwC. Retrieved from <https://www.pwc.ch/en/publications/2017/global-economic-crime-survey-2016-pwc-en.pdf>
- PwC. (2020). *Fighting Fraud: A never-ending battle*. PwC. Retrieved from https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/PwC_Global_Economic_Crime_and_Fraud_Survey_2020.pdf
- Ritzau. (2020). *Ledelse i Hesalight dømmes i erstatningssag om 200 millioner*. København: Berlingske. Retrieved from <https://www.berlingske.dk/samfund/ledelse-i-hesalight-doemmes-i-erstatningssag-om-200-millioner>
- Subramanian, R. (2014). *Bank Fraud: Using Technology to Combat Losses*. Wiley.
- Udsen, S. (2006). *Psykopater i jakkesæt: Når chefen er psykopat*. Lindhardt og Ringhof.

- Vorre, N. (2020). *Bag lyset: Om HeSaLight, grådighed og svindel for 600 millioner*. København: People'sPress.
- Vorre, N., & Meisner, M. (2017). *Lars Nørholt efter nedtur: Jeg fortryder intet*. København: Børsen. Retrieved from <https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/lars-norholt-efter-nedtur-jeg-fortryder-intet>
- Vorre, N., & Meisner, M. (2018). *Hesalight-revisor får bøde og frakendt godkendelse*. København: Børsen. Retrieved from <https://borsen.dk/nyheder/virksomheder/hesalight-revisor-faar-bode-og-frakendt-godkendelse>
- Weber, R. (2004). *The Rhetoric of Positivism Versus Interpretivism: A Personal view*. Minnesota: Management Information Systems Research Center, University of Minnesota.
- Wolfe, D., & Hermanson, D. (2004). *The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud*. Kennesaw State University.

Bilag

Bilag 1 - Sammenholdelse af ISA 540 og ISA 540 ajourført

Risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
Opnå forståelse for: a) Kravene i den relevante regnskabsmæssige begrebsramme b) Hvordan ledelsen identificerer transaktioner, begivenheder eller forhold i relation til måling og/eller oplysning af regnskabsmæssige skøn c) Hvordan ledelsen foretager de regnskabsmæssige skøn og en forståelse af de data, de er baseret på, herunder: (i) Metoden, modellen, anvendt (ii) Relevante kontroller (iii) Brug af eksperter (iv) Forudsætninger (v) Om der har været eller burde have været en ændring fra tidligere periode i metoderne til at foretage de regnskabsmæssige skøn (vi) Ledelsens vurderet effekt af estimeringsusikkerhed. Revisor skal gennemgå udfaldet af tidligere regnskabsmæssige skøn	Virksomheden og dens omgivelser a) Virksomhedens transaktioner samt andre begivenheder og forhold b) Kravene i den relevante regnskabsmæssige begrebsramme c) Regulatoriske faktorer d) Arten af de regnskabsmæssige skøn Virksomhedens interne kontrol e) Arten og omfanget af tilsyn fra den daglige ledelse og styring f) Hvordan den daglige ledelse identificerer behovet for og anvender h) specialiserede færdigheder g) Hvordan virksomhedens risikovurderingsproces identificerer og adresserer risici h) Virksomhedens informationssystem, herunder: i) De grupper af transaktioner, begivenheder og forhold, der er betydelige for regnskabet ii) For sådanne grupper af transaktioner, hvordan ledelsen: a. Identificerer de relevante metoder, forudsætninger og datakilder i forhold til den regnskabsmæssige begrebsramme i. Udvælger eller udformer samt benytter metoder (herunder modeller) ii. Opstiller de forudsætninger der skal anvendes samt betydelige forudsætninger er de data der skal anvendes Revisor skal gennemgå udfaldet af tidligere regnskabsmæssige skøn Revisor skal for regnskabsmæssige skøn fastlægge, om opgaveteamet har brug for specialiserede færdigheder eller specialviden

Identifikation og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
1) Revisor skal vurdere graden af skønsmæssig usikkerhed forbundet med et regnskabsmæssigt skøn. 2) Afgøre om skøn med høj usikkerhed giver anledning til væsentlige risici	Revisor skal vurdere iboende risici og kontrolrisici med udgangspunkt i: (a) Graden af skønsmæssig usikkerhed (b) i hvilken grad følgende påvirkes af kompleksitet, subjektivitet eller andre iboende risikofaktorer: (i) Valget og anvendelsen af metode, forudsætninger og data ved udøvelsen af det regnskabsmæssige skøn, og (ii) fastlæggelsen af den daglige ledelses punktestimat og tilknyttede oplysninger Vurdere om risici udgør en betydelig risiko. Såfremt der identificeres en betydelig risiko skal revisor opnå en forståelse af virksomhedens kontroller, herunder kontrolaktiviteter, som er relevante for den pågældende risiko
Reaktion på vurderede risici for væsentlig fejlinformation	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)

På baggrund af de vurderede risici for væsentlig fejlinformation skal revisor bestemme: (a) Om ledelsen har anvendt kravene i gældende regnskabsramme samt (b) Om metoderne til at foretage de regnskabsmæssige skøn er passende, herunder konsistens. I henhold til ISA 330 skal revisor vurdere om: a) Begivenheder indtil erklæringsdatoen har betydning b) Test af ledelsens skøn og anvendt data, herunder: (i) Målingsmetoden er passende (ii) Forudsætninger anvendt af ledelsen er passende c) Test af kontroller samt substantive handlinger i relation til regnskabsmæssige skøn d) Fastlæggelse af punkttestimat I relation til ovenstående skal revisor vurdere om der er behov for anvendelse af eksperter.	Som krævet af ISA 330 skal revisor: a) Vurdere om begivenheder indtil erklæringsdatoen har betydning for det regnskabsmæssige skøn b) Test af hvordan ledelsen udøver skønnet c) Fastlægge punkttestimat Revisors yderligere revisionshandling skal tage i betragtning, at jo højere den vurderede risiko for væsentlig fejlinformation er, des mere overbevisende skal revisionsbeviset være. Handlinger skal udformes så de ikke er orienteret mod at opnå bekræftende revisionsbevis, eller mod at udelukke modstridende revisionsbevis. Revisor skal foretage test af kontroller såfremt (jf. ISA 330): a) Revisors vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau indeholder en forventning om, at kontrollerne fungerer effektivt b) substanshandling ikke alene kan give et tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis på revisionsmålsniveau. Opnåelse af revisionsbevis fra begivenheder indtruffet frem til datoen for revisors erklæring Vurdere, om revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet taget i betragtning, at ændringer i omstændighederne og andre relevante imellem balancedagen og erklæringsdagen. Test af, hvordan den daglige ledelse udøvede det regnskabsmæssige skøn Når revisor fastlægger yderligere revisionshandling iht. ovenfor skal der opnås tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for: a) Metoder, forudsætninger og data der danner grundlag for ledelsens skøn b) hvordan ledelsen har fastlagt punkttestimatet og udarbejdet tilknyttede oplysninger om skønmæssig usikkerhed.
---	--

Metoder

Yderligere revisionshandlinger i relation til metoder skal adressere:

- a) om metoden er passende ift. den relevante begrebsramme samt om ændringer til den anvendte metode er passende
- b) om valget af metoden, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen
- c) om beregningerne er matematisk nøjagtigt

Når ledelsens metode omfatter anvendelse af en kompleks model, om vurderingerne

er anvendt konsistent, og hvorvidt, når det er relevant:

- (i) modellens udformning opfylder formålet med målingen i den relevante regnskabsmæssige begrebsramme, er passende efter omstændighederne, og, hvor det er relevant, om ændringer i den tidligere periodes model er passende efter omstændighederne, og
- (ii) justeringer til modellens output er konsistente med formålet med målingen i den relevante regnskabsmæssige begrebsramme og er passende efter omstændighederne, og
- d) om integriteten af betydelige forudsætninger og data er opretholdt

Betydelige forudsætninger

Revisors yderligere revisionshandlinger skal adressere:

- a) Om de betydelige forudsætninger er passende ift. begrebsrammen samt om ændringer ift. tidligere perioder er passende.
- b) om vurderinger ifb. betydelige forudsætninger, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen
- c) om de betydelige forudsætninger er indbyrdes konsistente og konsistente med de betydelige forudsætninger, der er anvendt i andre regnskabsmæssige skøn, eller med tilknyttede forudsætninger, der er anvendt i virksomhedens øvrige forretningsområder, baseret på det kendskab, revisor har opnået under revisionen.
- d) når det er relevant, om den daglige ledelse har til hensigt at udføre specifikke handlinger og har muligheden herfor

Data

Revisors yderligere revisionshandlinger skal adressere:

- a) om data er passende ift. begrebsrammen samt om ændringer ift. tidligere perioder er passende.
- b) om vurderinger ifb.data, medfører indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen
- c) om dataene er relevante og pålidelige efter omstændighederne
- d) om den daglige ledelse har haft en passende forståelse og fortolkning af dataene

Den daglige ledelses fastlæggelse af punktestimat og tilknyttede oplysninger om skønsmæssig usikkerhed

Revisors yderligere revisionshandlinger skal adressere om den daglige ledelse har taget passende skridt til:

- a) at forstå skønsmæssig usikkerhed
- b) at adressere skønsmæssig usikkerhed ved fastlæggelse af et passende punktestimat og ved udarbejdelsen af tilknyttede oplysninger om skønsmæssig usikkerhed

Hvor den daglige ledelse efter revisors vurdering, baseret på det opnåede revisionsbevis, ikke har taget passende skridt til at forstå eller håndtere skønsmæssig usikkerhed, skal revisor:

- a) anmode ledelsen om at foretage yderligere handlinger for at forstå skønsmæssig usikkerhed eller fastlagte punktestimat eller overveje at afgive yderligere oplysninger vedrørende den skønsmæssige usikkerhed og vurdere den daglige ledelses reaktion
- b) fastlægge revisors punktestimat eller beløbsinterval i overensstemmelse med afsnit , hvisrevisor fastslår, at den daglige ledelses reaktion på revisors anmodning ikke på tilstrækkelig vis håndterer skønsmæssig usikkerhed i det omfang, det er praktisk muligt
- c) vurdere, om der er en mangel i den interne kontrol, og, hvis dette er tilfældet, kommunikere i overensstemmelse med ISA 265

	Fastlæggelse af revisors punktestimat eller beløbsinterval Revisionshandlinger skal omfatte handlinger med henblik på at vurdere, om de anvendte metoder, forudsætninger eller data er passende i forhold til den relevante regnskabsmæssige begrebsramme. Hvis revisor fastlægger et beløbsinterval, skal revisor: a) fastslå, om beløbsintervallet kun indeholder beløb, der understøttes af tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, samt er rimelige i forhold til målegrundlaget og begrebsrammen. b) udføre yderligere revisionshandlinger for at indhente tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for de vurderede risici for væsentlig fejlinformation vedrørende de oplysninger i regnskabet, som beskriver den skønmæssige usikkerhed. Andre overvejelser vedrørende revisionsbevis Revisor skal uanset de informationskilder, der vil blive anvendt som revisionsbevis, overholde de relevante krav i ISA 500 Når en ledelsesudpeget eksperts arbejde anvendes, kan kravene i ISA'en være en hjælp for revisor til at vurdere egnetheden af ekspertens arbejde som revisionsbevis i overensstemmelse med afsnit 8(c) i ISA 500.
Oplysninger vedrørende regnskabsmæssige skøn	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
a) Revisor skal opnå tilstrækkelig og egnede revisioner bevis for, at oplysninger om regnskabsmæssige skøn er i overensstemmelse med den regnskabsmæssige begrebsramme. b) For skøn, som medfører betydelige risici, skal revisor vurdere tilstrækkeligheden af oplysningerne i regnskabet i forhold til den regnskabsmæssige begrebsramme.	a) Revisor skal udforme og udføre yderligere revisionshandlinger for at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis vedrørende de vurderede risici for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau for oplysninger relateret til et regnskabsmæssigt skøn ud over de oplysninger, som relaterer sig til skønmæssig usikkerhed, som er adresseret i afsnit

c) Gennemgang af ledelsens vurderinger og beslutninger for at identificere mulige indikationer på manglende neutralitet.	
Indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
Revisor skal gennemgå de vurderinger og beslutninger truffet af ledelsen i udarbejdelse af regnskabsmæssige skøn for at identificere, om der er indikationer for mulig ledelsesbias. Indikationer for mulig ledelsesbias er ikke i sig selv udgør fejlinformationer med det formål at drage konklusioner om rimeligheden af individuelle regnskabsmæssige skøn.	Revisor skal vurdere, om vurderinger og beslutninger foretaget af den daglige ledelse ved udøvelsen af de regnskabsmæssige skøn, der indgår i regnskabet, selvom de enkeltvis måtte være rimelige, indikerer mulig manglende neutralitet hos ledelsen. Hvor der er indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen, skal revisor vurdere konsekvenserne heraf for revisionen. Hvor ledelsen har til hensigt at vildlede, vil den manglende neutralitet hos ledelsen per definition være svigagtig
Overordnet vurdering baseret på de udførte revisionshandlinger	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)

Revisor skal på baggrund af revisionsbeviset vurdere, om regnskabet skøn i årsregnskabet er rimelige i forhold til begrebsrammen eller indeholder væsentlig fejlinformation.	Ved anvendelsen af ISA 330 på regnskabsmæssige skøn skal revisor foretage en vurdering af om: a) risici for væsentlig fejlinformation fortsat er passende, herunder manglende neutralitet hos ledelsen b) indregning, måling og præsentation af regnskabsmæssige skøn er i overensstemmelse med begrebsrammen c) opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis Revisor skal ved udførelsen af den efter afsnit 33(c) krævede vurdering tage alt relevant revisionsbevis i betragtning, uanset om dette er bekræftende eller modstridende. Fastlæggelse af, om de regnskabsmæssige skøn er rimelige eller indeholder fejlinformation - Revisor skal vurdere om de regnskabsmæssige skøn er i overensstemmelse med begrebsrammen eller indeholder fejlinformation Revisor skal vurdere a) Om ledelsen har inkluderet oplysninger udover de påkrævet i begrebsrammen for at regnskabet giver et retvisende billede b) ved begrebsrammer der ikke kan fraviges, om regnskabet indeholder oplysninger til at regnskabet ikke er misvisende
Skriftlige udtalelser	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
Revisor skal indhente skriftlige udtalelser fra ledelsen om, hvorvidt de mener, at væsentligt forudsætninger anvendt ved regnskabsmæssige skøn er rimelige.	Revisor skal anmode om skriftlige udtalelser fra ledelsen om, hvorvidt de metoder, betydelige forudsætninger og data, der er anvendt i udøvelsen af de regnskabsmæssige skøn og de tilknyttede oplysninger, er passende for, at indregning, måling og oplysninger er i overensstemmelse med den relevante regnskabsmæssige begrebsramme. Revisor skal også overveje behovet for at indhente udtalelser om specifikke regnskabsmæssige skøn, herunder i relation til de anvendte metoder, forudsætninger eller data

Kommunikation med den øverste ledelse, den daglige ledelse eller andre relevante parter	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
Fremgår ikke I ISA 540	Revisor skal overveje, om der er eventuelle forhold vedrørende regnskabsmæssige skøn, der skal kommunikeres, og tage i betragtning, om årsagerne til risiciene for væsentlig fejlinformation relaterer sig til skønsmæssig usikkerhed eller til de afledte effekter af kompleksitet, subjektivitet eller andre iboende risikofaktorer, der er forbundet med udøvelsen af regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysninger. Derudover er revisor under visse omstændigheder pålagt ved lov eller øvrig regulering at kommunikere om visse forhold med andre relevante parter såsom myndigheder eller tilsynsorganer
Dokumentation	
ISA 540	ISA 540 (ajourført)
Revisor skal i revisionsdokumentationen inkludere: a) Grundlaget for revisors konklusioner om rimeligheden af regnskabsmæssige skøn og oplysning herunder om det giver anledning til væsentlige risici; og b) indikationer på manglende neutralitet hos ledelsen	Revisor skal i revisionsdokumentationen inkludere: a) Centrale aspekter af revisors forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder virksomhedens interne kontroller relateret til regnskabsmæssige skøn b) forbindelsen mellem revisors yderligere revisionshandling og de vurderede risici for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau c) revisors reaktion(er), når den daglige ledelse ikke har taget passende skridt til at forstå og adressere skønsmæssig usikkerhed d) indikationer på mulig manglende neutralitet hos ledelsen e) Rimeligheden af regnskabsmæssige skøn ift. begrebsrammen

--	--

Bilag 2 - Regnskab for ejendomsselskab

Resultatopgørelse	2021	2020
Huslejeindtægter	34.450.000	33.625.000
Driftsudgifter	- 26.182.000	- 25.555.000
Andre eksterne omkostninger	- 1.882.447	- 1.722.000
Bruttofortjeneste	6.385.553	6.348.000
Dagsværdiregulering af investeringsejendomme	2.911.765	-1.323.529
Resultat før finansielle poster	9.297.318	5.024.471
Finansielle indtægter	428.792	144.746
Finansielle omkostninger	-5.548.586	-4.886.827
Årets resultat	4.177.524	282.390
Materielle anlægsaktiver		
Investeringsejendomme	121.588.235	118.676.471
Anlægsaktiver i alt	121.588.235	118.676.471
Omsætningsaktiver		
Tilgodehavender fra salg og tjenesteydelser	156.580	147.169
Tilgodehavender hos tilknyttede virksomheder	11.183.618	9.002.586
Andre tilgodehavender	11.531	785.786
Periodeafgrænsningsposter	3.209	7.715
Likvide beholdninger	141.411	476.500
Omsætningsaktiver i alt	11.496.349	10.419.756
Aktiver i alt	133.084.584	129.096.227
Virksomheds-kapital	20.977.939	20.977.939
Overført resultat	3.009.230	-1.168.294
Egenkapital i alt	23.987.169	19.809.645
Langfristede gældsforpligtelser		
Gæld til banker	95.005.247	101.198.038
Langfristede gældsforpligtelser i alt	95.005.247	101.198.038
Kortfristede gældsforpligtelser		
Kortfristet del af langfristede gældsforpligtelser	5.135.419	1.283.000
Leverandører af varer og tjenesteydelser	229.484	422.643
Gæld til associerede virksomheder	21.219	168.631
Anden gæld	8.518.882	6.027.105
Periodeafgrænsningsposter	187.165	187.165
Kortfristede gældsforpligtelser i alt	14.092.169	8.088.544
Gældsforpligtelser i alt	109.097.416	109.286.582
Passiver i alt	133.084.585	129.096.227

Bilag 3 – interview med Lisbeth Hansen

Bilag 3 indeholder interview med Lisbeth Hansen fra Grant Thorntons faglige afdeling og er vedlagt denne afhandling, som lydfil.

Bilag 4 – Interview med Lars Kiertzner

Bilag 4 indeholder interview med Lars Kiertzner fra FSR og er vedlagt denne afhandling, som lydfil.